

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΕΣΝΑΦΙΟΥ ΤΩΝ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ

Α'.

Είσαγωγή

§ 1. Τὸ ἐσνάφιον ἢ ρουφétιον τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀμπατζήδων⁽¹⁾ ἦτο οὐ μόνον τὸ ἀρχαιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ὡς πολυμελέστερον καὶ εὐπορώτερον, κατέχον τὴν πρώτην ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ κοινωνίᾳ θέσιν. Τοῦτο διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἐκάστοτε πρωτομαϊστόρων του ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως φερομένης πρώτης ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν κυριωτέρων ρουφετίων. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς συμφιλίωσης τῶν διύσταμένων τῆς κοινότητος (πολιτείας) μελῶν καὶ τῆς συστάσεως ἐν τῇ μητροπόλει ἐπταμελοῦς ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου, συνταχθέντι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1818, μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἀκολουθεῖ πρώτη ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτομαϊστορος τῶν ἀμπατζήδων Χ' Κυριάκου Μελκῶν, ἐπομένων τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν καπαντζήδων, γουναραδῶν καὶ μπακάληδων⁽²⁾. Ὡσαύτως ἐν τῇ κοινῇ πρὸς τὸν αἰσίδιμον πατριάρχην Γρηγόριον ἐγγνητικῇ τῶν πολιτῶν ἐπιστολῇ περὶ τῆς εἰς τὸν Σουλτάνον πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1821 πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένων καταδιώξεων ἕνεκα τῆς ἐν Βλαχίᾳ ἐκρήξεως ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐπαναστάσεως μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐπισημοτέρων μελῶν ἐκάστου ρουφετίου προὑπογράφοντος τοῦ πρωτομαϊστορος φέρονται πρῶται ἐννέα μελῶν τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων μετὰ τῆς τοῦ πρωτομαϊστορος αὐτοῦ⁽³⁾. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς 25 Μαρτίου 1833, καθ' ὃ ὑπὸ πίντων τῶν Φιλιππουπολιτῶν χριστιανῶν διορίζονται δύο ἐπίτροποι τοῦ γένους, ὅπως ἐπισταῶσιν εἰς τὰς ἐμπιπτούσας ὑποθέσεις τοῦ γένους ἀμισθὶ ἐπὶ ἔτος,

1) Περὶ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας ρουφετίων ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρησκικά, τόμ. Β', ἔτ. 1929, σελ. 325—329.

2) Κῶδιξ Κυρίλλου (1781—1845) σελ. νγ'. Τὸ πρακτικὸν ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς Θρησκειοῖς, τόμ. Γ', ἔτ. 1932, σελ. 21—22. Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παῖσιος.

3) Κῶδιξ Κυρίλλου, σελ. ξθ'. Ἡ ἐπιστολὴ ἐν τοῖς Θρησκειοῖς ἐνθα ἀνωτ. σελ. 29—31.

«Αρχία
Θρησκικά
Λαογραφικῶν
Γεννητικῶν
Θρησκικά
Αθ.τ. Γ'
1936-7

ἀποκρινόμενοι εἰς τὰς ἀρχάς (τουρκικὰς) κατὰ τὴν συνείδησίν των, δι' οἷον-
δήποτε ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων αὐτῶν ὄντων ὑπευθύνων πάντων τῶν πο-
λιτῶν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ ἐγγνωμένων τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ
ὑπολήψεως καὶ χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἐν περιπτώσει κινδύνου, ἐκ τῶν
ὑποκειμένων σφραγίδων μετὰ τῶν υπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν
ρουφετίων πρώτη φέρεται ἡ τῶν ἀμπατζήδων (*). Ὡσαύτως ἐν τῷ μαρτυρικῷ
περὶ παραδόσεως τοῦ λογαριασμοῦ καὶ ἐξοφλήσεως ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος σκευο-
φύλακος τσελεμπῆ Νικολάκι περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας
Μαρίνης ἐν ἔτει 1783 μετὰ τοὺς κληρικοὺς καὶ ἄρχοντας τῆς πολιτείας πρῶ-
τοι ὑπογράφονται οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων καὶ κα-
τόπιν οἱ τῶν ἄλλων ρουφετίων (**).

Ἀμπατζήδες λέγοντες ἐννοοῦμεν οὐ μόνον τοὺς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις
τῶν ραφεῖς τῶν ἐξ ἀμπᾶ (ἐρέας) ἀνδρικῶν ἐπὶ παραγγελία ἐνδυμάτων, ἀτινα
λεπτομερῶς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ κ. Β. Δεληγιάννη μετὰ τῶν σχετικῶν ὀνο-
μάτων των (***) καὶ τοὺς μεταπράτας ἐν γένει ἀμπάδων, σιαγικίων, γριζίων
καὶ γαϊτανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαγωγὴν αὐτῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παρεσκευ-
ασμένων ἐτοιμῶν ἐνδυμάτων χονδρικῶς ποιουμένους, οἵτινες προσωνομάζοντο
καὶ καρραμπατζήδες (†) καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν εἰς παντοίων ἐμπορευ-
μάτων ἐξαγωγεῖς καὶ εἰσαγωγεῖς καταστήσαντες αὐτοὶ ἰδίως τὴν Φιλίππου-
πολιν ἐμπορικὸν κέντρον τῆς τε βορειοδυτικῆς Θράκης καὶ πολλοῦ τῆς Βουλ-
γαρίας μέρους.

Πολλοὶ τῶν ἐργαστηριαρχῶν ἀμπατζήδων αὐξήσαντες διὰ τῆς φιλοπο-
νίας καὶ τῆς τιμιότητος τὰ χρηματικὰ των κεφάλαια μετέβαλον σὺν τῷ χρόνῳ
τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ πρατήριά των εἰς μικρά, οὕτως εἰπεῖν, χειροτεχνίας
ἐργοστάσια καὶ ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ 18ου ἤδη αἰῶνος ποιούμενοι ἐξαγωγὴν τῶν
ἐμπορευμάτων των κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Θράκην, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καὶ
εἰς ἀπωτέρας τῆς μεγάλης τότε Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας καὶ δὴ
εἰς τὴν Ἀνατολίην (Μικρὰν Ἀσίαν), τὴν Συρίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου
καὶ τὴν Βοσνίαν καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Οὗτοι
καταλείποντες τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργαστηρίων των εἰς τὸν συνέταγρόν των
(ὀρτάκην) ἢ τὸν πρῶτον βοηθόν των (πρωτοκάλφραν) συνώδευον αὐτοὶ πρὸς
μεῖζονα ἀσφάλειαν τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἐπὶ μῆνας
καὶ ἔτη ἐνίοτε διέτριβον μετακινούμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μέχρι τῆς ἐκ-

4) Κῶδιξ Κυρίλλου, σελ. ρεγ'.

5) Αὐτόθι σελ. γ'.

6) Β. Δεληγιάννη, Τὸ ἀμπατζηλίκι ἐπὶ Θράκη, Ἀρχεῖον Θερμακοῦ Θεσσαυροῦ,
τόμ. Β', ἔτ. 1935—6, σελ. 56—63.

7) Καρραμπατζήδες ὀνομάσθησαν ἔνεκα τῆς μαύρης (καρᾶ) χροῖας, ἣν προσε-
λάμβανεν ἡ ὄψις των ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον μακρᾶς ὁδοπορίας καὶ διατριβῆς των.

ποιήσεως ἢ ἀσφαλοῦς τῶν ἐμπορευμάτων των τοποθετήσεως παρ' ἀξιογράτοις ἐμπόροις, οἵτινες καθίσταντο οὕτω ἀντιπρόσωποι των. Ἐπανακάμπτοντες εἰς τὴν γενέτειραν συναπεκόμιζον συνήθως μετὰ τοῦ ὀγκώδους βαλαντίου των καὶ διάφορα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορεύματα, ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀποικιακά, ὑφάσματα καὶ τάπητας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, βιομηχανικά δὲ εἶδη ἐκ τῆς Εὐρώπης. Οὕτω κατὰ τὰ περιοδικὰ των ταῦτα ταξείδια γνωρίζοντες ἐξ αὐτοψίας τὰς ξένας ἀγορὰς καὶ τὰς συνθήκας τῶν ἐν αὐταῖς συναλλαγῶν καὶ διαθέτοντες πλέον ἱκανὰ κεφάλαια ἐγίνοντο ὁλονὲν τολμηρότεροι εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των καὶ μὴ ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν ἐξαγωγήν μόνον τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ ἐπαγγέλματός των εἰδῶν ἐτρέποντο καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγήν καὶ ἄλλων προϊόντων τῆς εὐφόρου ἄνω λεκάνης τοῦ Ἑβρου, οἷον σιτηρῶν, ὀρυζῆς, σησάμου, ροδελαίου, μεταξοβομβύκων, μετὰξις, οἰκοδομησίμου ξυλείας, δερμάτων, μαλλίων, κτηνῶν (*). Ἡ ἐξαγωγή συνετελεῖτο διὰ σχηματιζομένων τακτικῶς ἐν τῇ πόλει κερθανίων καὶ διὰ τοῦ πλωτοῦ Ἑβρου ἐπὶ σχεδίων μέχρις Αἰνίου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σμύρνην ἢ διὰ ξηρὰς μέχρι τῆς παρὰ τῇ Προποντίδι Παιδεστοῦ, ὅποθεν τὰ ἐμπορεύματα διεκομίζοντο διὰ θαλάσσης εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον. Ἐκ τούτου ἐδημιουργήθησαν ἐν Φιλίππουπόλει, ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος μεγάλοι ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς παντοίων προϊόντων ἐμπορικοὶ οἶκοι ἔχοντες ἀντιπροσώπους πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ ἐκτελοῦντες ἅμα καὶ τραπεζικὰς ἐργασίας.

§ 2. Ἐκ τῶν ἐμπορικῶν τούτων οἴκων ἀπάντων ἐλληνικῶν—πλὴν τῶν οἴκων τῶν ἐξηλληνισμένων ἢ ἐλληνιζόντων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19 αἰῶνος—καραμπατζήδων καὶ μπεγλικτζήδων ἀδελφῶν τζορμπατζῆ μεγάλου Βούλκου καὶ τζορμπατζῆ Στογιάννου Θεοδώροβιτς - Τσαλίκογλου, καὶ τῶν ἐξαδελφῶν του ἀδελφῶν τζορμπατζῆ μικροῦ Βούλκου καὶ Στογιάννου καὶ Παύλου Κούρτοβιτς - Τσαλόγλου ἐκ Κοπριφισίτης καὶ τῶν ἐκ Καρλόβου ἀδελφῶν μεγαλεμπόρων Γκέσογλου, ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ μέχρι τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτειακοῦ ἐν τῇ χώρᾳ καθεστῶτος (1878) ἀκμάσαντες τῶν ἀδελφῶν: Κοϊμτζόγλου, Γκιουμουσγκερδάνη, Ἀργυριαδῶν, Γεωργιαδῶν, Παπάζογλου, Χατζηαργύρογλου, Κατσίγρα, Ἀχλανλῆ, Παπασαοῦλ καὶ οἱ τοῦ Μήτσορα, Μαυρίδου, Σιτσάνη, Χατζηπαύλου, Σαρησταύρου, Νέμτσογλου, Σταντσίδου καὶ ἄλλων ἔχοντες ὑποκαταστήματα ἢ ἀντιπροσώπους μονίμους πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν Βιέννῃ. Ἐκ πάντων ὅμως τούτων διεκρίθησαν ὁ τῶν караμπατζήδων ἀδελφῶν Κοϊμτζόγλου καὶ ὁ τῶν караμπατζήδων ὡσαύτως ἀδελφῶν Γκιουμουσγκερδάνη διὰ τὸ εὐρὺ τῶν ποικίλων ἐπιχειρήσεών των δίκτυον. Ὁ μὲν πρῶτος εἶχεν ὑποκαταστήματα

8) Κ. Οἰκονόμου, ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλίππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1819, σελ. 31, § 4η'.

ἐν Ἑσκή - σεῖρ τῆς Ἀνατολῆς, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βιέννῃ, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Λονδίῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Ραιδεστῷ, Κωνσταντινίτῃ, Σκοπίοις, Λομ - Παλάγκῃ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις μετὰ παραρτημάτων τῆς φερωνύμου τραπέζης του, ἥς τὸ κατατεθὲν κεφάλαιον ἀνήρχετο εἰς ἑκατὸν χιλιάδας ὀθωμανικῶν χρυσῶν λιρῶν κατὰ τοὺς σφωζομένους ἰσολογισμοὺς τοῦ ἔτους 1849. Οἱ διευθύνται πάντων τῶν ὑποκαταστημάτων τοῦ μὲν πρώτου οἴκου ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Κοϊμτζόγλου, τοῦ δὲ δευτέρου οἱ ἀδελφοὶ Γκιουμουσγκερδάνι καὶ συγγενεῖς αὐτῶν ἐξ αἵματος ἢ ἀγχιστείας, πάντες Ἕλληνες. Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις καὶ εὐδοκίμησις τῶν ἐργασιῶν ἀμφοτέρων τῶν οἴκων τούτων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν δαιμόνιον ἐπιχειρηματικὸν νοῦν τοῦ Χατζῆ - Γιουβαννῆ Χρήστου Κοϊμτζόγλου (*) καὶ τοῦ Μιχαῆλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη (10).

9) Ἐξάδελφοι τῶν ἀδελφῶν Κοϊμτζόγλου πατρόθεν ἦσαν οἱ ἐν Μόσχῃ ἔμποροι ἀδελφοὶ Κομιζόπουλλοι, μαῖστορες ἀμπατζῆδες, ὧν ὁ ἑτεροὺς Ἀντώνιος εἶναι ὁ γνωστὸς φιλικός, μέγας εὐεργέτης τῆς Ἑλλ. κοινότητος Φιλιππουπόλεως, ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, *Θρησκ. πορτρέτ. τόμ. Γ'* ἔτ. 1931, σελ. 128—139—Ἀντώνιος Κομιζόπουλλος ὁ φιλικός, καὶ Β. Μυστακίδου, αὐτόθι τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 399—400, καὶ ὁ Γρηγόριος Ἰωάννου Μαρασλῆς ἔμπορος ἐν Ὀδησσῷ, πρόεδρος τῆς φιλανθρωπικῆς ἐταιρείας καὶ πατὴρ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γρηγορίου Μαρασλῆ, ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, *Γρηγόριος Γρηγορίου Μαρασλῆς*, ἐνθά ἀνωτ. σελ. 367—371.

10) Περὶ τοῦ Μιχαῆλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη ὡς ἀνδρὸς πολιτικοῦ, φιλογενοῦς καὶ φιλανθρώπου, ὡς καὶ περὶ τῆς οἰκογενείας ἐν γένει τῶν Γκιουμουσγκερδανῶν ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου ἐν τοῖς *Θρησκ. πορτρέτ. τόμ. Γ'* ἔτ. 1932, σελ. 409—403. Οἱ Βούλγαροι μεθ' ὧν τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας τοῦ Βέη, διότι οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐργασίαις του εἶχεν ἑκατοντάδας αὐτῶν διατρέφων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς του παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς ἀρχαῖς ἰσχύος πολλοὺς σὺν τῶν ἰδίῳ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν τοῦ 1876 ἔσωσεν ἀπὸ τῆς ἀγχόνης καὶ τῶν δεσμῶν καὶ ἄλλως περιέθαλψε, δὲν δύνανται μνησικακοῦντες νὰ συγχωρήσωσιν αὐτὸν ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως κατὰ τοὺς ὀξυτάτους αὐτῶν ἐκκλησιαστικούς καὶ ἐθνικούς ἐν τῇ πόλει ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν ὁ δῆμος τῆς Πιλόβδης οὐδὲ εἰς μίαν τῶν ὁδῶν τῆς ἔδωκε μέχρι τοῦδε τὸ ὄνομα τοῦ φιλοπόλειδος ἀνδρός, ὅστις ἔσφωρεν αὐτὴν καὶ τοὺς κατοικοὺς τῆς ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς. Διότι οὗτος διὰ τῆς ἐπιβολῆς του, τῶν παρακλήσεων καὶ δώρων πιθανῶς πρὸς τὸν ἀποχωρήσαντα ἐκ Σίπκας στρατάρχην Σουλεῦμάν - πασᾶ, ὃν ἐπὶ ἡμέρας ἐφιλοξένησεν ἡγεμονικῶς ἐν τῷ οἴκῳ του, κατώρθωσε ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἐπικείμενον τῆς πόλεως βομβαρδισμόν διὰ στρατηγικούς λόγους ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ προελαύνοντος νικηφόρου Ρωσικοῦ στρατοῦ ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1878. Εὐρέθη ὁμοῦ καὶ βούλγαρος ὁμολογῶν τὰς πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Οὗτος εἶναι ὁ Θεόδ. Ν. Μάνεφ, ὅστις γράφει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Μιχαῆλ - βέης Γκιουμουσγκερδάνης, πρόεδρος τῆς πρώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνταγματικῆς βουλῆς, εἶχε βασιλικὴν ἰσχὺν καὶ ἐξουσίαν καὶ οὐδὲν ἀνευ αὐτοῦ ἐξετελεῖτο ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν ἀρχῶν. Πάντες οἱ Χριστιανοὶ πολὺ τὸν ἠγάπων καὶ ἰδίως ὁ Βουλγαρικὸς λαός, πρὸς ὃν συνηλλάσσεται κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς τοῦ ἐπιχειρήσεσι, διότι τοὺς ὑπεστήριζεν ἀπέναντι τῶν

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ οἶκος Γκιουμουσγκερδάνη ἱδρυσε τὸ πρῶτον ἐν Θράκῃ βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον μετὰ τελείων μηχανημάτων κατὰ τὰ ἐν τῇ Λύσει πρότυπα χρησιμοποιήσας ὥς κίνητρον τὸν λευκὸν ἄνθρακα. Τὸ ἐργοστάσιον ἔκειτο ἐν τῷ ἀγροκτήματί του παρὰ τῇ κώμῃ Δερμὲν - δερὲ (Φερδινάνδοβον) ὑπὸ τὴν Ροδόπην νοτίως τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τὰ 12 χιλιόμετρα, ἀπασχολοῦν περὶ τοὺς 600 ἐργάτας καὶ ἐργάτιδας. Διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου του παραγομένης ἐρέας ἐφωδίαζεν ἐπὶ ἔτη τὸν στρατὸν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ διασφoζομένη μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ἐργοστασίου, ἀχρηστευθέντος πρὸ πολλοῦ, ἀκόλουθος ἐπιγραφὴ ἐδήλου τὸν προορισμὸν του :

Εἶμαι κτῆμα τῶν κυρίων Μιχαὴλ καὶ Δημητράκη,
ἀδελφῶν Γκιουμουσγκερδάνη τοῦ κλεινοῦ Ἀθανασάκη.
Ἀνηγέρθη δὲ ἐκ βάθρων νὰ δουλεύω αἰωνίως
εἰς τὰς μηχανάς μου ταύτας τὰ ὑφάσματα πλουσίως.
Λοιπὸν, φίλοι, βλέποντές με εὖχθητέ με καλῶς
νὰ ἐξάγω καθ' ἡμέραν τοὺς καρπούς μου εὐτυχῶς.

Ἐν Φιλιππουπόλει 1853, Μαΐου 20.

Πολλοὶ τῶν πλουτισθέντων τούτων ἀμπατζήδων φιλοτιμούμενοι ν' ἀνέλθωσι καὶ κοινωνικῶς ὑψηλότερον εἰσεγγόνησαν διὰ τῶν σχέσεών των καὶ τῶν ἐπιγαμιῶν γενόμενοι εὐαρέστως δεκτοὶ εἰς τὴν φθίνουσαν οἰκονομικῶς εὐγενῇ τῶν ἰθαγενειῶν τάξιν τὴν τῶν ἀρχόντων (τσελεμπήδων), τὴν μετὰ τοῦ μητροπολίτου ἀνέκαθεν κληρονομικῶς οὕτως εἰπεῖν δικαίωματι διοικοῦσαν τὴν κοινότητα (πολιτείαν). Οὕτω δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος διεμορφώθη ἐν τῇ πόλει ἰσχυρὰ τις πλουτοκρατικὴ τάξις, ἡ τῶν προκρίτων (τσελεμπήδων καὶ τζορματζήδων), ἀνάλογος τῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ τῶν πατριζίων¹¹⁾, ἥτις διηύθυνεν αὐθαιρέτως τὴν κοινότητα ἄγουσα καὶ φέρουσα

Τούρκων. Πολλοὶς Βουλγάρος ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἀγχόνης καὶ πολλοὺς ἐπαναστάτας ἐδοξέησεν... Αἱ ἐπιχειρήσεις του ἦσαν μέγιστα ἀπασχολοῦσαι χιλιάδας ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων. Τὰ ἔσοδά του ἔρρεον ὡς ποταμός, ἀλλ' οὕτως τὰ διέθετεν οὕτως, ὥστε νὰ δύναται... εὐκαιρῶν νὰ βλέπῃ τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ εὐεργετῇ. Τοῦτο ἐπρατε καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν... Ἡ αὐτὴ τῆς οἰκίας του ἐπληροῦτο καθ' ἐκάστην ἀνθρώπων, ἰδίως χωρικῶν, οἵτινες προσέτρεχον πρὸς αὐτόν, ὅπως ἐκφράσσωσι τὰ παράπονά των διὰ διαφόρους καταπιέσεις. Ἦκουε πάντας κατὰ σειρὰν καὶ τοὺς ἀπέστελλεν εἰς τὸ διοικητήριον, ὅπου προσήρχετο καὶ αὐτός. Καὶ ἐκεῖ εἰς ἕκαστον ἀπέδιδε τὸ δικαίον του... οὐδεμίαν διάκρισιν ποιούμενος ἐθνότητος καὶ θρησκείας. Ἐκαστος, οἷοςδήποτε καὶ ἂν ἦτο, ἡδύνατο καθ' ἑδὼν νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τῷ ἐκδηλώσῃ τὸν πόνον καὶ τὴν κατὰστασίν του... κτλ. κτλ.» Θεόδ. Ν. Μάρνεφ, Τὸ Παναγιούριστε, ὁ συνδικισμός, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ ἡ ἐπανάστασις αὐτοῦ, ἔτ. 1906, σελ. 17—19, Πλόβδηφ, Βουλγαριστί.

11) *Jirecek - Argyrow* Ὀδοιορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 146.

τὸν μητροπολίτην, καθ' ἧς μέγαν καὶ ἐπίμονον ἀγῶνα διεξήγαγον τὰ ρουφεία (οἱ πληβεῖοι) πρωτοστατοῦντος τοῦ τῶν ἀμπατζήδων, μέχρις οὗ ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου μετέσχον καὶ αὐτὰ τῆς διοικήσεως τῆς κοινότητος¹²⁾, δημιουργηθέντος βραδύτερον τοῦ σώματος τῆς αἰρετῆς δημιουργοντίας.

§ 3. Τὸ ρουφεῖον τῶν ἀμπατζήδων, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ἄλλα ἐν Φιλιππουπόλει, μικρά τε καὶ μεγάλα¹³⁾, ἦτο ἐλληνικὸν καὶ παρέμεινε τοιοῦτον μέχρι τῆς νεκρώσεώς του ὡς ὄργανισμοῦ. Τοῦτο διαπιστοῦται οὐ μόνον ἐκ τῆς χρήσεως μόνης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τε τοῖς ἀρχείοις του καὶ τῇ ἀλληλογραφίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τρίτου ἄρθρου τοῦ ἀπὸ κθ'. Ἰουλίου 1805 καταστατικοῦ του, περιλαμβάνοντος τὰς κυριώτερας τῶν κατὰ παράδοσιν διατάξεων καὶ τῶν ἐκάστοτε ἐν γένει ἐν γενικαῖς τῶν μελῶν του συνελεύσεσι (λόντζες) εἰλημμένων ἀποφάσεων. Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρῳ τοῦ καταστατικοῦ (συμφωνητικοῦ), φέροντος τὰς ὑπογραφὰς ἐλληνιστῶν 130 μαϊστόρων ὑπὸ τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρωτομαϊστορος Κ. Μήτκογλου ἐν ἑξ ὀνόμασι¹⁴⁾, ρητῶς ὁρίζεται «ἐτερογενῆς δέ, ἥτοι ἀπὸ ἄλλην φυλῆν μαϊστωρ νὰ μὴ γίνε-ται ποτέ». Ἐπομένως πάντα τὰ μέλη τότε, μετὰ τὴν τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ πολλοὶ Βούλγαροι ἐξηλληνισμένοι ἦδη καὶ ἄλλοι ἐλληνίζοντες ἐθεωροῦντο Ἑλλη-λινες, ἅτε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν δημοσίᾳ τε καὶ οἴκοι λαλοῦντες. Πρὸς ἐξήγησιν τούτου δεόν νὰ ρηθῇσιν τινα.

Μεθ' ὅλας τὰς καταστροφὰς καὶ ἐξημώσεις, αἱ ὑπέστη κατὰ τὸν με-σαῖωνα ἡ μεγάλη τοῦ Φιλίππου πόλις, περιελθοῦσα πεντάκις ἐπ' ὀλίγιστον ὅμως χρόνον καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων τσάρων¹⁵⁾, διεφύλαξε τὸν ἐλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα συνοικισμένη ἐκάστοτε πάλιν ἕνεκα τῆς ἐμπο-ρικῆς καὶ στρατηγικῆς τῆς τρποθεσίας ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἐλληνιζόντων στοι-

12) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παῖσιος, Θρησκικά, τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 20—24.

13) Τῷ 1821, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων μαϊστόρων ἐκάστου ρουφείου ὑπογραφῆς τῆς πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον ἐγγυητικῆς ἐπιστολῆς τῶν πολιτῶν, τὰ κυριώτερα τῶν ρουφείων ἦσαν τὰ: τῶν ἀμπατζήδων, κανταντζήδων, (ὑφασματαμπόρων), γουναράδων, μπακάληδων (παντοπωλῶν), κοῦμτζήδων (χρυσοκόων), καζαντζήδων (χαλκουργῶν), ραπτάδων, δουλκέρηδων (τεκτόνων), ἀσταριτζήδων (ὑφαντῶν), ψωμάδων (ἀρτοποιῶν), καζάσηδων (μεταξουργῶν), παπουτσήδων, μουμιτζήδων (κηροποιῶν), μπατζεβάνηδων (κηπουρῶν), ταχτατζήδων (ξυλεμπόρων). Ἴδε ἐνθα ἄνωτ. σελ. 31. Βραδύτερον δὲ ἀνεπτύχθησαν καὶ τὰ: τῶν μογιατζήδων (βαφέων), τιουφεκτζήδων (ὀπλοποιῶν), ἀκτιρῆδων (ἀποικιακῶν), μηχαντζήδων (ποτοποιῶν), σαχατζήδων (ὥρολογοποιῶν), τιουτιουντζήδων (καπνοπωλῶν), ἀραμπατζήδων (ἀμαξοποιῶν), οὐντζήδων (ἀλευροπωλῶν), τσοχατζήδων (ἐρεοπωλῶν), φεσιτζήδων (φρεσοπωλῶν) καὶ ἄλλα.

14) Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρησκικά, τόμ. Β' ἔτ. 1929, σελ. 329—332.

15) Αὐτόθι, σελ. 333—342.

χείων (16). Καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅποτε ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ πόλις μετεβλήθη εἰς καθαρῶς τουρκικὴν ἐγκατασταθέντων εἰς αὐτὴν ἀθρόων Τούρκων, τοῦ ὑπολειφθέντος Βυζαντιακοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν (1363) κατελθόντος ἐντὸς δύο αἰώνων τὸ μὲν ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν μακρὰν πολιορκίαν διαρροῆς του, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μεταναστεύσεώς του ὕστερον διὰ τὴν ἀφόρητον τῶν συνοίκων Τούρκων τυραννίαν εἰς 250 ψυχὰς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ διελθόντος δι' αὐτῆς τῷ 1578 Gerlach (17), ἡ πόλις πάλιν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἤρξατο ἀναλαμβάνουσα τὸν ἑλληνικὸν τῆς χαρσκητῆρα, ὃν διετήρησε μέχρι σχεδὸν τῆς ἐνώσεως τῆς ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας (1885) (18).

Ὁ ὑπολειφθεὶς μικρὸς Βυζαντιακὸς πυρὴν ἀπετέλεσεν ὑπὸ τὸν ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου πρῶτον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίτην Διονύσιον τὸν Πελοποννήσιον, χειροτονηθέντα ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου (19), ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ ἤρξατο βαθμηδὸν αὐξανόμενος διὰ τῆς ἀθρόας εἰς τὴν πόλιν ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ βιοτεχνῶν ἐκ τῆς νήσου Ρόδου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, (20) ἔξ' Ἠπείρου δέ, ἐκ Βοσκοπόλεως τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων νοτίων Ἑλληνικῶν πόλεων, ὥς καὶ ἐκ τοῦ πλησίον Στενιμάχου κατὰ τὸν 18ον. Οὕτω οἱ Ἕλληνες ἔχοντες πλέον μεγάλην κοινότητα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τὰ δωρηθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Β' προνόμια ἔδυσαν ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ ἄλλα εὐαγῇ ἰδρύματα, ἐκαλλιέργησαν καὶ ἀνεπτύξαν τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, διωργάνωσαν τὰς συντεχνίας, προήγαγον τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐν γένει ἐμπόριον καὶ ἐπέβαλον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ρωμοῦνος ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς Jorga λέγων: «Ἡ πόλις διαφύλαξε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (δηλ. μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς) τὸν παλαιὸν τῆς Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, κατοικηθεῖσα κατόπιν, ὥσπερ καὶ πρότερον (ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας καὶ Βυζαντινοκρατίας) ὑπὸ Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἵτινες ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς ἐν Θράκῃ ἐμπορίας». (21)

Ἐν μέσῳ τοιοῦτου ἰσχυροῦ ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς Ἑλληνικοῦ περι-

16) Αὐτόθι, 332—350.

17) St. Gerlach, Itinerarium, Frankfurt, ἔτ. 1674, μετάφρ. βουλγ. ἐν τῷ Periodits. spisanie, ὑπὸ Jirecek, τόμ. VII, σελ. 110, ἔτ. 1884.

18) Ἰδὲ Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 344—354.

19) Πατριαρχικὴ ἱστορία, ἐκδ. Βόννης, σελ. 107.

20) Γ. Τσουκαλά, ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1851, σελ. 39 § νη' καὶ ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία, σελ. 23 κεφ. Δ'.

21) N. Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, τόμ. I, σελ. 212, ἔτ. 1918, Gotha.

βάλλοντος καὶ οἱ ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν πέρας κωμῶν καὶ κωμοπόλεων ὁμόθησκει Βούλγαροι, ὀλίγοι μὲν καὶ καθ' ἑκάστους κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, πλείονες δὲ καὶ ἄθροοι ἀπὸ τοῦ 19ου, ὅποτε τὰ ρουφέτια εἶχον ἀναπτύχθῃ καὶ ἡ ἀγορὰ εἶχε μεγάλην κίνησιν γενομένης τῆς πόλεως, ὥς προεργήθη, ἐμπορικοῦ κέντρου, φυσικὸν καὶ εὐλογον ἦτο ν' ἀφομοιώνται. Μαθητεύοντες παρ' Ἑλλήσιν ἐργαστηριάρχαις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν ὁποίων καὶ διητῶντο, ἢ καὶ ὥς μαῖστορες ἀνεγνωρισμένοι ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν μετελάμβανον τῶν Ἑλληνικῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, συνεδέοντο δι' ἐπιγαμιῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξεμάνθανον ταχέως τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ γενόμενοι πλεόν ἄστοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ὀνομάζωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς Ἑλληνας καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων νὰ ὑπολαμβάνονται τοιοῦτοι. Στερούμενοι δὲ ἐθνικῆς συνειδήσεως ἡσχύνοντο ἐπὶ τῇ καταγωγῇ τῶν καὶ τῇ μητρικῇ τῶν γλώσσῃ καὶ ἐθεώρουν προσβολὴν τῶν καὶ ἀτιμίαν ἐάν τις ἐκάλει αὐτοὺς Βουλγάρους. Διότι τὸ ὄνομα Βούλγαρος κατήντησεν ἔνεκα τῆς πνευματικῆς ὑπὸ τὴν φοβερὰν δουλείαν καταπτώσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ νὰ σημαίνει τὸν δοῦλον, τὸν ἀγροῖκον, τὸν στερούμενον τρόπων. Ταῦτα δὲ συνέβαινον καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν, ὥς φαίνεται, ἐξ οὗ μετὰ δικαίας ἀγανακτήσεως ὁ φιλόπατρις τῆς ἐν Ἀθῶνῃς Χιλινδαρίου Βούλγαρος μοναχὸς Παῖσιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ἣν συνέγραψε φθίνοντος τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀναφωνεῖ: «Διατί, ὦ ἀδελφέ, αἰσχύνεσαι νὰ ὀνομάζησαι Βούλγαρος καὶ ἀποφεύγῃς νὰ λαλῇς καὶ ν' ἀναγινώσκῃς Βουλγαριστί;...» Οὕτω ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ ὀρθόδοξοι τῆς πόλεως Χριστιανοὶ ἀπαρτίζοντες τὰ 3/15 τῶν κατοίκων, ἦσαν *Ρωμαῖοι*, λαλοῦντες τὴν ἀπλήν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πρώτου τῆς πόλεως ἱστοριογράφου ἱερέως Κωνσταντίνου Οἰκονόμου.⁽²²⁾ Ἐκ τούτου ἀνέκαθεν τὰ ρουφέτια ἐν Φιλιππουπόλει ἦσαν Ἑλληνικά καὶ παρέμειναν τοιαῦτα ἐπὶ τουρκοκρατίας.

§ 4. Ὁ τῆς γεωγραφίας καθηγητῆς ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ Σοφίας κ. Ἰβάν Μπατακλήφ ἐξ ἐθνικῆς ἀναμφιβόλως φιλοτιμίας ὁρμώμενος ἀρνεῖται τὸν ἑλκεῖον τῶν Βουλγάρων ἐν Φιλιππουπόλει ἐξελληνισμόν ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀνωτέρω αὐθεντικὴν τοῦ ἱερέως μαρτυρίαν. Ὅθεν ἐν τῇ γενομένῃ ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μεταφράσει τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου καὶ ἀμερολήπτου ἀνδρός, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ δελτίῳ τῆς βουλγαρικῆς γεωγραφικῆς ἐταιρείας ὑποσημειοῖ ἐν τῷ σχετικῷ χωρίῳ: «Ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν τῇ πόλει πολὺν διαδεδομένη, περ ἀποκρύπτεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἱερέως Κωνσταντίνου ὡς Ἑλληνος.»⁽²³⁾ Καὶ τὸ χειρότερον, ὅπως κλονίσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ

22) *Κ. Οἰκονόμου*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 28, § 18'.

23) Τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῷ δελτίῳ (izvestia) τῆς Βουλγ. γεωγραφικῆς ἐταιρείας, τόμ. III, ἐτ. 1935, σελ. 195, Σοφία.

ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ τὸ ἀξιόπιστον τῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως παρεχομένων ἐθνολογικῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ χριστιανικοῦ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως πληθυσμοῦ, παρέλειπεν ὡς ἐκδότης καὶ συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ σκοπίμως σπουδαιότητα σημειώσιν τοῦ συγγραφέως, ἐν ᾗ ρητῶς δηλοῦται, ποῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐλαλεῖτο ἡ Βουλγαρική καὶ ποῦ ἡ Ἑλληνική μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Ἡ σημείωσις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐκτὸς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τινῶν χωρίων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ροδόπης κειμένων, ὅπου φαίνεται ὅτι ἀποικία τις ἐστὶν ἑλληνική²⁴⁾, εἰς πάντα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ἡ Βουλγαρική ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνεθίζεται· μάλιστα δὲ εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ροδόπης κείμενα χωρία, τὸ μέρος ἐκεῖνο δηλαδὴ, ὅπου καλεῖται Γιαῖλας, καὶ Τοῦρκοι²⁵⁾ καὶ χριστιανοὶ τὴν Βουλγαρικήν μόνον προφέρουσι σπανίως δὲ ἡ ἀπλὴ Ἑλληνική συνεθίζεται ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τισι κώμαις καὶ χωρίοις²⁶⁾».

Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κ. Οἰκονόμου (1750—1827) οἱ Βούλγαροι ἐν Φιλιππουπόλει ἐξηλληνίζοντο καὶ ἐλάλουν τὴν ἑλληνικήν, ὅποτε ἐγκαθίσταντο καθ' ἑκάστους εὐαριθμοὶ, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ἀκόμη, ὅποτε πλέον ἤρξαντο καθ' ὁμάδας καὶ οἰκογενειακῶς ἐποικούντες. Ἡ χρῆσις δὲ παρ' αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ καὶ δημοσίᾳ ἐξηκολούθησε καὶ ὅτε ἀρξαμένης τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀναγεννήσεως (ἐν Φιλιππουπόλει ἀπὸ τοῦ 1848) ἔδρυσαν σχολεῖα καὶ εἶχον ἰδίᾳς ἐκκλησίας, ἐν αἷς αἱ ἀκολουθίαι ἐτελοῦντο στανιστί, καὶ ἀποσπασθέντες τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος (1862) ἀπετέλεσαν ἰδίαν Βουλγαρικήν κοινότητα. Τέμα εἰς τὸν ἐξελληνισμόν των ἔθηκεν ἡ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπελευθέρωσις των (1878). Τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἦτο τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἑλληνικὸν ἐν τῇ πόλει περιβάλλον. Τοῦτο πρὸς τοῖς ξένοις ὁμολογοῦσι σύγχρονοι Βούλγαροι, ἐργασθέντες ὑπὲρ τοῦ βουλγαρισμοῦ καὶ ἄσπονδοι τοῦ ἑλληνισμοῦ πολέμοι, ὧν τὰς μαρτυρίας προσάγομεν, ὅπως ἐξαχθῇ τῆς ἱστορικῆς του πλάνης ὃ τε ἀξιοτίμος κ. καθηγητὴς καὶ ἡ σχολή του.

Ὁ Κ. Μωραβένωφ, γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκ πατρὸς Βούλγαρου ἐκ Κοπριφιστίτης ἐξηλληνισμένου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος, ἐκπαιδευθεὶς δὲ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις, τοῖς μόνοις ἐν τῇ πόλει γράφει: «Ἐξεπαιδεύθην ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπου ἐγεννήθην καθ' οὗς χρόνους δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ Βούλγαροι καὶ ἡ μεγίστη τοῦ ἀνθρώπου ταπεινώσις ἦτο νὰ καλεῖται τις Βούλγαρος, τὴν μητρικὴν μου δὲ γλῶσσαν (τὴν Βουλγαρικήν δηλ.) ἠρξάμην μανθάνων μόλις κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν καὶ πέμπτον τῆς ἡλικίας μου ἔτος²⁷⁾!!».

24) Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὸν Στενίμαχον, τὰ Βοδενά καὶ τὴν Κούκλεναν, ὧν ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἦτο ἀμειγρῆς ἑλληνικὸς.

25) Οἱ λεγόμενοι Πομάκοι, ἐξισλαμισθέντες Βούλγαροι.

26) Κ. Οἰκονόμου, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 32, § κ', σημ.

27) Κ. Μωραβένωφ: ὑπόμνημα περὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Φιλιππου-

Ὁ Κ. Φωτεινῶφ (πρόην Κ. Φωτιάδης), σύγχρονος τοῦ Κ. Μωραβέ-
νωφ, γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει ἐκ πατρὸς ἀμπατζῆ ἐκ Σαμακοβίου ἐξηλ-
ληνισμένου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος, ἀποφοιτήσας τῆς ἐν τῇ πόλει ἑλληνικῆς
κεντρικῆς σχολῆς καὶ εἶτα μεταθὰς μετὰ τοῦ πατρὸς του εἰς Σμύρνην τῆς
αὐτόθι Εὐαγγελικῆς σχολῆς γράφει τῷ 1843: «Οἱ Φιλιππουπολίται ἐν γένει,
ναίπερ ἀπὸ ἔθνικῆς καταγωγῆς εἶναι πάντες (!) Βούλγαροι, ὥς προερχόμενοι
ἐκ Βουλγαρικῶν χωρίων, λαλοῦσιν ἑλληνιστί, ἔχουσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ
ἐκκλησίας καὶ προσεύχονται παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν ἑλληνιστὶ μὴ λέγοντες
βουλγαριστὶ μηδὲ τὸ *Κύριε ἑλέησον*, ὥσπερ ὁ Θεὸς μὴ γνωρίζων τὴν Βουλ-
γαρικὴν ἀπαξιοὶ νὰ ἐπακούσῃ προσευχὰς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ»²⁸).

Ὁ Γάλλος ποιητὴς Alt. de Lamartine διεθλὼν τῆς πόλεως τῷ 1833
καὶ φιλοξενηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἑλλήνος μεγαλεμπόρου Γ. Μαυρίδου ἐπὶ
τριήμερον οὐδαμῶς μνημονεύει Βουλγάρους ἐν τῇ πόλει²⁹. Ἄρα οἱ τότε
Βούλγαροι τὸ γένος καὶ ἰσχυροὶ τζορματζήδες μέγας Βούλκος καὶ Στογιάν-
νης Θεοδώροβιτς - Τσαλίκογλου, Στογιάννης καὶ μικρὸς Βούλκος Κούρτοβιτς -
Τσαλόγλου, Βλασάκις Τούτσοβιτς καὶ οἱ πρόκριτοι πολῖται Ἀντώνιος Στο-
γιάννοβιτς, Ἰσχυρὸς Βούλκος καὶ οἱ μεγαλέμποροι ἀδελφοὶ Γκέσογλου πα-
ρουσιάσθησαν εἰς αὐτὸν δεχόμενον καὶ ἀποδίδοντα τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐπι-
σήμων Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων, ὥς Ἑλληνες. Τούτων μάλιστα
οἱ ἀδελφοὶ Θεοδώροβιτς καὶ ὁ Στογιάννοβιτς ἦσαν τότε ἔφοροι τῆς ἑλληνι-
κῆς κεντρικῆς σχολῆς, καλούμενοι ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς εὐγενέστατοι καὶ
φιλόμουσοι³⁰).

Ἡ διευθύντρια τοῦ πρώτου ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικοῦ παρθεναγωγείου
τῷ 1865 Ράδα Κύρκοβιτς γράφει: «Τότε ἡ πόλις ἦτο ἐξηλληνισμένη ἢ
Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἔτιμάτο καὶ ἐλαλεῖτο μόνον ἐν τῷ Μαρασίῳ καὶ τῷ
Καρσιακῷ (προαστείαις, εἰς ἃ ἐγκατεστάθησαν Βούλγαροι κηπουροὶ καὶ γεωρ-
γοὶ πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγροκτημάτων τῶν Τούρκων βέηδων μετὰ τὴν
ἐκδοσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Οἰκονόμου) καὶ μετὰ τῶν ὑπηρετιῶν (χωρι-
κῶν), ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει σπάνια οἰκογένειαι μετεχειρίζοντο οἱκοὶ τὴν μη-
τρικὴν τῶν Βουλγαρικῶν γλῶσσαν. Αἱ μαθήτριά μου περὶ τὰς πεντήκοντα
ἐλάλουν καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἑλληνιστί μετ' ἔντονον προσπάθειάν μου ἐν τῷ

πόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1869, βουλγαριστί, ἐκδ. 1930 ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς Πλόβδης, σελ. 11. Ἴδε καὶ: Μυρτ. Ἀποστολίδου: Περὶ Κουκλένης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ, τόμ. Β' ἔτ. 1935—36, σελ. 36 σημ.

28) Κ. Φωτεινῶφ, Γενικὴ γεωγραφία, βουλγαριστί, Σμύρνη, ἔτ. 1843, σελ. 91.

29) Α. Lamartine, Voyage en Orient, 1831—1832, Paris, ἔτ. 1881, τόμ. II, σελ. 250—52. Ἴδ. καὶ Ἀρχεῖον, τόμ. Α' ἔτ. 1934—35: Ὁ Lamartine στὴ Φιλιππούπολη, σελ. 163—188.

30) Γ. Τσουκαλά, Γραμματικὴ τῆς Ἑλλ. γλώσσης, ἔτ. 1835, ἐν τῇ εἰς τοὺς ἐφόρους τῆς σχολῆς ἀφιερῶσει τῆς.

σχολεῖω κατήργησα τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ σχολεῖω. *Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπέκοψε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ*»³¹⁾.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ κεντρικοῦ Βουλγαρικοῦ σχολείου (1856 - 1868), στυλοβάτης τοῦ Βουλγαρισμοῦ Ἰωακείμ Γροῦφε γράφει: «Πλὴν τῶν οἰκογενειῶν Γροῦφε, ἱατροῦ Τσομάκωφ, Γ. Τσαλίκωφ, ἀδελφῶν Γκέσωφ, Ἰ. Κεσιάκωφ, Στ. Γεωργίεφ, Π. Κούρτοβιτς, Ν. Τσαλίκωφ, Α. Γάτσωφ, Τσομάκωφ, Τσ. Κάπλισκωφ, Ζαχάριεφ καὶ τινων ἄλλων, οἵτινες ἐφρόντιζον καὶ ἐξεδήλουν ἐν διαφέρειν διὰ τὸ Βουλγαρικὸν σχολεῖον, δύσκολον ἦτο νὰ εὐρεθῶσιν ἄλλοι τινὲς παρουσιαζόμενοι ὡς Βούλγαροι. Ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως καὶ ἐν ταῖς οἰκογενείαις πάντες ἐλάλουν ἑλληνιστί. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλουν μόνον τινὲς τῶν προμνημονευθεισῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετεχειρίζοντο τὴν Βουλγαρικὴν. Μόνον ἐν τοῖς προαστείοις Καρσιακᾷ καὶ Μαρσάφω καὶ ἐν τῷ νέῳ Μαχαλᾷ ἠδύνατό τις ν' ἀκούσῃ τὴν Βουλγαρικὴν λαλομένην»³²⁾. ὑπὸ τῶν προσφάτως ἐκ τῶν κωμῶν ἐγκαθισταμένων καὶ μὴ πῶ ἐκμαθόντων τὴν ἑλληνικὴν.

Ὁ Jirecek, Τσέχος ἐπισκεψάμενος τὴν πόλιν τῷ 1880, ὁπότε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἤρξατο κατακλυζομένη ὑπὸ Βουλγάρων, ἐκ πάσης Βουλγαρικῆς γῆς ἐγκαθισταμένων εἰς αὐτήν, γράφει: «Παρατήρησα ὅτι πᾶσαι αἱ ἀστικαὶ Βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ἐλάλουν καὶ ἑλληνιστί ἐν ταῖς ὁδοῖς ἤρξατο πλέον ἀκουομένη ἢ Βουλγαρικῇ, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλον τοῦτο λαλεῖται, πολὺ ἢ Ἑλληνικῇ καὶ Τουρκικῇ»³³⁾.

Οὐχ ἦτον ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ δικηγόρου Κ. Τόλεφ μνημονευόμενον περὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐγκαθισταμένων ἐπισήμων Βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα τῆς τουρκοκρατίας ἔτη, καθ' ἃ ὁ περὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπὸ τοῦ πατριάρχου χειραφετήσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους ἀγὼν ἦτο σφοδρὸς καὶ αἱ πανσλαβιστικαὶ ἐνέργειαι ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Τόλεφ μετὰ τὰς ἐν Γαλλίᾳ νομικὰς τοῦ σπουδᾶς διωρίσθη τῷ 1890 δικαστὴς ἐν Φιλιππουπόλει καὶ κατόκησε μετ' ἄλλων συναδέλφων του ἐν τῇ μεγάλῃ τριωρόφῳ οἰκίᾳ τοῦ τζορμπιτζή Θοδωράκι ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐπὶ τοῦ λόφου Εὐμολπιᾶδος. Παρατήρησεν ὅτι αἱ δύο τοῦ οἰκοδέποινα ἡλικίας 40 - 42 ἐτῶν, ἀδελφαί, ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλας πάντοτε ἑλληνιστί, πρὸς δὲ τοὺς ἐνοικιαστάς των ἐν ἀπταιστώ βουλγαρικῇ γλώσσῃ. Ἐρωτήσας ἐκ περιεργίας τὴν αἰτίαν τούτου ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν, ἣν μεταδίδει

31) *Рѣда Кѣркоβѣтς*, Ἀναμνήσεις, ἔτ. 1927, σελ. 62 κ. ἐξ. καὶ ἐφημ. τοῦ δήμου τῆς Πλόβδης, ἀρ. 28 - 30, σελ. 5, βουλγαριστί.

32) *Ἰωακείμ Γροῦφε*, Αἱ ἀναμνήσεις μου, βουλγαριστί, Πλόβδηφ, ἔτ. 1920, σελ. 15 - 16. Πρβλ. καὶ *Μιχ. Μαρζάκωφ*, Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἔτ. 1925, σελ. 95, βουλγαριστί.

33) *Jirecek - Argyrow*, Ὀδοιπορικόν, βουλγαριστί, σελ. 155.

ἐπὶ λέξει: «Ἡμεῖς εἴμεθα ἐκ Κοπριφσιτίσης. Ὁ πατήρ μας Θεωδωράκις τζορμπατζῆς, μέγας Βούλγαρος φέρων τότε ποτούριον (εἶδος περισκελίδων ἐξ ἀμπᾶ) μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν περὶ τὸ 1860. Ἡμεῖς ἤδη κορούσια ἡλικίας 13 καὶ 15 ἐτῶν, ὠμιλοῦμεν δὲ βουλγαριστὶ μὴδὲ λέξιν ἑλληνικὴν γνωρίζουσαι. Οἱ φίλοι τοῦ πατρός μας τζορμπατζῆδες Κεσάκογλου, Γκιουμιουσγκερδάναι, Γκέσογλου καὶ ἄλλοι πάντες Βούλγαροι ὠμιλοῦν ἑλληνιστὶ ἀναμεταξύ των εἰς τὰς συνελεύσεις των τὰς ἐμπορικὰς καὶ τὰς ἐσναφικὰς, εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἐσπερίδας καὶ πανταχοῦ. Τότε τὰ πάντα ἦσαν ἑλληνικά. Ὁ ἀρχιερεὺς ἦτο Ἑλλήν, ὁ πρόξενος Ἑλλήν, εἰς τὸ δικαστήριον (κονάκι) παρουσιάζοντο ὡς Ἑλληνες οἱ τοῦ λαοῦ τζορμπατζῆδες, ἐντροπὴ ἔθεωρεῖτο τὸ νὰ λαλῇ τις τὴν βουλγαρικὴν καὶ νὰ ἐνδύηται κατὰ βουλγαρικὸν τρόπον μὲ πρόστρυχα ποιούρια. Ἡμεῖς ὡς κορούσια τζορμπατζῆ ἡσυχνόμεθα νὰ ὠμιλῶμεν βουλγαριστὶ καὶ δὲν ἐτολμῶμεν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι δὲν ἐγνωρίζομεν τὴν ἑλληνικὴν, οὐδὲ σκέψις δὲ ἦτο δυνατόν νὰ γείνη περὶ γάμου μας μετὰ καλῶν νέων, ἐφ' ὅσον εἴχομεν τὰ Βουλγαρικά μας τῆς Κοπριφσιτίσης ἢ καὶ ἔθιμα. Τότε ὁ πατήρ μας κατὰ συμβουλὴν τῶν φίλων του προσέλαβε δι' ἡμᾶς Ἑλληνίδα διδασκάλισσαν καὶ ἤρχισεν ὁ ἐξελληνισμός μας. Ὅπως συντελεσθῇ οὗτος ταχύτερον, ἡ διδασκάλισσα μᾶς ἐνέκλειε καθ' ἑκάστην ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη συνεχῶς ἐντὸς δωματίου καὶ μᾶς ἡμπόδιζεν αὐστηρότατα μὲ τὴν ἀπειλὴν μεγάλων τιμωριῶν νὰ ὠμιλῶμεν βουλγαριστὶ πρὸς οἰονδήποτε καὶ ὅπουδήποτε καὶ πρὸ παντὸς μεταξύ μας. Καὶ ἔκτοτε ἔνεκα ταύτης τῆς ἀγωγῆς μας ἡμεῖς συνειθίσσαμεν νὰ ὠμιλῶμεν διαρκῶς μεταξύ μας ἑλληνιστὶ καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦμεν τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων οἰκείων μας καὶ συγγενῶν ὡσαύτως ὠμιλοῦμεν ἑλληνιστὶ. Ἐκτοτε εἴμεθα Ἑλληνίδες»³⁴).

Ὡς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ τζορμπατζῆ Θεωδωράκι, οὕτω ἀνεξαίρετως καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἑλληνισμέναις ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀναλαβούσαις δὲ τὸν ἐθνισμὸν τῶν μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα (1870) καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας (1878), ὡς καὶ ἐν ἀπάσαις, ἐν αἷς ἡ μήτηρ ἦτο Ἑλληνίς ἔνεκα τῶν μεταξύ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων διὰ τὸ ὁμόδοξον γινομένων ἐπιγαμιῶν, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρέμεινεν οἰκιακὴ μέχρι τῆς δευνῆς κατ' αὐτῆς σταυροφορίας διὰ τοῦ ἀνθελληνικοῦ ἐν τῇ χώρᾳ κινήματος (1906). Χάριν τῆς ἱστορίας ἀναγράφομεν τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισημοτέρων τούτων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ἀριστοκρατικὴν τῆς πόλεως τάξιν καὶ ὧν οἱ ἐπιζῶντες ἀπόγονοι καὶ νῦν ζισέει εἶναι γνωσταὶ τῆς ἑλληνικῆς. Αὗται εἶναι αἱ οἰκογένειαι: Π. Κούρτοβιτς, Π. Ἀβραδαλῆεφ, Μαλέεφ, Τσιλιγκίρωφ, Σοφιαλῆεφ, Καρατοπρακλῆεφ. Παυλίτωφ, Νέτκοβιτς,

34) Τόμος Κ. Ἐφημ. τοῦ δήμου τῆς Πλόβδης, ἀρ. 145—147, σελ. 9, ἐτ. 1933.

Βλασάκωφ, Τόντσοβιτς, Μωραβένωφ, Κεσιάκωφ, Δούσκωφ, Κάπλισκωφ, Χατζηλύνκωφ, Νέσωφ, Στ. Γκέσωφ, Μίλκωφ, Σομοκοβλήεφ, Χατζηκάλτσωφ, Βαλτζήεφ, Τζιβίζωφ, Πέεφ, Ζαγαρλήεφ, Δρένσκη, Νίτσκωφ, Στάντσεφ καὶ ἄλλαι. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ ὀνόματα αὐτῶν πλὴν τῶν εἰς -ις κατέληγον εἰς -ης ἢ -όγλον. Σήμερον ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἀκούεται πλέον ἐν τῇ πόλει, τῶν ὑπολειφθέντων ὀλίγων Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν ὑπηκόων ἀποφευγόντων νὰ λαλήσωσιν αὐτὴν δημοσίᾳ. Λαλεῖται μόνον οἴκοι καὶ ἐν ταῖς μεταξὺ Ἑλλήνων συνομιλίαις· δύναται τις ὅμως ν' ἀκούσῃ αὐτὴν λαλουμένην κατὰ τὰ ψυχροσάββατα καὶ τὰ μνημόσυνα μεταξὺ τῶν γυναικῶν τῶν ἐπισκεπτομένων ἀθρόως τοὺς προσφιλεῖς τῶν νεκρῶν ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ὅπου θὰ ταφῇ ὁλοσχερῶς καὶ αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ.

§ 5. Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, οὗτινος εὐτυχῶς τὰ ἀρχεῖα διεφυλάχθησαν⁽³⁵⁾, εἶναι ἡ πρώτη ὡς σωματεῖον διοργανωθείσα ἐν τῇ πόλει συντεχνία, ἓνα περίπου αἰῶνα πρὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωσσοταφᾶ III ἐκδοθέντος τῷ 1773 φερμανίου περὶ διοργανώσεως τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ συντεχνιῶν⁽³⁶⁾. Προφανῶς δὲ ἡ διοργάνωσις αὕτη ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς συντεχνίας αὐτῆς, λιθούσης πρώτης μείζονα τῶν ἄλλων ἐπίδοσιν ἐν τῇ πόλει ὡς κέντρῳ καταναλώσεως τῶν εἰδῶν της, προμηθευμένων ἀφθόνως καὶ εὐκόλως τὰ ὑλικά τοις ἐκ τῶν παρακειμένων ὑπὸ τὸν Αἰμον κομῶν καὶ ἰδίως ἐκ Κορυφάσττης, Καρλόβου, Σόποτ, Καλοφερίου, Δερβέν καὶ Ἀτζάρ. Συνεστήθη τῇ 15ῃ Μαΐου τοῦ 1685 τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν μάλιστα τετιμημένων ἀμπατζήδων, τῶν χρησιμωτάτων γερόντων, συνελθόντων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Χατζηδήμου, ὅστις καὶ ἐξελέγη καὶ πρῶτος πρωτομαίστωρ αὐτοῦ. «Εἰς ἐνδειξὴν καὶ εἰς ἐνθύμησιν ἐγένετο αὕτη ἡ ἐπιγραφή, δηλονότι ἐκάθισεν πρωτομάστορος ὁ Χατζηδήμος ἔμπροσθεν τοὺς χρησιμωτάτους γερόντους ἐπὶ ἔτους 1685, Μαΐου 15»⁽³⁷⁾.

Ἐν τῷ πρώτῳ καταστίχῳ μὴ περισωθέντι, ὡς καὶ πάντα τὰ κατόπιν πρόχειρα, ἀνεγράφησαν μετὰ χρόνον, ὡς φαίνεται, διότι ἀνεγράφη καὶ τις

35) Ταῦτα ἐξετυπώθησαν κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν καὶ ἐπιμελείᾳ ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου, μετὰ παραλλήλου εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μεταφράσεως τοῦ Ἀλεξ. Πέεφ ἐν τῇ ἐπετηρίδι (Godischnik) τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Πλόβδηφ ὑπὸ τὸν τίτλον Archiv des abadjis a Plovdiv, βιβλ. I. καὶ II, ἔτ. 1929, σελ. 1—170. μετὰ 16 φωτοτυπιῶν καὶ βιβλ. III, ἔτ. 1930, σελ. 1—186, προταχθείσης μικρᾶς περὶ αὐτῶν εἰσαγωγῆς ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης Β. Διάκοβιτς.

36) 18ε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν τεκτόνων, Ἀρχεῖον Ὀρθόδοξου Ἐθναρχοῦ, τόμ. I, ἔτ. 1935, σελ. 102, σημ. 2.

(37) Ἐν τοῖς παραλαμβανόμενοις αὐτολεξεῖ χωρίοις ἐκ τῶν ἀρχείων διατηρεῖται πιστῶς ἡ τε ἐν αὐτοῖς φθογγολογία καὶ ἡ σύνταξις ὀρθογραφουμένου μόνον τοῦ κειμένου αὐτῶν, πλήρως ἀνορθογραφῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκόλιαν τοῦ ἀναγνώστου.

ἀποθανόντων ἐν τῷ μεταξύ «συγχωρημένος», οἱ πρῶτοι ἀναγορευθέντες 24 νέοι μαϊστορες κατὰ τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν συμπηζάντων τὸ ρουφέτιον μαϊστόρων—«τῶν χρησιμωτάτων γερόντων» καὶ ἐξηκολούθησαν ἀναγραφόμενοι κατ' ἔτος καὶ οἱ κατόπιν ἀναγορευόμενοι μαϊστορες μέχρι τοῦ ἔτους 1701, ὅποτε ἐγένετο γενικὴ τῶν μαϊστόρων συνέλευσις καὶ ἀνενεώθη τὸ παλαιὸν κατάστιχον δι' ἄλλον, δωρηθέντος τῷ ρουφετίῳ ὑπὸ τοῦ μαϊστορος Δροσινού, εἰς ὃ μετεγράφησαν οἱ ἐν τῷ παλαιῷ: «ἔγεινεν σύνοδο τῶν μαϊστόρων τῶν ἀμπατζήδων, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ἐκαινούργησαν τὸ παλαιὸν τὸ κατάστιχον καὶ τὸ ἀφιέρωσεν ἐτοῦτο ὁ κύρ Δροσινὸς εἰς τὸ ρουφέτιον». Τοῦτο τὸ κατάστιχον εἶναι τὸ περισωθέν (I). Οἱ συμπήξαντες τὸ ρουφέτιον ἀμπατζήδες δὲν ἀνεγράφησαν ἐν τῷ καταστίχῳ ὡς ἴρσο जुटे μαϊστορες καὶ ἀνεγνωρισμένοι τοιοῦτοι ἤδη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐκ τούτου ἀπὸ ἀπληρώσεως τοῦ τέλους τῆς ἀναγορεύσεως (φιλειά), ὅπερ διετίθετο πρὸς εὐχρίαν τῶν μαϊστόρων. Εἶναι ὅμως ἡμῖν γνωστοί, ὡς μνημονευόμενοι κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου τριακονταετίαν μετὰ τῶν ἀναγορευομένων εἰς μαϊστορας καλφάδων, οἵτινες ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτοῖς ἢ ὡς πρωτομαϊστορες καὶ σύμβουλοι. Οὗτοι ἦσαν: Χατζῆ - Δημός, Χατζῆ - Δημητράκις Μανρουδόγλου, Χατζῆ - Δούκας, Σανιδᾶς, Κυρίτης Χριστοδουλάκις, Κυρίτης Θανάσις, Δημήτριος Μπέγλης, Χατζῆ - Ζάχος, Σοντάλιος, Δροσινός, Παγανόγλου, Καραγκιόξης, Ροῦπταρς, Δημός, Πέτρος, Ἀθανάσις Κασάπογλου, Μάρκος, Τσερβέγκος, Πράντανος, Βοῦλκο καὶ Σφέτκο. Οἱ τελευταῖοι τέσσαρες εἶναι βουλγαρόνυμοι καὶ διὰ τοῦτο διαφυλλάττουσι τὴν βουλγαρικὴν τοῦ ὀνόματός των ἐκφορὰν (Βοῦλκο - Σφέτκο), ὅπερ δηλοῖ τὴν Βουλγαρικὴν αὐτῶν καταγωγὴν.

Τὸ ρουφέτιον ὁλονέν ἀνδρούμενον ὡς ὄργανισμός κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως οἰκονομικὸς παράγων. Διὰ τῆς σώφρονος διοικήσεώς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε πρωτομαϊστόρων, διατελούντων ὑπὸ τὸν ἀγρυπνον καὶ διηνεκῇ ἔλεγχον τῶν μαϊστόρων συνερχομένων εἰς τακτικάς καὶ ἐκτάκτους γενικάς συνελεύσεις καὶ παρακολουθούτων οὕτω τὴν ἐξέλιξιν τῶν υποθέσεών του, ἠῤῥησε τὸ ἀποθεματικὸν του κεφάλαιον σπουδαίως καὶ μετεβλήθη εἰς πιστωτικὴν τράπεζαν. Διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1762 ἤρξατο παρέχον ἐντόκος πρὸς 12—14% καὶ πλέον τὸ ἔτος δάνεια εἰς τὰ μέλη του ἀπέναντι ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ ἐν τῷ ταμείῳ του (κάσσα) πλεονάζοντος ἐκ τῶν τελῶν, δωρεῶν καὶ μικρῶν καταθέσεων ποσοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐκάστοτε ἐξόδων του, τὸ μὲν πρὸς αὔξησιν τοῦ κεφαλαίου του, τὸ δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μελῶν του. Ὅτε δὲ τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἠδύξθη μεγάλως ἐκ τῶν πληθυνομένων κατ' ἔτος ἀναγορεύσεων μαϊστόρων, ὧν τὰ τέλη ἀπὸ 10 γροσίων ἀνῆλθον βαθμηδὸν εἰς 250, ἐκ τῶν τόκων τῶν δανείων, ἐκ μειζόνων δωρεῶν καὶ καταθέσεων χρηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἕνεκα τῆς ἐμπιστοσύνης, ἧς ἀπῆλauen, τὸ ρουφέτιον οὐ μόνον ἠῤῥησε τὰ πρὸς τὰ

μέλη δάνειά του ἀπὸ 500 γρ. κατ' ἀρχὰς μέχρι 2—3 καὶ 4 χιλιάδων γρ. ἀλλ' ἐπεξετείνε ταῦτα καὶ εἰς κοινότητα, ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια. Οὕτω λ. χ. τῷ 1843 ἐδάνεισεν εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀβραδάλων (Κοπριφιστίτης) γρ. 10.000, τῷ 1846 εἰς τὴν τοῦ Καλοφεριίου γρ. 15000, εἰς τὴν τοῦ Σόποτ 10000, εἰς τὴν ἀνακτιζομένην ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας ἐν Φιλιππουπόλει γρ. 8000, τῷ 1848, εἰς τὴν κοινότητα Καρλόβου γρ. 15000, εἰς τὴν τοῦ Στενιμάχου 10.000, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐν Ἀμπελίνῳ Στενιμάχου τῆς Παναγίας 5000, τῷ 1851 εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Μολδάβας γρ. 8.000 καὶ ἄλλα ποσὰ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ μονάς.

Τοσαύτης δ' ἐμπιστοσύνης ἀπήλαυεν ὡς ὁργανισμὸς ἀσφαλῆς καὶ ἀξιόχρεως, ὥστε πολλοὶ φιλένσπλαγχνοι καὶ φιλόθρησκοι θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ μετὰ θάνατον κληροδοτήματά των εἰς εὐαγὴ ἰδρύματα ἢ εἰς ἑλέη ἐδωροῦντο εἰς τὸ ρουφέτιον μικρὰ ἢ μεγάλα ποσὰ, ὅπως ὁ ἐτήσιος αὐτῶν τόκος διανέμῃται κατὰ τὴν κληροδοτήσιν των εἰς πτωχοὺς ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν δωρεῶν τούτων ἀξιωματικὸς νευτος ὡς μεγαλύτερα πασῶν εἶναι ἡ τῆς Φιλιππουπολιτικῆς Σμαράγδας, θυγατρὸς τοῦ Πετρίκι Ἀθανασίου ἀποθανούσης ἐν Βιέννῃ τῷ 1843, ἐκ γρ. 26.622 «διὰ νὰ τοκίζωνται πρὸς 10% καὶ ὁ τόκος αὐτῶν νὰ διαμοιράζηται τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νοσοκομεῖον διὰ μνημόσυνον αἰώνιον ἐν Φιλιππουπόλει⁽³⁸⁾». Ἐκ δὲ τῶν ἐντόκων καταθέσεων ὀρφανῶν ἀναγραφτέα ὡς μεγαλύτερα ἡ τοῦ ὀρφανοῦ Ἀθανασίου Θεοδώρου, ἥτις ἀνατοκίζομένη ἐπὶ 13 ὅλα ἔτη ἀφαιρουμένης τῆς ἐτησίης συντηρήσεως τοῦ ὀρφανοῦ παρεδόθη αὐτῷ ἐνηλικιωθέντι ἀνελθούσα εἰς γρ. 50.444. «1839 Μαΐου 15. Σημεῖωσις τὰ ὅσα γροῦσια ἐπερίλαβεν τὸ ἰσνάφι μας παρὰ τοῦ μακαρίτου Θεοδώρῃ Ἀποστόλῳ, ἅπερ τὰ ἄφησεν ὁ μακαρίτης κατὰ τὴν διαθήκην του εἰς τέσσαρας ἐπιτρόπους... διὰ νὰ λάβουν τὸν λογαριασμὸν... καὶ περιλαμβάνοντας κατὰ τὴν παραγγελίαν του τὰ ἐδέχθη τὸ ἰσνάφι μας πρὸς δέκα εἰς τὰ % νὰ πληρώνεται ὁ τόκος εἰς τὸ ὄρφανὸ τοῦ μακαρίτου ὀνόματι Ἀθανασίος. Ἰδοὺ ὅσα ἐξεκαθάρισεν ὁ λογαριασμὸς τοῖς συντρόφοις τοῦ μακαρίτου ὡς καὶ εἰς χωριστὸν ἐθεωρήθη καὶ μᾶς τὰ ἐπαράδοσαν σοῦμμα ὅλα, ἥτοι γρ. 29.127⁽³⁹⁾». Ἔτος 1852, ἰσολογισμὸς ἀπὸ 1851 Ἀπριλίου α', ἕως δ' Ἀπριλίου τοῦ πρωτομαΐστορος Κ. Ἀθ. Γ. Οὐζούνου. Ὅσα ἐμέτρῃσεν τὸν Ἀθανάσιον Θεοδώρου ἐφέντη γρ. 50.444⁽⁴⁰⁾.

Οὕτω εὐπορον καταστὰν τοῦ ρουφέτιον, τοῦ ἰσολογισμοῦ αὐτοῦ ἀνελθόντος τῷ 1852 εἰς 150 χιλιάδας περίπου γροσίων, προσήρχετο προθύμως

38) Ἀρχείων βιβλ. II, σελ. 39, στήλ. 1.

39) Αὐτόθι, σελ. 38, στήλ. 2.

40) Αὐτόθι, σελ. 56, στήλ. 1.

ἄρωγόν ἐκ πᾶσαν κοινωφελῇ ἀνάγκῃν ἔλεον καὶ περιθάλπον πένητας, ἀπελευθεροῦν δι' ἔξαγορᾶς αἰχμαλώτους (σκλάβους), ἀνακουφίζον ἐγκαθεύκτους χριστιανοὺς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, χορηγοῦν εἰς τὸ πατριαρχεῖον, τὴν μητρόπολιν, (τὸ φιλότιμον τοῦ δεσπότη) ἐκκλησίας, μονὰς, καὶ τὸν ἅγιον Τάφον καὶ υποστηρίζον τὰ εὐαγγέλιον τῆς κοινότητος ἰδρύματα - σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον. Οὕτω λ. χ. τῷ 1830 ἐδάνεισεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν γρ. 10000 πρὸς 10% ἐτησίως, ἵνα ὁ τόκος αὐτῶν καταβαλλόμενος εἰς δύο δόσεις ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φιλίππουπόλεως ἀνά 500 γρ. διανέμεται εἰς τὸν πένητας τῶν πέντε ἐνοριῶν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν. Οἱ τόκοι κατεβλήθησαν τακτικῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου ἐπὶ δέκα ἔτη μέχρι τοῦ 1840 καὶ διενεμήθησαν (*). Τῷ 1845 ἰδρυθείσης τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Πατασκευῆς ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ 15000 γρ. καταβάλλον εἰς αὐτὴν τὸν ἐτήσιον τόκον αὐτῶν πρὸς 15% ἀπέναντι ὁμολογίας του, σφωζομένης μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τῆς οἰκογενείας Γκιουμουσγκερδάνη. «Διὰ τῆς παρουσίας ἐνοφραγίστου καὶ ἐνυπογράφου ἡμῶν ὁμολογίας γίνεται δηλὸν ὅτι διὰ βοήθειαν ἀπεφασίσσαμεν οἱ ὑποφαινόμενοι τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, ἀφιερῶνο(ν) εἰς αἰώνιον μνήμην τοῦ ἐσναφίου εἰς τὸ νέον ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς γρῶσια 15.000, ἥτοι λέγω δέκα πέντε χιλιάδας, ἐπὶ συμφωνίαν τοιαύτην νὰ πληρῶνωμε(ν) εἰς τοὺς ρηθέν(τας) ἐπιτρόπους τόκον πρὸς 15% τὸν χρόνον. Διὸ καὶ δώκαμεν τὴν παροῦσάν μας ἐνοφραγίστου καὶ ἐνυπόγραφον εἰς ἐνδειξιν. Ἐν Φιλίππουπόλει 1846, Ἰανουαρίου Α', Ὁ πρωτομάστορας τῶν ἀμπατζήδων Δημήτριος Σταύρου, Χ' Γιοβανῆς Χρήστου Κοϊμτζόγλου, Χ' Ἰωάννης Χ' Παύλου, Στάντζος Ἰωάννου, Χριστόδουλος Ἰωάννου, Δημήτριος Π Καζαντζόγλου, Χ' Στοιγᾶνος Θεοδώρου, Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὐσιακλή(42)».

41) Ἀρχεῖον, Βιβλ. III, σελ. 26, στήλ. 1. Κατὰ συγγυλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος δαεῖζεται παρὰ τῶν ἐσναφίων τὸ διὰ τοὺς πτωχοὺς προωρισμένον κεφάλαιον ἐκ 10000 γρῶσιων πρὸς 10% κατ' ἔτος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας καὶ δίδει δύο ὁμολογίας, αἵτινες μετὰ τοῦ συγγυλιῶδους γράμματος καὶ τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς πρὸς πέντε ἐπισήμους πολίτας, δι' ἧς ἀγγέλλεται αὐτοῖς ὅτι τὸ κεφάλαιον εἶναι δωρεὰ ἀνωνύμου χάριν τῶν πτωχῶν τῆς Φιλίππουπόλεως καὶ ὅτι οὗτοι καθίστανται ἑφοροί, ὅπως λαμβάνωσι τοὺς τόκους αὐτοῦ δις τοῦ ἔτους καὶ διανέμωσι τοῖς πτωχοῖς, ἐσφραγισμένοι ὑπὸ τῶν πέντε ἐσναφίων ἐτέθησαν εἰς τὴν κάσσαν τῶν ἀμπατζήδων πρὸς φύλαξιν. Ὁ τόκος ἀνά 500 γρ. πληρωτέος τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν Βαίων πρὸς διονομήν. Κώδεξ μητροπόλεως 1794—1856 σελ. 104, Ἰουλ. 17, ἔτ. 1830. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτόθι, σελ. 105. Καταγραφὴ τῶν τόκων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1831 μέχρι 1847 γρῶσ. 17500. Αὐτόθι, σελ. 156—157. Ὁ ἄνωνμος δωρητὴς εἶναι ὁ φιλόανθρωπος ἑλληνίζων καραμπατζῆς καὶ βεγλικιζῆς μικρὸς Βούλκος τζορμπατζῆς Κούρτοβιτς Τσαλόγλου, ὁ καὶ ἰδρυτὴς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Τριάδος.

42) Αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι αὐτόγραφοι. Ἡ παρὰ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ πρωτομάστορος

Κατὰ τὰ ἀρχεῖα ὁ τόκος κατεβάλλετο τακτικῶς, 2250 γρ. τῷ 1847 καὶ 1500 γρ. ἀκολούθως μέχρι τοῦ 1856, ὁπότε λήγουνσι τὰ ἀρχεῖα (43).

§ 6. Δυστυχῶς ἡ ἀκμὴ τοῦ ρουφετίου διήρκεσε μέχρι τῆς ἀρχιερατείας τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου, ὁπότε ὀξυνθεισῶν τῶν φυλετικῶν ἐρίδων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἀφυπνιζομένων ἔθνικως, ὁ σάραξ τῶν διχονοιῶν ὑπεισήλθε καὶ εἰς τὰ ρουφέτια καλλιερгоούμενος ἐπιτηδείως ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἔθνικόν τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Ἀποτέλεσμα τῶν διχονοιῶν τούτων ἦτο ἡ διάσπασις τῆς συνοχῆς τῶν μελῶν ἐκάστου ρουφετίου καὶ ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τῶν ρουφετίων τῶν ἀνακτωμένων τὴν Βουλγαρικὴν συνείδησιν ἐξηλληνισμένων ἤδη μελῶν των, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν κατάρρευσιν τῶν ρουφετίων ὡς ὀργανισμῶν. Βλέποντες οἱ ἰθύνοντες τὸν Βουλγαρικὸν ἀγῶνα ὅτι, ἐφ' ὅσον τὰ ρουφέτια ἦσαν ἑλληνικά καὶ ὑπεστήριζον τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῇ καὶ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικὴ κοινότης, ἀφοῦ εἰς τὸ ἰδρυθὲν κεντρικόν τῶν ἑθνικῶν σχολεῖον (1852) μαθηταὶ ἐκ τῆς πόλεως δὲν προσήρχοντο, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ ρουφέτια καὶ ἤρξαντο δεινοῦ προσηλυτισμοῦ ἐν αὐτοῖς πρὸς εὐδόωσιν τοῦ σκοποῦ των. Πρὸς τοῦτο εἰσάσθη μετ' ἀπαρδειγματίστου ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὁ διευθυντὴς τοῦ Βουλγαρικοῦ σχολείου Ἰωακείμ Γροῦερ, φαντασθεὶς ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβάλῃ τὰ ρουφέτια εἰς Βουλγαρικά καὶ τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα δι' αὐτῶν εἰς Βουλγαρικὴν. Εὗρεν ὁμως ἀντίστασιν ἀνέλπιστον ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων μαϊστόρων ἀμνησμένων νὰ διατηρήσωσιν ἐν ταῖς χερσὶ των τὴν ἀπ' αἰῶνων ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των. Ἐν τούτοις δὲν ἔσπειρε κατὰ πετρῶν.

Ἡ ρῆξις ἐξεδηλώθη πλέον φανερά τῷ 1857, ὅτε οἱ Βούλγαροι τζορμπατζήδες, ἰσχύοντες διὰ τοῦ χρήματος παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς ἀρχαῖς, κατώρθωσαν διὰ τῶν ραδιουργιῶν των νὰ ἐκτοπίσωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν τὸν μητροπολίτην Χρυσάνθον ἀντιπράττοντα εἰς τοὺς σκοποὺς των ἐρρωμένως καὶ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀνάκλησίν του (44). Τότε οἱ μαϊστορες τῶν ρουφετίων διηρέθησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου, τοὺς Ἑλληνας δηλ., καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ, τοὺς Βουλγάρους δηλ. καὶ τοὺς βουλγαρίζοντας πλέον. Ὁ ἐπελθὼν οὕτω κλονισμὸς ἐν τοῖς ρουφετίοις ἐκλόνισεν, ὡς φαίνεται, καὶ τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, ἀποχωρησάντων αὐτοῦ πολλῶν βουλγαρισάντων μετὰ των Βουλγάρων μαϊστόρων καὶ ἰδρυσάντων πιθανῶς

ἀριστερόθεν σφραγὶς διαμέτρου εἰκοσιν ἑκατοστῶν ἐν τῷ μέσῳ φέρει τουρκικὴν ἐπιγραφὴν, περίξ δὲ κυκλοτερώς † ΡΟΥΦΕΤΙ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛ. 1840 †.

43) Ἀρχείων, Βιβλ. III, σελ. 49, 50, 54, 55, 59, 60.

44) Γ. Τσουκαλά, Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς, Κωνσταντινούπολις, ἔτ. 1859, σελ. 64.

τότε ἢ βραδύτερον ἴδιον Βουλγαρικὸν ρουφέτιον, περὶ οὗ ἐγγράφους μαρτυρίας ὡς λειτουργήσαντος οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ στερούμεθα.

Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, ὡς καὶ τὰ κυριώτερα τῶν λοιπῶν, ἐξηκολούθησε παραμένον ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ τὸν διχασμὸν τοῦτον, διότι οἱ μὲν Ἑλληνες ἀμπατζήδες ἦσαν οἱ ἰσχυροί, ὡς ἔμποροι ἐν ἑσπέρῳ - Γκιουμουσγκερδάνης, Πολίτογλου, Καζαντζόγλου, Κοϊμτζόγλου, Ἀχλάνλῆς, Στ. Ἰωάννου, Πασαλῆς, Χ' Παύλου, Κωνσταντίνογλου, Μεταξᾶς, Κ. Παπᾶ - Ἰωάννου, Οὐζούνογλου, Χ' Ἀναστάσις, Ἀγγ. Ἀθανασίου, Οὐσιακλῆς Κεντιντένογλου καὶ ἄλλοι, οἱ δὲ Βούλγαροι ἦσαν ἀπλοῖ ἐργασιηρίαρχοι. Ἀδηλὸν εἶναι μόνον, διατὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857 ἐπαύθη ἡ ἐξακολούθησις τῶν ἀρχείων καταληγόντων εἰς τὸ 1856, παραδόντος ἐν τάξει τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ πρωτομαῖστορος Χ' Βέλίου Θεοδώρου⁴⁵⁾ εἰς τὸ ρουφέτιον καὶ μὴ ἐκλεγέντος ἀμέσως, ὡς εἴθιστο, τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Τὸ τρίτον τῶν ἀρχείων βιβλίον εἶναι ὀγκῶδες ἔχον 388 σελίδας, ὧν μόνον αἱ 60 πρῶται εἶναι γεγραμμέναι, ὥστε θὰ ἠδύνατο ἐν συνεχείᾳ νὰ περιλάβῃ λεπτομερῶς τὰς λογοδοσίας ἑκατοντάδος ἔτι ἐτῶν.

Τὸ ὅτι τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων ὑφίστατο καὶ κατόπιν, διαπιστοῦται ἐκ δύο ἀναφορῶν τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, διασφραζομένων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς οἰκογενείας τοῦ Μιχαήλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη, πρωταγωνιστήσαντος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν Βουλγάρων. Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἀναφορῶν ἀπὸ 13 Μαρτίου 1857, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ ἐπάνοδος τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου εἰς τὴν ἑδρὰν του, μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν πολλῶν προκρίτων Ἑλλήνων καὶ πρωτομαϊστόρων φέρεται καὶ ἡ ὑπογραφή ὡς πρωτομαῖστορος τῶν ἀμπατζήδων τοῦ ζαπλότηου καραμπατζῆ Σταύρου Κοσμᾶ, τοῦ ἐπονομαζομένου Σαρῆ - Σταύρου, Ἑλληνας ὑπηκόου καὶ μεγάλου τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος εὐεργέτου. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1867, ἐν ἣ ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἡ εἰς τὴν ἑδρὰν του ἐπάνοδος τοῦ αἰρεθέντος ὡς διαδόχου τοῦ βουλγαρίσαντος Παῖσιου Μητροπολίτου Παναρέτου, αἰτετὶ διὰ τῆς διαγωγῆς του βοηθοῦντος τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα καὶ ὄντος ἐπικινδύνου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων μετὰ τῶν σφραγίδων τῶν ρουφετίων των, φέρεται καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτομαῖστορος τῶν ἀμπατζήδων Νικολάου Πέτρου (Κυριτζίκη) μετὰ τῆς σφραγίδος τοῦ ρου-

45) Ὁ Χ' Βέλιος Θεόδωρος, καίπερ ἔχων Βουλγαρικὸν ὄνομα, ἦτο ἐκ τῶν ἐξηλθισμένων ἐκ προγόνων Βουλγάρων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ θυγατρὶ τοῦ Ἑλλήνος μεγαλεμπόρου Κλεάνθους καὶ ἐξεπαίδευσεν τὰ τέσσαρα τέκνα του, δύο ἄρρενα καὶ δύο θήλεα ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις. Ὁ μικρότερος υἱὸς του ἐσπούδασεν τὴν ἱατρικὴν ἐν Ἀθήναις.

φρετίου, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται κυκλωτέρως: «ΡΟΥΦΕΤΙΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛ. 1843».

Ὡσαύτως ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἀρχείων βιβλίῳ μετὰ διάλειψιν οἵαςδὴποτε σημειώσεως ἐπὶ 14 ὅλα ἔτη ἀμέσως μετὰ τὴν λογοδοσίαν τοῦ 1856 φέρεται σημειώσεις, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ἡ ἀναγόρευσις τεσσάρων προκρίτων Ἑλλήνων ὡς μαϊστόρων, καταβαλόντων ὡς υἱῶν μαϊστόρων τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἐκ τούτου καταπίπτει ἡ ὑπόθεσις τοῦ κ. Διάκοβιτς ὅτι τὰ ἀρχεῖα περιῆλθον εἰς τοὺς Βουλγάρους μετὰ τὸν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποσχισμὸν αὐτῶν. Ἡ σημείωσις ἔχει: «1870, τὴν 13ην Φεβρουαρίου. Σημειώσεις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐξελεθόντων μαϊστόρων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρωτομαϊστορος Νικολάου Πέτρου Κυριζίκη: (46) Ἀθανάσιος Μ. (Γ) κμισογκερδάνη γρ. 100 (47), Γεωργίος Σταντσίδης - 100 (48) Γεώργιος

46) Ἑλλήν καραμπατζῆς Φιλιππουπολίτης, υἱὸς μαϊστορος ἀμπατζῆ ἀπὸ τοῦ 1817 (ἀρχείων βιβλ. III σελ. 5 στήλ. 1 καὶ σελ. 10, στήλ. 2). Ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦτο Ἑλληνίς ἐκ Κυθωνίων. Τὰ τέκνα του ἐξεπαιδεύθησαν ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βασίλειος Κυριζικογλου διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη καθηγητῆς τῆς Γαλλικῆς γλώσσας ἐν διαφόροις ἰδιωτικοῖς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐκπαιδευτηρίοις.

47) Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μιχαήλ - βῆ Γκιουμουσγκερδάνη. Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά, τόμ. Γ'. ἔτ. 1932, σελ. 403.

48) Μεγαλέμπορος καραμπατζῆς καὶ κτηματίας, ἐξακολουθήσας τὴν ἐργασίαν τοῦ πατρὸς του Στάντσιου Ἰωάννου, Ἑλλήνος, ἐκ πατρὸς Βουλγάρου ἐξηλληνισμένου. Ὁ Στάντσιος, συνεταιρὸς κατ' ἀρχάς τοῦ Ἑλλήνος μεγαλέμπορου καραμπατζῆ Χ'. Γιουβαννῆ Κοϊμτζόγλου, οὗ καὶ τὴν ἀνεψιὰν ἐνυμφεύθη, διετέλεσε καὶ πρωτομαϊστορ τῶν ἀμπατζήδων (1840 - 41). Μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου του ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἑλλήνος Δημητράκη Καρματζόγλου καὶ τῆς νομίμου αὐτοῦ συζύγου Σουλτανῆς λαβὼν ὡς προίκα γρ. 23.815 κατὰ τὸ ἀπὸ 19 Αὐγ. 1839 προικοσύμφωνον ἐμμάτυρον καὶ ἐσφραγιστον, ὅπερ ἔχομεν μετὰ χειρὸς. Ἐκ τοῦ δευτέρου τοῦ γάμου ἔσχε πολλὰ τέκνα, ἐξ ὧν ἐπέζησαν ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Ἐλισάβετ, πρώτη σύζυγος τοῦ Ἑλλήνος μεγαλέμπορου Γεωργίου Χρήστου Κασιόγρη. Ὁ Γεώργιος Σταντσίδης, ἀκραφνῆς Ἑλλήν, ἐνυμφεύθη τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Ἀθ. Γκιουμουσγκερδάνη, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Βῆ, τὴν Ἀλεξάνδραν, ἐξ ἧς ἔσχεν ἐπὶ τέκνα, τρία ἄρρενα καὶ τέσσαρα θήλεα, ἅπερ ἐξεπαιδεύσεν ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς σχολείοις. Ἐλθὼν εἰς διάστασιν πρὸς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν διὰ τὰ ἐπιβληθέντα αὐτῷ μεγάλα ἐκπαιδευτικά τέλη ἀπέσυρε τὰ κοράσια του τοῦ ἐλληνικοῦ Παρθεναγωγείου καὶ ἐνύμφευσε πάντα μετὰ Βουλγάρων, αὐτὸς δὲ ἐγένετο Βούλγαρος ἀπὸ τοῦ 1886 μεταβαλὼν τὸ ἐπώνυμόν του εἰς Στάντσεφ. Τὸν πρεσβύτερον υἱὸν του Στάντσιου, ἐμμένοντα εἰς τὸν ἐθνισμόν του, ἀπεκήρυξεν. Ἀπέθανεν ὁ δυστυχὴς ἐν Λευρίᾳ ὡς Ἑλλήν Σ. Σταντσίδης. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ πάντες ἐξεβουλγαρίσθησαν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀποσκίρτησίν του ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἰκογενειακὴν γλῶσσαν εἶχε μόνην τὴν ἐλληνικὴν. Ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γήρατι κατὰ τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἡμέρας λησμονήσας ὁλοσχερῶς τὴν Βουλγαρικὴν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸν βουλγαροφώνους ἐγγόνους του.

Ἀθανασίου Πολίτογλου - 100 (49), Ἀθανάσιος Ἀγγελῆ - 100» (50).

Δέον λοιπὸν νὰ ὑποθεθῇ ὅτι τὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857, καθ' ὅ ἐξελέγη πρωτομαῖστωρ ὁ Σαρῆ - Σταῦρος Κοσμᾶ, εἰς ὃν παρεδόθη τὸ ταμείον ἐνέχον ὁμολογίας μὲν ἀξίας 77.145 γρ. πρὸς τοῖς εἰσπρακτέοις ἐτησίοις τόκοις αὐτῶν πρὸς 12 ‰, εἰς μετρητὰ δὲ 9.396, 20 γρ. ἐκρατοῦντο ἐν ἄλλῳ καταστίχῳ, προχέιρῳ οὕτως εἰπεῖν, καὶ δὲν μετεγράφησαν εἰς τὸ μέγα βιβλίον (III). Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ κρατῇται λογαριασμοὶ τῶν ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ρουφετίου διαθέτοντος τοσούτον κεφάλαιον καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ὁ ζάπλουτος πρωτομαῖστωρ αὐτοῦ, τυγχάνων τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῶν Ἑλλήνων μαϊστόρων - μεγαλεμπόρων ἐκυβέρνησε τὸ ρουφετίον συνεχῶς μέχρι τέλους τοῦ βίου του (1866) ἄνευ λογοδοσίας. Ἄλλως τε ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχείων μαρτυρεῖται, πάντες οἱ πρωτομαῖστωρες εἶχον χωριστὸν κατάστιχον ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἀπερὶ μετεγράφοντο εἰς τὸ μέγα βιβλίον. Τὸν Σαρῆ - Σταῦρον Κοσμᾶ διεδέξατο ὁ Ν. Κυριτζίκης, ὅστις πιθανῶς εἶναι ὁ ἔσχατος πρωτομαῖστωρ τοῦ ρουφετίου ἀποθανόντος ὡς οἰκονομικοῦ ὁργανισμοῦ μετὰ τῆς τουρκοκρατίας. Ἀδελφὸν τὶ ἀπέγινε τὸ ὑπολειφθὲν κεφάλαιον τοῦ ρουφετίου, Ἀναμφιβόλως τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἔνεκα τοῦ διχασμοῦ τοῦ ρουφετίου καὶ τοῦ ἐπελθόντος Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τῆς παραλύσεως ἀπὸ τοῦ 1876 - 78 πάσης ἐργασίας ἐξηνεμίσθη. Πᾶν ὅμως ὅ,τι περισώθη πάντως θὰ παρεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, τὴν νόμιμον τοῦ ρουφετίου κληρονόμον. Καταστραφέντων δυστυχῶς τῶν ἀρχείων αὐτῆς τῷ 1906 ἀδύνατος καθίσταται ἡ τοῦτου ἐξακριβώσις.

§ 7. Ἡ τῶν ἀρχείων γλῶσσα κατὰ μὲν τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα εἶναι ἡ λαλουμένη τότε ἐν Φιλιππουπόλει, ἀπὸ δὲ τοῦ 1797 τείνει μᾶλλον πρὸς τὴν καθαρεύουσαν ὑπὸ τὴν σχολικὴν ἐπίδρασιν, ἐπομένως δυνατόν εἶπεῖν ὅτι ἡ τοῦ 19ου αἰῶνος γλῶσσα αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ λαλουμένη, ὡς εἶναι ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα γλῶσσα τῶν ἀρχείων τοῦ ρουφετίου τῶν τεκτόνων. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας ἡ γλῶσσα εἶναι αὐτὸ τὸ νότιον γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νεοελληνικῆς ρέπον πρὸς τὸ βόρειον χωρὶς ν' ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς αὐτὸ, ἐπομένως δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς

49) Ἐκ τῆς μεγάλης καὶ παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Φιλιππουπολιτῶν καραμπατζήδων Πολίτογλου, ὁρμωμένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Δαπάνη τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰωάννου Γεωργίου Πολίτου κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος μετακληθέντος καλλιτέχνου Α. Καλουμένου τὸ μαρμάρινον τέμπλον, ὁ ἄμβων, ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος καὶ ὁ λοιπὸς μαρμάρινος διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

50) Υἱὸς τοῦ Φιλιππουπολίτου Ἑλληνος καραμπατζῆ Ἀγγελῆ Ἀθανασίου, ἀναγορευθέντος μαϊστορος τῷ 1844 (ἀρχεῖον, βιβλ. III, σελ. 44.) Ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιάν τῆς κυρίας Σαρῆ - Σταύρου Κοσμᾶ. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀγγελὸς Ἀθανασίου, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις, μετέρχεται εὐδοκίμως τὴν ὁδοντοϊατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

κρᾶμα τῶν δύο γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ὑπερισχύοντος τοῦ νοτίου. Τοῦτο δ' ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἀθρόας καὶ συνεχοῦς ἐγκαταστάσεως κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον παντοδαπῶν Ἑλλήνων, προερχομένων ἰδίως ἐκ τῶν νοτίων ἐλληνικῶν μερῶν. Κατὰ δὲ τὸν τρίτον αἰῶνα (19ον) εἶναι ἡ εἰθισμένη τότε γραφομένη γλῶσσα, ὥς εἶναι ἡ τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τείνουσα πρὸς τὴν καθαρεύουσιν καὶ ἐνιαχοῦ ἔχουσα λεκτικὰ καὶ συντακτικὰ ὑπερκαθαρευούσης στοιχεῖα, ὅπερ ὁμολογουμένως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε ἐλληνικὴν κεντρικὴν σχολήν, εἰς ἣν ὁργανωθείσαν λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος εἰσῆχθησαν καὶ ἐμπορικὰ μαθήματα⁵¹⁾.

Οὕτω, ἐνῶ παρὰ τοῖς βορείοις Ἑλλήσιν, ὡς παρὰ τοῖς γείτοσι τῶν Φιλιππουπολιτῶν Στενιμαχίταις καὶ Βοδενιώταις, ὁ μὲν ἄττονος φθόγγος *e* καὶ ὁ κωφούμενος μετατρέπεται ἀείποτε εἰς *i* καὶ *u* (ου), καὶ ὁ ἄττονος φθόγγος *i* καὶ *u* (ου) ἐξαφανίζεται, παρὰ δὲ τοῖς νοτίοις Ἑλλήσιν οὐδέποτε ὁ ἄττονος φθόγγος *e* καὶ ὁ κωφοῦται εἰς *i* καὶ *u* (ου) καὶ οὐδέποτε ὁ ἄττονος *i* καὶ *u* (ου) ἀποβάλλεται⁵²⁾, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν δύο πρώτων αἰώνων ὁ μὲν ἄττονος φθόγγος *e* καὶ ὁ ἐνίοτε μὲν ἀπαντᾷ κωφούμενος εἰς *i* καὶ *u* (ου), οἷον: *ἔδουσι* - ἐδούσαμεν, σημειώνου, ὑπόθισι, *μι τοῦ λου* γαριασμός, *ἔγω* κί' οὐ Χριστόδουλου, *ἀπὸ τοῦ* προγοῦνο, *πρωτο*μαστόουρη, *ἔοδιά σου*, *ἀπάν σου*, *γράφωμι*, *πλέρωσι*, *εὐλόγου*, *ἔξουδα* κτλ. ὡς ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι, συνήθως δὲ παραμένει ἀμετάτρεπτος, οἷον: *ἔδωκε*, *δίνοντας*, *τὸν λο* γαριασμόν, *φανερόνομε*, *εὐλόγο*, *δίαιον*, *με*, *ἐγώ* κτλ. ὡς ἐν τῷ νοτίῳ ἰδιώματι, οὐδέποτε δὲ ὁ ἄττονος φθόγγος *i* καὶ *u* ἐξαφανίζεται, οἷον: *ἀνθρώποι*, *μαστόρο*ι, *μοναστήρι*, *γνώμη*, *ἂν τύχη*, *νὰ ἔχη*, *ἐνθύμησι*, *δικὰ του*, *ψυχὴ του*, *ἀπάνω μου*, *ὅπου*, *ἄγου*, κτλ. ὡς ἐν τῷ νοτίῳ ἰδιώματι, ἀντὶ τῶν: *ἀνθρώπ*, *μαστόρ*, *μαναστήρ*, *γνώμ*, *ἂν τύχ*, *νὰ ἔχ*, *ἐνθύμησ*, *δικὰ τ*, *ψυχὴ τ*, *ἀπάνου μ*, *ἀπ*, *αἶ*, ὡς ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι καὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν τεκτόνων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἀρχείων, ἰδίως ἐν τῇ τῶν δύο πρώτων αἰώνων, ἀπαντῶσι καὶ λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μὴ λαλούμεναι, εἰλημμέναι δὲ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἢ παραμείνασαι κατὰ παράδοσιν, οἷον: *σύνδοδος*, *κοινὴ γνώμη*, *ἐνθάδε*, ἐν πρώτοις, *τὸ μὲν* *πρῶτον*, *εἴ τι*, *δεσμεῖν* καὶ *λύειν*, *ἔτι*, *ὄντος*, ἐπὶ *χείρας*, *ὅ τε* καὶ *ὁ*, *παραστάσα* ἡ *γυνή*, *ἔστω*, *ἔτερε*, εἰς *ἐνδειξιν*, *ἀγωγή*, *θυγάτηρ*, *ναός*, *δικαιοφύλαξ*, *θεοφροῦρητος*, *ἐγχειρίζω*, *ἀνδρός*,

51) Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου. Τὰ ἑλλ. ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα, Θρακικά, τόμ. II, ἔτ. 1929, σελ. 96 καὶ Βλ. Σκορδέλη, Εἰσαγωγή εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ ἑλλ. σχολείου Στενιμάχου, αὐτόθι, τόμ. I, ἔτ. 1923, σελ. 351.

52) G. Hadjidakis, Einleitung in die Neue-griechische Grammatik, ἔτ. 1892 σελ. 342 καὶ Μεσαιωνικά καὶ νέα, Ἀθήναι, σελ. 250 κ. ἔξ.

ἰδού (= ἔδω) κτλ. Δὲν λείπουνσι δὲ πανταχοῦ καὶ τουρκικαὶ ἀγοραῖαι καὶ ἐπίσημοι λέξεις, οἷον: ἐργκέν - παρασί, μούμ - παρασί, τεστήρι, ντουνανμᾶς, τοπτοῆς, ὄντᾶς, κιάφας, τσηράκι, ρουφέτι, ἐσνάφι, τεσλήμι, ἄσλάνι κτλ. καὶ Ἱταλικά οἷον: περκουζάρι, ἄζιο, σάλδος, ἰντερέσσο, ἰνκόντο, καπιτάλι, νέτα μονέδα, πόλιτσα, παλάντζι, κάσσα.

Τὰ ἀρχεῖα μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ 18 αἰῶνος πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων εἶναι συντεταγμένα ὑπὸ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων, ὥς διαπιστοῦται ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀφορήτων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀσυνταξιῶν, ἐνταχοῦ δὲ ὑπ' ἀνθρώπων ἐχόντων ἀρχὰς γραφῆς, διότι τὰ γράμματα αὐτῶν ὁμοιάζουσι πρὸς ὀρνιθοσκαλίσματα. Ἀπὸ τοῦ 1790 ὅμως καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1801 φαίνεται τὸ ἐγγράμματον τῶν συντακτῶν, ἐκδηλούντων καὶ λογιστικὰς γνώσεις, διότι καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν προσεγγίζει πρὸς τὴν τότε γραφομένην ἀπηλλαγμένη κατὰ τὸ δυνατόν τῶν προτέρων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἀσυνταξιῶν καὶ οἱ λογαριασμοὶ εἶναι καταγεγραμμένοι διπλογραφικῶς (νὰ δώση - νὰ λάβη, δοῦναι - λαβεῖν).

§ 8. Τὰ ἀρχεῖα περιλαμβάνουσι πρακτικὰ τῶν γενικῶν τῶν μαϊστόρων-μελῶν συνελεύσεων (σύννοδος - λόντζα), ἐν αἷς ἐξελέγετο ὁ πρωτομαῖστωρ, ἀνηγορεύοντο οἱ νέοι μαῖστορες καὶ ἐλαμβάνοντο διάφοροι ἀποφάσεις περὶ τῆς πορείας καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ρουφετίου, πρὸς δὲ λογοδοσίας τῶν πρωτομαϊστόρων καὶ βραδύτερον ἰσολογισμοὺς τῶν ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ρουφετίου, πίνακας τῶν μαϊστόρων καὶ τῶν ὁμολογιῶν τῶν τε καθεύσεων καὶ τῶν δανείων καὶ τινὰ ἄλλα σημειώματα.

Ὁ πρωτομαῖστωρ ἐξελέγετο κοινῇ γνώμῃ πάντων τῶν μαϊστόρων μικρῶν τε καὶ μεγάλων (δηλ. ἀπλῶν ἐργαστηριαρχῶν καὶ μεγάλεμπόρων) καὶ εἶχε τὴν διαχείρισιν τοῦ ταμείου ὀριζομένου κατ' ἀρχὰς τοῦ ποσοῦ τῶν ἐτησίων ἐξόδων καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ρουφετίου κατὰ τὰς κατὰ παράδοσιν διατάξεις καὶ θέσμις καὶ ἀπὸ τοῦ 1808 κατὰ τὸ καταστατικὸν (σύμφωνον) τοῦ ρουφετίου⁵³⁾, προσκαλὼν ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων τοὺς μαῖστορας εἰς γενικὴν συνέλευσιν, εἰς ἣν ὑπεχρεοῦντο πάντες νὰ προσέλθωσιν. Οἱ καλούμενοι ἠδύναντο ν' ἀπουσιάσωσι μετὰ λήψιν ἀδείας παρὰ τοῦ πρωτομαϊστορος. Κατὰ τὸν πρώτον αἰῶνα ἐξελέγετο καὶ διοικητικὴ ἐπιτροπεία (προεστοὶ) δεκαμελὴς ἢ πενταμελὴς ἢ τριμελὴς, ἥς μετεῖχον καὶ ἱερεῖς, πρωτομαῖστωρ ὅμως ὠρίζετο ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως καὶ εἰς αὐτὸν παρεδίδετο τὸ ταμεῖον καὶ ἡ διαχείρισις, τῶν λοιπῶν κατεχόντων οἶονεὶ θέσιν συμβούλων. Ἐπὶ τινὰ ἔτη δι' ἄγνωστον αἰτίαν τὸ ρουφέτιον ἐκυβερνή-

53) Παράδοξος τὸ καταστατικὸν τοῦ ρουφετίου δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς ἀρχείοις· διεσώθη ὅμως ἐν πρωτοτύπῳ φέροντι 130 ὑπογραφὰς μαϊστόρων. Ἴδε αὐτὸ ἐν Θρακικοῖς, τόμ. Β' ἔτ. 1929, Μυρτ. Ἀποστολίδου, δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, σελ. 329 κ. ἐξ.

θη καὶ ὑπὸ τῶν ἐμμίσθων κλητῆρων - μαϊστόρων (τσαούσηδων)· ἐπὶ τριετίαν δὲ καὶ ὑπὸ μὴ ἀμπατζῆ, ἀλλ' ὑπὸ προκρίτου τῆς πολιτείας μέλους, τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἀρχοντος *λογοθέτου*. Τὸ ὑπουργήμα τοῦ πρωτομαῖστορος ἦτο τιμητικὸν καὶ ἄμισθον, ἐκλεγομένου τοιούτου τοῦ ἀπολαύοντος τοῦ μεγαλυτέρου σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως παρὰ τοῖς μαϊστοροῖς καὶ τοῦ δραστηριωτέρου ἐξ αὐτῶν. Ἐνίοτε παρείχετο αὐτῷ ἔτησίᾳ τις ἀμοιβὴ ἀπὸ 25 μέχρι 500 γρ. σὺν τῷ χρόνῳ ἢ δῶρόν τι (*μπενίσι* - μανδύας καὶ *τσαλμάς* - κάλυμμα τῆς κεφαλῆς). Ἡ ἐκλογή ἦτο δι' ἓν ἔτος· ἐνίοτε ὁμοῦς ὁ χρόνος τῆς πρωτομαϊστορίας παρετείνετο καὶ πλείονα ἔτη· ἀείποτε ὁμοῦς ἡ ἐκλογή ἐγίνετο μετὰ τὴν ἐξέλεξιν τῶν λογαριασμῶν καὶ τὴν παράληψιν τοῦ ταμείου - *ἔδωσε τὸν λογαριασμὸν καὶ ἐξώφλησεν ἢ ξέκαμεν*—ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Βραδύτερον ἢ ἐξέλεξις ἐγίνετο ὑπὸ ἐπιτροπείας ἀπαρτιζομένης ἐκ τῶν κυριωτέρων μαϊστόρων καὶ τῶν διατελεσάντων πρωτομαϊστόρων, οἵτινες καὶ ὑπέγραφον τοὺς λογαριασμοὺς: *ἐθεωρήθη ὁ ἄνωθεν ἐσναφικὸς λογαριασμὸς καὶ ἐξωφλήθη κατ' ἐμπροσθεν ὅλων τῶν μαϊστόρων, ὡς ὑπογράφονται, ἐπομένων τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐλεγκτῶν.*

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ λογαριασμοῦ ἐξελέγετο πολλάκις ὁ αὐτὸς πάλιν πρωτομαῖστος συνεχῶς ἐπὶ ἔτη. Ἐκτελεστικά τοῦ πρωτομαῖστορος ὄργανα καὶ βοηθοὶ αὐτοῦ ἦσαν δύο ἐμμισθῶν κλητῆρες (τσαούσηδες), κατ' ἀρχὰς εἰς, ἐκλεγόμενοι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν μαϊστόρων ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Ὁ μισθὸς αὐτῶν ἀπὸ 25 γρ. κατ' ἔτος ἀνῆλθε δι' ἑκάτερον σὺν τῷ χρόνῳ μέχρι 100, πληρωνομένου ἅμα ὑπὸ τοῦ ρουφετίου καὶ τοῦ χαρατσίου αὐτῶν καὶ παρεχομένων ἑκατέρῳ καὶ δύο λεγῶν ὑποδημάτων (γεμινιά).

Οἱ μαῖστορες κατὰ τὰ πρότερά ἔτη ἀνηγορεύοντο ἐν τῇ συνελεύσει, καθ' ἣν ἐξελέγετο καὶ ὁ πρωτομαῖστος, βραδύτερον ὁμοῦς κατὰ διαφόρους χρόνους ὑπὸ τοῦ πρωτομαῖστορος ἐπικυρουμένης οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀναγορεύσεώς των ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ ρουφετίου ἐν γενικῇ συνελεύσει. Τὸ καταβαλλόμενον ὑπ' αὐτῶν, ἔφ' ἅπαξ τέλος ἦτο γρ. 10, ἀπὸ δὲ τοῦ 1772 ἠϋξήθη εἰς 40, ἀπὸ τοῦ 1796 εἰς 50, ἀπὸ τοῦ 1805 εἰς 100, ἀπὸ τοῦ 1807 εἰς 250 καὶ ἀπὸ τοῦ 1815 κατέρχεται εἰς 200. Μετὰ τὴν γενομένην αὔξησιν οἱ υἱοὶ τῶν μαϊστόρων κατέβαλλον τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους· πολλάκις ὁμοῦς εἰς τὸ τέλος προσετίθετο καὶ κυβερνητικὸς τις φόρος ἀπὸ 20 μέχρι 50 γρ. ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *ἐργκὲν ἢ βαρὸνς χαρτοί, ἐργκὲν ἀχτσασί καὶ σεγμὲν ἢ ὀρδου παρασί, ἀρσὶν ἀχτσασί καὶ τεσίρ, καὶ μούμ - παρασί*. Τὸ τέλος ἐκαλεῖτο *φιλειά*, διότι μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τῶν μαϊστόρων ἐπικολούθει δαίπνον καὶ εὐωχία ἐκ τῶν τελῶν, τοῖς περισσεύματός αὐτῶν περιερχομένου εἰς τὸ ταμεῖον (*σακκοῦλα, μέση, κάσσα*). Οἱ μαῖστορες συνεδείπνουν καὶ συνευχούντο καὶ κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ρουφετίου ἑορτὴν ἡμέραν τοῦ προστάτου των Ἰωάννου τοῦ Προδροῦμον καὶ κατ' ἄλλας ἐπισήμους ἑορτάς· ἀείποτε δὲ μεθ' ἑκάστην συνέλευσιν ἠκολούθει εὐωχία δαπάνη, ἐννοεῖται, τοῦ ταμείου. Τούτου

ἔνεκα τὸ ρουφετίον διέθετε πλήθος μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπέζιων σκευῶν καὶ ἐκπωμάτων, προερχομένων πάντων ἐκ δωρεῶν, ἅτινα παρείχεν ἀντὶ μικροῦ μισθώματος εἰς τὰ μέλη του καὶ εἰς ἄλλους πρὸς χρῆσιν κατὰ τὰ ἐπὶ τοῖς γάμοις καὶ ἄλλαις ἑορταῖς συμπόσιά των. Ἀπὸ τοῦ 1784 κοινῇ συμφωνίᾳ, ἐγένετο κατ' ἔτος καὶ ἐκδρομὴ τοῦ ρουφετίου ἐκ περιτροπῆς εἰς μίαν τῶν πέντε ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἐλληνικῶν μονῶν, Ἀγίων Ἀναργύρων Κουκλένης, Παναγίας Μπατοκόβου, Ἀγίου Κηρύκου Βοδενῶν, Ἀγίας Παρασκευῆς Μολδάβας καὶ Ἀγίου Γεωργίου Μπελασίτης, ὅπου μετὰ λειτουργίαν παρέμενον οἱ μαῖστορες δύο-τρεῖς ἡμέρας συνενωχούμενοι τῇ συνοδείᾳ μικρᾶς ὀρχήστρας (λαλητᾶδες) διὰ γενικοῦ ἔρανου συμπληρουμένου ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ τοῦ ταμείου. Τοιαύτας ἐκδρομὰς πρὸς ἀναψυχὴν ἐποιοῦντο καὶ οἱ καλφᾶδες (βοηθοί) κατὰ τὰς ἑορτάς, δαπάνη ὅμως τοῦ ταμείου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1789 τὸ τέλος ὀνομάζεται *μαστοργεῖα* περιερχόμενον ὁλόκληρον εἰς τὸ ταμεῖον καταργηθείσης τῆς *φιλειᾶς*· οἱ υἱοὶ ὅμως τῶν πλουσίων μαϊσטרῶν ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει των εἰς μαῖστορας ἐτέλουν αὐτὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ ποσοκαλοῦντες τὸν πρωτομαῖστορα, τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς φίλους των. Αἱ δαπάνη τοῦ ταμείου εὐωχίαι ἐξηκολούθησαν καὶ ὅτε τὸ ρουφετίον μετεβλήθη εἰς πιστωτικὸν οἰκονομικὸν ὀργανισμόν κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ἑορτὴν συνοδευομένην ὑπὸ ἀρχιερατικῆς λειτουργίας μετὰ πολλῶν τῆς πόλεως ἱερέων, ἐν ἣ ἐμνημονεύοντο τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων μαϊσטרῶν καὶ τῶν ζώντων, κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἀπόκρεων, ὅποτε οἱ μαῖστορες εἰσερχόμενοι εἰς τὴν νηστείαν συνεχώρουν ἀλλήλους καὶ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης γενικῆς συνελεύσεως. Οἱ μαῖστορες ὤφειλον νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ πρωτομαῖστορος ἀναντιρρήτως, οἱ παραβάται δὲ τούτων ἐτιμωροῦντο (ἐπαιδεύοντο) ὑπ' αὐτοῦ διὰ προστίμου (παιδείας, παιδείσεως, παιδεύματος) ἐκτινομένου ἢ εἰς κηρὸν χάριν τῶν ἐκκλησιῶν ἢ εἰς ἐπιτραπέζια σκευὴ χάριν τοῦ ρουφετίου ἢ εἰς χρήμα περιερχόμενον εἰς τὸ ταμεῖον. Ἐν περιπτώσει δὲ κακῆς τοῦ μαῖστορος διαγωγῆς, βλαπτούσης τὰ συμφέροντα τοῦ ρουφετίου, ἢ ἐπιβαλλομένη εἰς αὐτὸν ποινὴ, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἡδύνατο νὰ ἐπιταθῇ μέχρις ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπὶ τινὰ χρόνον κλειομένου τοῦ ἐργαστηρίου αὐτοῦ.

§ 9. Τὰ ἔσοδα τοῦ ρουφετίου ἦσαν: α') τὸ ἐφ' ἅπαξ ὑπὸ τοῦ μαῖστορος καταβαλλόμενον ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει τοῦ τέλους, ὅπερ ἦτο ὁ κυριώτερος πόρος τοῦ ρουφετίου· β') τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς τε μαῖστορας καὶ καλφᾶδες διάφορα πρόστιμα ἐπὶ παραβάσει τῶν διατάξεων καὶ θεσμίων τοῦ ρουφετίου· γ') ὁ φόρος $2\frac{1}{2}\%$ ἐπὶ τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τῶν καλφᾶδων καὶ τῶν τηρακίων πλὴν τοῦ πρώτου ἔτους· δ') δωρεαὶ καὶ κληροδοτήματα τῶν μελῶν του καὶ ἄλλων, ὧν ὁ σκοπὸς καθωρίζετο πολλάκις ὑπὸ τῶν δωρητῶν καὶ κληροδοτῶν (διανομὴ τοῦ ἐτησίου αὐτῶν τόκου πρὸς 10% εἰς ἐκκλησίας χάριν τῶν ἱερέων ἢ μνημοσύνων ἢ πρὸς ἀναψιν κανδηλῶν, εἰς πτωχοὺς

κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ἢ εἰς ἐγκαθειρόντους, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὸ νοσοκομεῖον, εἰς τὰς μονὰς· ε') οἱ τόκοι τῶν δανειζομένων χρημάτων (ἄσπρα) (54) τοῦ ρουφετίου εἰς τοὺς μαῖστορας ἢ ἀλλαγῶν πρὸς 12—15% ἐτησίως συνήθως· ς') αὐτοπροαίρετοι συνδρομαὶ εἰς τὸ κυτίον περιφερόμενον ὑπὸ τῶν κλητῆρων ἀνὰ τὰ ἐργαστήρια τῶν μαῖστών, εἰς ὃ προσέφερον τὸν ὀβολόν των καὶ οἱ καλφάδες καὶ τὰ τσηράκια· ζ') τὸ μίσθωμα τῶν μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπεζίων σκευῶν καὶ τῶν δωματίων τοῦ ρουφετίου καὶ ἡ δωρεὰ τῶν οἰκογενειῶν ἀποθησκόντων, ὧν τὰς κηδείας προσκαλούμενον συνώδευε τὸ ρουφέτιον.

Τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ ρουφετίου ἦσαν: α') ὁ μισθὸς τῶν κλητῆρων (τσαούσηδων) καὶ τῶν φρουρῶν τοῦ δημοσίου ταμείου (κουλαούζηδων), β*) καὶ τοῦ πρωτομαῖστορος ἐνίοτε εἰς χοῦμα ἢ εἰς δῶρον· β') οἱ κυβερνητικοὶ φόροι, ἀγγαρεῖαι καὶ δῶρα, οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητα πολλάκις, (ρουφετία) εἰς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους χάριν τοῦ ρουφετίου· γ') αἱ πρὸς εὐωχίαν καὶ δεῖπνα τῶν μαῖστών δαπάναι· δ') αἱ πρὸς ἐκάστοτε γάνωσιν τῶν σκευῶν δαπάναι, τὸ ἐνοίκιον δωματίου αὐτῶν πρὸς φύλαξιν καὶ τὸ ἐνοίκιον δύο ὀντάδων ἐν τῷ Κουρσοῦμ - χάν μέχρι τῆς ἐξαγοράσεως αὐτῶν χάριν τῶν συνελεύσεων τοῦ ρουφετίου· ε') οἱ καταβαλλόμενοι τόκοι εἰς τοὺς καταθέτας καὶ πιστωτὰς τοῦ ρουφετίου πρὸς 10% ἐτησίως· ς') ἐλεημοσύναι εἰς πτωχοὺς, χήρας, ὀρφανὰ, ἱερεῖς, μοναχοὺς, αἰχμαλώτους· ζ') ἐπιδόματα εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὸν ἀρχιερέα (φιλότιμον), εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς (παρουσία), ὅπως μνημονεύηται τὸ ρουφέτιον, εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον· η') δωρεαὶ εἰς ταξιειδιώτας μαναχοὺς χάριν τοῦ ἁγίου Ὁρόντος καὶ τοῦ Παναγίου τάφου· θ') βοηθήματα πρὸς ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων (σκλάβων), πρὸς ὑπάνδρευσιν πτωγῶν κορασίων, πρὸς ἐνταφιασμὸν ἀπόρων, πρὸς περίθαλψιν ἀσθενῶν καὶ ι') ἀπρόβλεπτοί τινες δαπάναι.

§ 10. Οἱ κατὰ τὸν βίον τοῦ ρουφετίου ὡς κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ παράγοντος ἐν τῇ πόλει διατελέσαντες πρωτομάστορες εἶναι:

- 1) 1685—1703, Μαΐου 15—Ἰουλίου 23, Χατζῆ Δημος,
- 2) 1703—1706, Ἰουλίου 23—Αὐγούστου 3, Κυρίτης Χριστοδουλάκις μετὰ δέκα συμβούλων μαῖστών.
- 3) 1706—1710, Αὐγούστου 3—Μαρτίου 12, Γεώργιος Σοντάλιος,
- 4) 1710—1716, Μαρτίου 12—Φεβρουαρίου 15, Μαστοροθανάσις, ἔμμισθος τσαούσης ἀντὶ 15 γρ. ἐτησίου μισθοῦ (ρόγα) καὶ 20 παραδῶν ἑξ ἑκά-

54) Νομισματικὴ μονὰς ἦτο τὸ γρόσιον, ὅπερ ἐλέγετο καὶ ἀσλάνιον (λέων)· τὸ γρόσιον εἶχε 40 παρᾶδες, εἰς δὲ παρᾶς τρία ἄσπρα, τ. ἔ. ἐν γρόσιον ἢ ἀσλάνιον εἶχεν 120 ἄσπρα. Συνεκδοχικῶς δὲ ἡ λέξις ἄσπρα ἐσημαίνει χρήματα, ὡς σήμερον ἡ λ. παρᾶδες (ἔχει πολλοὺς παρᾶδες).

*) Εἰς τὰ ἀρχεῖα δίδεται ἡ ἐρμηνεία κουλαούζηδες λαμβανομένη ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως

- στον τέλος τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων μὴ ἐκλεγέντος πρωτομαΐστορος δι' ἀγνώστους ἡμῖν λόγους,
- 5) 1716—1717, Φεβρουαρίου 15—Ἰανουαρίου 10, παπᾶ - Ἰωάννης Σακελίων, ἱερεὺς, μόνος ἄνευ συμβούλων μαϊστόρων,
 - 6) 1717—1719, Ἰανουαρίου 10—Ἰανουαρίου 10, Χατζῆ - Ἀναστάσις μετὰ (8) ὁκτὼ προεστώτων - συμβούλων μαϊστόρων,
 - 7) 1719—1723, Ἰανουαρίου 10, Κώνστας ἔμμισθος τσαούσης,
 - 8) 1723—1726, Ἰουνίου 15, Κώνστας μετὰ τοῦ κὺρ Στερίου ὡς ταμίου,
 - 9) 1726—1727, Ἰουνίου 15—Ἰουνίου 1, Ἀπόστολος Νέγκος, ἔμμισθος πρωτομαΐστωρ ⁽⁵⁵⁾,
 - 10) 1727—1730, Ἰουνίου 1—Μαΐου 23, Κωνσταντῖνος Κεντιντένογλου,
 - 11) 1730—1733, Ἰουνίου 1, κὺρ Κωνσταντῖνος τσελεμπῆς ἄρχων Λογοθέτης μὴ μέλος τοῦ ρουφετίου,
 - 12) 1733—1739, Αὐγούστου 1—Ἰουλίου 22, Χατζῆ Θανάσις Κεντιντένογλου.
 - 13) 1739—1740, Ἰουνίου 21—Αὐγούστου 20, ὁ κὺρ Χριστόδουλος ὁ ἐπιλεγόμενος Τόκας ἢ Τοκάτσος μετὰ 4 προεστώτων - συμβούλων, ὧν δύο ἱερεῖς ἐκτὸς τοῦ ρουφετίου καὶ μεθ' ἑνὸς τσαούση,
 - 14) 1740—1747, Αὐγούστου 20—Ἰουνίου 20, ὁ κὺρ Χριστόδουλος Τόκας.
 - 15) 1747—1747, Ἰουνίου 24—Δεκεμβρίου 17, ὁ κὺρ Παρασκευᾶς.
 - 16) 1747—1748, Δεκεμβρίου 17—Ἰουλίου 1, Χριστόδουλος Οἰκονόμου.
 - 17) 1748—1750, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 18, Χριστόδουλος Παπαζούλου.
 - 18) 1750—1754, Ἰουνίου 18—Ἰουλίου 20, ὁ κὺρ Χριστόδουλος Τόκας.
 - 19) 1754—1755, Ἰουλίου 30—Ἰουλίου 27, Χριστόδουλος Ντεμιρτζόγλου.
 - 20) 1755—1760, Ἰουλίου 27—Αὐγούστου 21, Χατζῆ - Παρασκευᾶς ⁽⁵⁶⁾.
 - 21) 1760—1763, Αὐγούστου 21—Ἰουλίου 26, Χατζῆ - Στογιάννης*,
 - 22) 1763—1764, Ἰουλίου 26—Αὐγούστου 15, Χατζῆ Χριστόδουλος Ντεμιρτζόγλου ⁽⁵⁷⁾.
 - 23) 1764—1765, Αὐγούστου 15—Αὐγούστου 15, Χατζῆ Στογιάννης* καὶ Κωνσταντῖνος Μηχανατζόγλου, τοῦ πρώτου ἐκλεγέντος ὡς πρωτομαΐστορος ὅς ἔχοντος τὴν διαχείρισιν καὶ τοῦ δευτέρου ὡς συμβούλου μᾶλλον,
 - 24) 1765—1767, Αὐγούστου 15—Αὐγούστου 1, Χατζῆ - Στογιάννης*,

55) Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι πρωτομαΐστορες ἔχουσιν ἢ κύρια ἢ πατρωνυμικά Βουλγαρικά γνήσια ὀνόματα, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δηλοῖ εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ἐξηλληνισμένοι πατρόθεν ἤδη, ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλεγῶσι πρωτομαΐστορες οὐδὲ νὰ γείνωσι μέλη τοῦ ρουφετίου, ὡς ἄλλογενεῖς.

56) Εἶναι ὁ πρῶτος πρωτομαΐστωρ κὺρ Παρασκευᾶς, ὅστις παρητήθη τότε τῆς προεδρείας, ὅπως μεταβῇ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους ὡς προσκυνητής.

57) Ὁ πρῶτος πρωτομαΐστωρ γενόμενος ἐν τῷ μεταξύ προσκυνητὴς τῶν ἁγίων τόπων.

- 25) 1767—1772, Αὐγούστου 1—Ἀπριλίου 25, Κωνσταντῖνος πιθανῶς ὁ Μηχανατζόγλου, ὡς σύμβουλος δὲ ὁ Χατζῆ—Χριστόδουλος, πιθανῶς ὁ Ντεμιρτζόγλου,
- 26) 1772—1775, Ἀπριλίου 25, Χατζῆ Ἀθανάσις Χαλεπλῆς, Χατζῆ Ἀναστάσις καὶ Χατζῆ Στάθις τοῦ δευτέρου ἔχοντος τὴν διαχείρισιν, ἄρα ὄντος προέδρου,
- 27) 1775—1790, Ἰουνίου 20—Ἰουνίου 20, Χατζῆ Ἀναστάσις,
- 28) 1790—1793, Ἰουνίου 20—Νοεμβρίου 4, Χατζῆς, πιθανῶς ὁ αὐτός.
- 29) 1793—1797, Νοεμβρίου 4—Ἰουλίου 27, Χατζῆ Ἀναστάσις.
- 30) 1797—1801, Ἰουλίου 27—Ἀπριλίου 29, Χατζῆ Στόγιτσοι *).
- 31) 1801—1811, Ἀπριλίου 29—Μαΐου 18, Κωνσταντῖνος Μήτσογλου.
- 32) 1811—1820, Μαΐου 18—Ἰουνίου 10, Χατζῆ Κυριάκος Μεζών.
- 33) 1820—1821, Ἰουνίου 10—Αὐγούστου 25, Χατζῆ Ἀθανάσις Μπουλγούρογλου.
- 34) 1821—1823, Αὐγούστου 25—Ἰουλίου 20, Σταυρίτσας Μήτσου Καρπουζάκογλου.
- 35) 1823—1824, Ἰουλίου 20—Ἀπριλίου 25, Ἰγνάτιος Δημητρίου.
- 36) 1824—1825, Ἀπριλίου 25—Ὀκτωβρίου 4, Χριστόδουλος Νακατζόγλου.
- 37) 1825—1826, Ὀκτωβρίου 4—Ὀκτωβρίου 20, Χατζῆ Σλαύης Στόγιου *.
- 38) 1826—1829, Ὀκτωβρίου 20—Μαρτίου 12, Στογιάννης Θεοδώρου *.
- 39) 1829—1832, Μαρτίου 12—Ἀπριλίου 1, Σταυρίτσας Μήτσου Καρπουζάκογλου.
- 40) 1832—1834, Ἀπριλίου 1—Μαΐου 1, Φίλιππος Ἀποστόλου.
- 41) 1834—1835, Μαΐου 1—Μαΐου 1, Γεώργιος Κωνσταντίνου Κεντιντένογλου.
- 42) 1835—1839, Μαΐου 1—Ἀπριλίου 22, Χατζῆ Νένος Ράϊκου *.
- 43) 1839—1840, Ἀπριλίου 22—Μαΐου 3, Κυριάκος Νικολάου.
- 44) 1840—1841, Μαΐου 3—Ἰουλίου 1, Στάντισις Ἰωάννου *.
- 45) 1841—1844, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 1, Δημήτριος Σταύρου.
- 46) 1844—1846, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 20, Χατζῆ Ἰωάννης Χατζῆ Παύλου.
- 47) 1846—1851, Ἰουλίου 20—Ἀπριλίου 1, Ἰωάννης Κωνσταντίνου Οὐσιακλή.
- 48) 1851—1854, Ἀπριλίου 1—Ἀπριλίου 1, Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου Οὐζούνογλου⁵⁸⁾,

58) Ἐκ τῶν διατελεσάντων 43 πρωτομαϊστόρων, ὧν τινες ἐπενεξέλεγχσαν, οἱ 8 μόνον φέρουσι Βουλγαρικά ὀνόματα ἢ ἐπώνυμα. Ἐκ τούτου φαίνεται ἡ μεταξὺ τῶν γνησίων Ἑλλήνων καὶ ἐξηλληνισμένων Βουλγάρων μαϊστόρων ἀριθμητικὴ διαφορὰ.

- 49) 1854—1856, Ἀπριλίου 1 — Μαΐου 1, Χατζῆ Βέλιος Θεοδώρου*.
 50) 1856—1866, Σαφῆ Σταῦρος Κοσμά.
 51) 1866—187., Νικόλαος Πέτρου Κυρτζίκης⁽⁵⁹⁾.

§ 11 Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου ἐτῶν ἀπαν-
 τῶσιν ἐν τοῖς ἀρχείοις καὶ γνήσια Βουλγαρικά μαῖστούρων ὀνόματα καὶ πα-
 τρωνύμια. Ταῦτα ἐν ἀρχῇ εἶναι ἀραιά, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πολλαπλασιάζονται
 καὶ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος σχεδὸν εἶναι ἰσάριθμα τῶν ἐλληνικῶν. Οὕτω ἐπὶ
 παραδείγματι, ὅτε τῇ 1ῃ Ἰουνίου τοῦ 1817 ἀπεφασίσθη ἐν γενικῇ συνελεύσει
 τὰ μέλη τοῦ ρουφετίου τὰ τε ἐνεργὰ καὶ τὰ ὑποψήφια νὰ λάβωσι *τεστίρι*⁽⁶⁰⁾,
 ἐκ τῶν ἐν τῷ κατάλογῳ καταγεγραμμένων 1010 μαῖστούρων, υἱῶν αὐτῶν,
 καλφάδων, τσηρακίων, ραφτάδων καὶ ἐσναφικῶν παιδίων (μαθητευομένων)
 περὶ τοὺς 457 εἶναι βουλγαρῶνιμοι. Ἐκ τῶν 266 μαῖστούρων 106, ἐκ τῶν
 188 υἱῶν αὐτῶν 51, ἐκ τῶν 165 καλφάδων 98, ἐκ τῶν 198 τσηρακίων 112,
 ἐκ τῶν 49 ραφτάδων 31 καὶ ἐκ τῶν 145 ἐσναφικῶν παιδίων τὰ 59⁽⁶¹⁾. Τὰ
 ὀνόματα αὐτῶν εἶναι ἐξηλληνισμένα φθογγικῶς καὶ τυπικῶς, τινὰ ὅμως τούτων
 διαφυλάττουσι τὴν Βουλγαρικὴν κατάληξιν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι οἱ φέροντες
 αὐτὰ ἦσαν νεήλιδες καὶ δὲν ἐξηλληνίσθησαν ἀκόμη. Ἐπειδὴ δὲ υἱοὶ καὶ ἀπό-
 γονοι Ἑλλήνων μαῖστούρων φέρουσιν ἐνίοτε γνήσια Βουλγαρικά ὀνόματα καὶ
 ἀντιθέτως Βουλγάρων μαῖστούρων Ἑλληνικά, διαπιστοῦται ἡ γενομένη ἐν τῇ
 πόλει δι' ἐπιγαμιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπιμειξία, ἣν ἠθλόγει
 ἡ ἐκκλησία ὡς ὁμοδόξων, ἐνῶ αὐτὴ ἀπηγόρευε τὴν μετὰ τῶν Παυλικιανῶν
 πρόφην Μανιχαίων καὶ εἴτα καθολικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων ὡς ἑτεροδόξων
 (αἱρετικῶν).

Συνήθως δὲ ἦσαν τὰ συνοικέσια μεταξὺ Ἑλληνίδων παρθένων καὶ
 χηρῶν μετὰ Βουλγάρων τσηρακίων παρ' Ἑλλήσι μαῖστορσι μαθητευσάντων.
 Διότι οἱ Βούλγαροὶ οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν περὶ τὴν πόλιν

* Ἀλλὰ καὶ ὁ Κυριακὸς Νικολάου ἦτο Βούλγαρος ἐξηλληνισμένος λαλῶν καλῶς τὴν
 ἐλληνικὴν, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἐξελέγετο πρωτομαῖστορ. Ἡ Βουλγαρικὴ καταγωγή αὐτοῦ
 διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἐν τοῖς πρακτικοῖς βουλγαρικῆς ὑπογραφῆς του ὑπὸ ἐλληνικὸν
 τύπον, διότι ὡς φαίνεται ἐγνώριζε μόνον Βουλγαρικὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν.

59) Ὁ κατάλογος οὗτος τῶν πρωτομαῖστούρων ἐξήχθη ἐκ τῶν ἀρχείων μετὰ τε-
 λείαν ἐξακριβώσιν. Οἱ δύο τελευταῖοι πρωτομαῖστορες δὲν περιλαμβάνονται ἐν τοῖς
 ἀρχείοις, διότι διετέλεσαν τοιοῦτοι μετὰ τὸν διχασμὸν τοῦ ρουφετίου. Τὰ ὀνόματα αὐ-
 τῶν ἐλήφθησαν ἐκ τῶν προμνημονευθεισῶν ἀναφορῶν τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος πρὸς
 τὸ Πατριαρχεῖον. Ἴδε ἀνωτέρω § 6. Ὁ κατάλογος ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐν
 τοῖς Ἑρμηνείοις: Δύο ἐγγραφα κτλ. τόμ. Β'. ἔτος 1529, σελ. 351—352, ἀλλ' ἐλλιπὴς
 κατὰ τὴν πρωτομαῖστορας καὶ ἐνιαχοῦ ἐσφαλμένος.

60) Ἡ λ. τουρκικὴ σημαίνουσα ἐπίσημον διοικητικὴν ἄδειαν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ
 ἐπαγγέλματος.

61) Ἀρχείων βιβλ. Γ'. σελ. 5—15. Ἴδε καὶ κατωτέρω § 12.

κωμῶν καὶ κωμοπόλεων, μεθ' ὧν οἱ Ἕλληνες συνηλλάσσοντο, ὅπως ἐκμάθωσι τὴν τέχνην, παρέμενον ἐν τῇ οἰκογενεῖα τῶν μαῖστόρων τῶν καὶ εὐκόλως ἄτε στερούμενοι ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐξηλληνίζοντο καὶ ἐξηυγενίζοντο ἅμα. Ὑγιεῖς δέ, φιλόπονοι καὶ τίμιοι ὄντες οὐχὶ μόνον ἐτύγγανον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προστασίας τῶν μαῖστόρων τῶν, οἵτινες μετὰ τὴν εἰς μαῖστορας ἀναγόμεναι τῶν ἐξηκολούθουν ἔχοντες αὐτοὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν καὶ συνεταίρους πολλὰ ἐποίουντο, ἀλλὰ καὶ συνεδέοντο μετ' αὐτῶν καὶ συγγενικῶς προτιμώμενοι τῶν ἄλλων ὡς γαμβροὶ τῶν θυγατέρων καὶ συγγενῶν τῶν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει οὐχ ἥττον καὶ ἡ ἔλλειψις Ἑλλήνων γαμβρῶν τὸ μὲν ἕνεκα τῆς θηλυγονίας, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς χρονίας αὐτῶν εἰς τὴν ξένην ἀποδημίας ἢ μεταναστεύσεως. Ἄλλως τε τότε ἐκ πάντων τῶν ἐπαγγελματιῶν οἱ ἀμπατζήδες καὶ ἰδίως οἱ καραμπατζήδες ἦσαν περιζήτοι ὡς γαμβροὶ διὰ τοὺς καλοὺς τῶν τρόπους καὶ τὴν συμπεριφορὰν, τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνειαν, τὴν προσελκυστικὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν ἀνθηρὰν τῶν οἰκονομικῶν κατὰστασιν, ἅτινα ἐκτῶντο διὰ τῶν συχνῶν τῶν ταξιδίων. Ἐκ τούτου καὶ τὰ βλέμματα τῶν κορασιῶν τῶν ἐπισημοτέρων καὶ εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν ἐστρέφοντο πρὸς αὐτοὺς καὶ δὴ πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν καραμπατζήδων, τοὺς καὶ ἐπιμελημένης ἀγωγῆς τυγχάνοντας καὶ τοὺς πατέρας τῶν συνοδεύοντας ἐν τοῖς ταξιδίοις. Ἀσμά τι ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων Φιλιππουπολιτῶν ἀδόμενον μέχρις ἐσχάτων μαρτυρεῖ τοῦτο.

«Καραμπατζόπλο ἀγάπησα, καραμπατζή θὰ πάρω,
κι' ἂν δὲν γεινῶ καραμπατζοῦ, θὰ πέσω νὰ πεθάνω.
Ἐχει τὰ μάτια του γλυκὰ, τὸ στόμα ζαχαρένιο,
λεβέντικη κορμοστασιά καὶ τὸ πονγκὶ γεμάτο.
Τὰ ροῦχά του μοσχοβολοῦν στρωμένα στὸ κορμί του,
λυγιέται σὲ τὸ περπάτημα καὶ τὰ κοντούρια τ' ἐρύζουν.
Σανὰ σεβέραμ ντουγγιαντᾶ, κάμε τὸ ψυχικὸ σου,
γιὰ νὰ χαρῶ τὰ νεᾶτά μου μὲ ὅλα τὰ προικιά μου. (62)

Ἡ ἐκ τοῦ κυρίου ὅμως ὀνόματος ἢ πατρωνυμίου κρίσις περὶ τῆς ἐθνότητος τοῦ φέροντος αὐτὸ δὲν εἶναι ἀείποτε ἀσφαλὲς ἄνευ ἄλλων ἀποδεικτικῶν στοιχείων καὶ δὴ ἐν πόλει, ἐν ἣ ἐπὶ αἰῶνας Βουλγαροὶ καὶ Ἕλληνες ὡς ὁμόδοξοι συνεδέοντο οὐ μόνον συγγενικῶς διὰ τῶν γινομένων ἐπιγαμιῶν, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς (διὰ τῆς κοιμπαριᾶς) πρὸς παγίωσιν τῶν φιλικῶν καὶ ἐμπορικῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων. Ἐνδέχεται λοιπὸν πολλοὶ βουλγαρῶνυμοι

62) Ἰδε, Μυριτίου Ἀποστολίδου, τραγούδια Φιλιππουπολιτῶν, ἡ Καραμπατζοῦ, ἐν τοῖς Ἀρχεῖοις, τόμ. Α' ἔτ. 1934—35 σελ. 257 καὶ τὸ μέλος σελ. 250 (ἡ ἀπιστος γυναικα).

νά εἶναι γνήσιοι Ἕλληνες καὶ πολλοὶ ἑλληνόνημοι γνήσιοι Βούλγαροι, ὅπερ εὐεξήγητον. Ἀρχαίῳθεν παρὰ τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσι Βουλγάροις ἐπεκράτησεν ἔθος ὁ μὲν πρωτότοκος παῖς νὰ λαμβάνῃ αἰέποτε τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς πάππου, ἡ δὲ πρωτότοκος θυγάτηρ τὸ τῆς πατρὸς μητρὸς μάμμης, τὰ δὲ ὑστερότοκα τέκνα νὰ λαμβάνωσιν ὀνόματα συνήθως διαφόρων συγγενῶν ἢ καὶ ὀνόματα τιθέμενα αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἀναδόχων ἄνευ πατρὸς τοῦς γονεῖς προσυνεννοήσεως. Ἐκ τούτου τῶν ἀναδόχων τινὲς ὀνομαθετοῦντες εἰς ὑστεροτόκους ἀναδεκτοὺς τῶν ἐδιδόν ἐνίοτε οἱ μὲν Ἕλληνες εἰς Βουλγάρους ἱστορικὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα (Κίμων, Ἀριστείδης, Περικλῆς, Ξενοφῶν, Χαρίλαος, Μιλτιάδης, Λεωνίδας κτλ.), οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς Ἕλληνας Βουλγαρικά ὀνόματα προσφιλεῖ καὶ δημοφιλεῖ αὐτοῖς (Βούλκος, Στοῖλας, Γιόντσος, κτλ.) ἢ καὶ φερώνυμα ἁγίων ὑπὸ βουλγαρικὸν τύπον ἐπὶ τὸ θωπευτικώτερον (Γιουβάντσος, Νικόλτσος, Τόντσος κτλ.), συνηθέστερον παρ' αἰς Ἕλληνικαῖς οἰκογενείαις εἰσῆγετο γαμβρὸς Βούλγαρος, ἐξηλληνισμένος ἢ μὴ. Ἐπομένως δύσκολος καθίσταται ὁ ἐκ τοιούτων ὀνομάτων καθορισμὸς τῆς ἐθνότητος· δυσκολώτερος δὲ εἶναι τῶν φερόντων ὄνομα εἰλημμένον ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλήσι καὶ Βουλγάροις ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, ὅταν τὸ πατρωνύμιον εἶναι Τουρκικόν, ἂν μὴ ὑπάρχῃ οἰκογενειακὴ παράδοσις περὶ τῆς ἐθνότητος τοῦ γενάρχου, ὅσον Νικόλας Μπαρούτογλου, Ἀθανάσιος Ἀρίκογλου, Πέτρος Καΐσίσογλου, Κώστας Τσιαλκαζάνογλου, Μονόλακος Μουμιτζιόγλου, Δημήτριος Καζαντζιόγλου κλπ.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ τῶν γνωστῶν ἡμῖν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων τῶν ἀμπατζήδων, ὑπῆρχον καὶ ἀπόγονοι Βουλγάρων ἐξελληνισθέντων ἀπὸ τῶν προηγούμενων αἰώνων, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν εὐάριθμοι, οἱ λοιποὶ οἱ πλείονες, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν προγόνων τῶν, συνήθων μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ διὰ τοῖς νεώτεροις, ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες. Οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀρξάμενοι ὁμαδὸν νὰ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ πόλει Βούλγαροι, ἐν οἷς πολλοὶ ἀμπατζήδες, καίπερ ἐξελληνισθέντες καὶ αὐτοὶ πλὴν τῶν ἐν τοῖς προαστείαις γεωργικῶν, ἀπὸ τοῦ 1848, δηλ. τῆς ἐνάρξεως τῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐν γένει ἐθνικῆς τῶν χειραφετήσεως ἀγώνων, ἐπανῆλθον—οἱ πλείονες—εἰς τὸν ἐθνισμὸν τῶν διὰ τῆς ἐπ' αὐτοὺς πίεσεως τῶν ἰθυνόντων τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀναγέννησιν, εἰ καὶ δὲν ἐπαύσαντο λαλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μετὰ δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα (1872), ὁπότε πλέον ὀριστικῶς διεκρίθησαν φυλετικῶς οἱ ὀρθόδοξοι Φιλιππουπολιταὶ εἰς Ἕλληνας (πατριαρχικοὺς) καὶ εἰς Βουλγάρους (ἐξαρχικοὺς), ἀποτελέσαντας ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα ἀνεγνωρισμένην καὶ αὐτὴν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας (1878) καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, οὐδεὶς σχεδὸν Βούλγαρος ἢ βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἑλληνίζων ἀπέμεινεν Ἕλληνα, τοῦναντίον

δὲ πλείστοι Ἕλληνες συνδεόμενοι πρὸς Βουλγάρους συγγενικῶς ἐβουλγάρισαν πρὸς ζημίαν τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνισμοῦ⁽⁶³⁾.

§ 12) Ἐρρήθη ἤδη ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις ἀπαντῶντα Βουλγαρικὰ κύρια ὀνόματα ἢ πατρωνύμια τῶν μαῖστόρων εἶναι ἐν ἀρχῇ ἀραιά, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πληθύνονται καὶ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος γίνονται σχεδὸν ἰσάριθμα τοῖς ἑλληνικοῖς. Πιθανὸν εἶναι ν' ἀμφισβητηθῇ τοῦτο ὑποστηριζομένου ὅτι οἱ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς μαῖστορες γίνονται πλείονες τῶν Ἑλλήνων, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι πλὴν τῶν καθαρῶς Βουλγαρικῶν ἐκ τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους κοινῶν ὀνομάτων, τῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, τὰ πλείονα ἢ ἡμίση τοῦλάχιστον ἀνήκουσιν εἰς Βουλγάρους καὶ οὐχὶ εἰς Ἕλληνας, ὥς ἐκλαμβάνεται ἔνεκα τῆς ἑλληνικῆς καταλήξεώς των, μεταβαλλομένης τῆς Βουλγαρικῆς. Τὴν ἀμφισβήτησιν ταύτην οὐδαμῶς δυνάμεθα ἀρνηθῶμεν, πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ μάλιστα αὐτῆς προσεπάγομεν τὴν ὁλοκληρῆ ἔλλειψιν τοῦ εὐχρηστοτάτου Βουλγαρικοῦ ὀνόματος Ἰβάν, ὅπερ πάντως λανθάνει ἐν τῷ ἱταλίζοντι Γιωβάννης, ὅπερ δὲν διακρίνει τὸν γνήσιον Ἕλληνα τοῦ ἐξηλληνισμένου ἢ ἐλληνίζοντος Βουλγάρου, ἐνῶ συχνάκις ἀπαντᾷ ὁ ἑλληνικὸς τοῦ ὀνόματος τύπος Ἰωάννης καὶ ὁ μετασχηματισμὸς αὐτοῦ Γιάννης, Γιαννάκις, Γιαννακός, Γιάνκος καὶ αὐτὸς ὁ Τζάνος. Καὶ ἐτι πρὸς ὁ μαῖστορ Κυριακὸς Νικολάου, ὁ καὶ πρωτομαῖστος τῷ 1839 ἐκλεγεί, ὅστις φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐκλαμβάνεται ὡς Ἕλλην, εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ὥς διαπιστοῦται ἐκ τῆς τετραπλῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς παλαικοῖς βουλγαρικῆς υπογραφῆς ὑπὸ ἑλληνικὸν πατρωνυμικὸν τύπον Κυριακὸς Νικολάου. Καὶ τῆς ἀμφισβήτησεως ταύτης γενομένης ἀποδεκτῆς καὶ μὴ ὑπολογιζομένων ἔνεκα τούτου τῶν ἀμφισβητησίμων τῶν μαῖστόρων ὀνομάτων τῶν ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου εἰλημμένων, ὥς κοινῶν τοῖς τε Ἕλλησι καὶ Βουλγαροῖς, ἢ ἀποδιδόμενων ἐξ ἡμισείας ἑκατέροις, πάλιν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου 1685 μέχρι τῆς 29 Ἀπριλίου 1801, ὅποτε ἐκλέγεται πρωτομαῖστος ὁ ρέκτης Κωνσταντῖνος Μήτκογλου καὶ ψηφίζεται τὸ καταστατικὸν (συμφωνητικὸν) τοῦ ρουφετίου, καθ' ὃ πάντες οἱ μαῖστορες δεόν νά εἶναι ὁμογενεῖς, δηλ. Ἕλληνες, οἱ πλείονες τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναγορευθέντων 1384 μαῖστόρων εἶναι Ἕλληνες κληρονομοῦντες μετὰ τοῦ ἐπαγγέλματος ὡς υἱοὶ ἢ ἐγγονοὶ καὶ τὸ πατρικὸν ἢ προγονικὸν ὄνομα καὶ ἐπώνυμον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, τὴν ἀπὸ τοῦ 1801 μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι πληθύνονται ἐν τῇ πόλει ἔνεκα τῆς ἀθρόας αὐτῶν ἐγκαταστάσεως, οἱ Ἕλληνες μαῖστορες πλειονοψηφοῦσί πως τῶν Βουλγάρων.

63) Ἴδε καὶ Μερτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα κλπ. Θρησκικά, τόμ. Β' ἐτ. 1929, σελ. 343.

Ἀναγράφω ἐνταῦθα τὰ ἑλληνικὰ ἀποκλειστικῶς ὀνόματα οὐδαμῶς εὐχρηστοῦντα παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἢ σπανιώτατα ἀπαντῶντα καὶ μόνον τινὰ δι' οὓς λόγους προεμνήσθημεν. Κύρια καὶ πατρωνύμια: Ἀνδρόνις (Ἀνδρόνικος), Ἀλεξανδρῆς, Ἀλέξανδρος⁽⁶⁴⁾, Ἀλέξιος, Ἀρίσταρχος, Ἀρχάγγελος⁽⁶⁵⁾. Βενέτης, Γιακουμῆς, Γιάννης, Γιαννάκις, Γιαννακός, Γιαγκος. Δήμος, Διαμάντις, Δόξας, Δούκας, Δροσινός, Εὐθύμιος. Ζάχος, Ζαφείριος, Ζαχαρινός. Θανάσις, Θάνος, Θεοδόσιος, Θεόκλητος, Θεόφιλος, Θεοχάρης⁽⁶⁶⁾. Ἰωάννης. Καλόφερος, Κελαδινός, Κοσμᾶς, Κοσμέτσας, Κυριάκις⁽⁶⁷⁾, Κυρίτης, Κῦρος, Κωνσταντῆς⁽⁶⁸⁾, Κώνστας, Κωστίτσας, Κώτας. Λευθέρις, Λαζαρῆς, Λάσκος. Μανούσης, Μαργαρίτης, Μαυρίκος, Μαυρουδῆς, Μουτῆς⁽⁶⁹⁾, Μῆτρος, Μῆτσος, Μίχος, Μῶκος. Νάκουλας, Νάσις, Νικηφόρος, Νικολῆς, Νικοκλῆς, Νίκος, Νίκουλας, Νότης, Ξενοφῶν. Πάγκος, Πᾶνος, Πάντελῆς, Πάντος, Παρασκευᾶς⁽⁷⁰⁾, Πασχάλις, Πετρόνιος, Πολυζώης, Πρίμιος, Πρίσκος. Ρίζος. Σεβαστῆς, Σιδέρης⁽⁷¹⁾, Στάθις, Σταμάτις, Στασινός, Σταυράκις, Στέριος, Στεφανῆς, Σωτήρις⁽⁷²⁾. Τάσιος, (Ἀναστάσιος), Τζιώτης, Τζώνης, Τζωτζος, Τζωτζορας, Τριαντάφυλλος, Φωτεινός, Φώτισις, Χαρίτος, Χριστόδουλος, Χρύσανθος, Χρυσάφης, Χρυσοβέργης, Χρυσόσκουλος.

Ἐπωνύμια: Ἀγάπογλου, Ἀράμπογλου, Ἀρβανίτης, Ἀστέρης. Βενιτσᾶνος, Βλάχος, Βουρλιός, Βουτσᾶς, Βρανᾶς, Βυτίνας. Γραμματικός, Γραμμένος, Γούναρης. Δημολόγλου, Ἑγγλέζος, Εὐταξιόγλου. Ζαχαρομύγδαλος, Ζηλῆς, Ζυγούρης. Ἰατρός, Καμπούρης, Καραγιάννης, Καρπούζης, Καρπουζάκογλου, Καρύδας, Κάσταγλης, Κατσανῆς, Κεφάλογλου, Κίτσογλου, Κόκκινος, Κολυβάς, Κόντος, Κόπανος, Κόρακας, Κοτσιάσης, Κουγκκούτης, Κούκογλου, Κουτσός, Κοψοκέλης, Κρασσοβυτίνας, Κράχτογλου, Κρομμύδας, Κύρογλου, Κωλοχάρογλου, Κώτογλου, Κωφός. Λαγκυρᾶς, Λαγκυρόπουλλος, Λάλος, Λέκογλου, (Ἀλέκος), Λογοθέτης. Μάγειρος, Μακρῆς, Μανδρατζόγλου, Μανδραντζόπουλλος, Μαννίτσαλης, Μάργαρης, Μαργαρίτογλου, Μάτζιμος,

64) Τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδριος ἤρξατο εὐχρηστοῦν παρὰ τοῖς Βουλγάροις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των (1878) τιθέμενον πρὸς τιμὴν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἀπελευθερωτοῦ των.

65) Βουλγ. Ράγκελ.

66) Ὁ φθόγγος θ δὲν προφέρεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μεταβαλλόμενος εἰς τ.

67) βουλγ. Νεντέλκο.

68) βουλγ. ἄνευ τοῦ ν τῆς πρώτης συλλαβῆς Κωσταντίν.

69) συγκεκομμένος τύπος τοῦ Μαυρουδῆς ἰδίως παρὰ τοῖς Στενιμαχίταις.

70) βουλγ. Πέτκο.

71) βουλγ. Ζέλιο.

72) βουλγ. Σπᾶς - Σπᾶσος Ἑλληνιστί.

Μαυρουδόγλου, Μηχανατζόγλου, Μουρουντζος, Μοῦρτζος, Μπάρμπας, Μπομπότσας, Νίκολου, Ντίρλικος (Δρόλικος). Οἰκονόμος. Παγούνης, Πάνογλου, Παντᾶς, Παπᾶς, Παπαδημήτριος κτλ. Παπαζόγλου, Πάππος, Παρίσογλου, Πασπάτης, Παστρικός, Παπατρέχας, Πηπές, Πιλάλας, Πιτούνης, Πλάκογλου, Πολίτης, Πολίτογλου, Πουρέας, Πραγματᾶρος, Πριμικύριος, Πρωτιάς, Πρωτοπαπᾶς, Πυρρόγλου. Ράφτης, Ράφτογλου, Ρώμας, Σακελλάριος, Σακελλίων, Σανιδᾶς, Σανίδογλου, Σαντάλογλου, Σαχίνης, Σγουροφώτις, Σκαρλᾶτος, Σκεύογλου, Σκλάβος, Σκούρας, Σπαθᾶς, Σπανδωνῆς, Σπανός, Σπάρταλης, Στάθογλου. Ταμπακέρης, Ταραλᾶς, Τζόμπανος, Τζινόπουλλος, Τόκας, Τρανός, Τσαπιστής, Τσηπούρης, Τσιλιμπᾶκος, Τσιρτσίρης, Τσουμέρτης, Τύρογλου. Φαρέσης, Φόρογλου (Νικηφόρος). Χαλίκης, Χαμψός, Χατζηβυτίνας, Χάφτης, Χιωτέλης, Χονδροδήμογλου, Χρυσάφογλου. Ψειρῆς, Ψωμᾶς, καὶ εἴτι ἄλλο. Πολλὰ τῶν ὀνομάτων εὐχρηστοῦσι παρὰ τοῖς νοτίοις ἰδίως Ἑλλήσιν, ἔνια δὲ εἶναι τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Βουλγαρικά κύρια ὀνόματα καὶ πατρωνύμια ὑπὸ Ἑλληνικὸν φωνητικὸν καὶ καταληκτικὸν τύπον πλὴν ἐλαχίστων ἀπαντῶσι τὰ: Βέλιος, Βελίτσκος, Βένιος, Βόϊκος, Βοῦλκος. Γιῶντσος, Γιῶφτσος, Γκᾶνος, Γκάντσος, Γκένος, Γκέντσος, Γκέρος, Γκέσος, Γκέτος, Γροσδᾶνος, Δραγκᾶνος, Δραγκόε. Ζέλιος, Ζήφκος, Ζήθανος, Ζλατᾶνος. Ἡλτσος, Ἰσᾶκος, Κούμτσος, Κούνιος, Κράγιν, Κρίστος, Κριστᾶνος. Λούμπινος, Μάνιος, Μάτιος, Μήλιος, Μηλούσης, Μήντσος, Μῆτος, Μλάδενος, Μπάγιος, Μπόγδανος, Μπόγιος, Μποζίλης, Μποζίνης, Μπούτσος, Μπούτσίνης, Μπόντσος. Νάϊντσος, Νέγκος, Νέδιος, Νέϊκος, Νένος, Νέντσος, Νεντέλκος, Νεντέλτσος, Νέσιος, Ντίγκος, Ντοῖτσᾶνος, Ντόμπρος, Ντόντσος. Πάντσος, Πέγιος, Πέγκος, Πέϊτσος, Πένιος, Πέντσος, Πέτκος, Πρόντανος. Ράϊκος, Ράϊνός, Ράσκος, Ράτης, Σάλτσος, Σλαῦης, Σλαῦτσος, Σπάσος, Σταΐκος, Στάμενος, Στάνιος, Στάντσιος, Στογιάννης, Στογιᾶνος, Στόγιος, Στοῖλας, Στόϊκος, Σφετᾶνος, Σφέτκος. Ταμιᾶνος (Δαμιανός), Τᾶνος, (᾽Αθανάσιος), Τάντσος, Τάτσος, Τζέρνος, Τόντσος, Τόσκος, Τότωρος, Τοῦτσος, Τράϊκος, Τσόκος.

Ἐπωνύμια: Γιβίτσα, Γκίγκα, Γιῶντσογλου, Γκέρογλου, Γκουβεντάρογλου, Γκούσιαβος. Δεβοΐνικη. Κούμινος, Κούνιογλου. Μαῖμούνκα, Μιλίνκα Μόμνιαλης, Μποριμέτσας. Ναβούρης, Νιμόγκας. Ὁβτσᾶρος, Πεγκόγλου. Πετκάρογλου, Πόπος. Ράντογλου, Ροῦσιнос, Ρουσπόπος. Σιόπος, Σιριέστας. Στόιλογλου, Στραχίνης. Τζάνκος, Τζένκος, Τζέρνογλου, Τσερβέγκος, Τσερβεναρίζα, Τόντσογλου, Τσούκας. Χλιάπιτσας καὶ εἴτι ἄλλο.

Τὰ Τουρκικὰ ἑπωνύμια ἀνήκοντα εἰς τε Ἑλληνας καὶ Βουλγάρους εἶναι πάντα ἰδιότητος ἢ ἐπαγγέλματος σημαντικὰ καὶ ὑπερβαίνουσι τὰ διακόσια. Ὡσαύτως ἀπαντᾷ καὶ δεκάς κυρίων Τουρκικῶν ὀνομάτων ἀνήκοντα εἰς τουρκοφώνους Ἀνατολίτας ὀρθοδόξους ἔχοντας ὡς γνωστὸν Ἑλληνικὴν συνείδησιν. Σημειωτέα ὡσαύτως καὶ τὰ: Γκέκας, Ζανπαπίρος, Ζέππος, Λοζᾶνος, Λοτρί-

νος, Μαρώνος, Μελκών, Πατέντας, Πατένταλης, Πέρρος, Πιατές, Πιτζώνης, Πόζος, Ποτόζης, Πουτσές, Σεκουλάνος, Σιρήνης, Τζένος, Φερδώνης, παρειλημμένα ἐξ ἄλλων γλωσσῶν καὶ προφανῶς ἀνήκοντα εἰς μετοίκους ἐκ μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προειρημένων, ὅπως καταδειχθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ ὑφισταμένη ἀναλογία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐξηλληνισμένων ἢ ἐλληνιζόντων Βουλγάρων μαϊστόρων, ἠριθμήσαμεν πάντας τοὺς ἀναγορευθέντας μαϊστορας ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου μέχρι τέλους τῶν ἀρχαίων κατατάξαντες αὐτοὺς εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων, τὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν τῶν ἀμφισβητησίμων. Ἡ ἀρίθμησης ἐγένετο κεχωρισμένως κατὰ τὰς δύο περιόδους τοῦ ρουφετίου. Εἰς τοὺς ἀμφισβητησίμους συμπεριελήφθησαν πῖντες οἱ ἔχοντες τὸ τε κύριον ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, κοινῶς ἀμφοτέροις, καίπερ ὑπὸ ἑλληνικὸν τύπον ἐκφερόμενα, πρὸς δὲ καὶ οἱ ἔχοντες, τὸ συνηθιστατὸν ὄνομα Γιουβάννης. Ἐκκλησιαστικά δὲ κοινὰ ὀνόματα ἀπαντῶντα ἐν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τῶν μετασχηματισμῶν τῶν πλὴν ἰδιαζόντων μόνον παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ προαναγραφέντων, εἶναι τὰ: Ἀβραάμ, Ἀγγελος—ῆς—άις, Ἀθανάσιος—ις, Ἀναστάσιος, Ἀντώνιος, Ἀπόστολος, Ἀργύριος, Βασίλειος, Γεώργιος, Γρηγόριος, Δημήτριος, Ἠλίας, Θεόδωρος, Θωμᾶς, Ἰωάννης, Ἰγνάτιος, Ἰσαάκ, Ἰωακείμ, Κωνσταντῖνος—Κώστας, Λάζαρος, Μανόλις, Μαρίνος, Μάρκος, Μιχαήλ, Νικόλαος, Παναγιώτης, Παῦλος, Πέτρος, Σάββας, Σταῦρος, Συμεών, Φίλιππος, Χρῖστος. Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἐθεωρήθησαν οἱ ἔχοντες ἐν τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν βουλγαρικῶν, τ. ἔ. ἢ τὸ κύριον ἢ τὸ πατρικὸν ἢ τὸ ἐπωνύμιον. Ἕλληνες δὲ οἱ ἔχοντες ἐν ὁσαύτως ἑλληνικὸν ὄνομα, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκκλησιαστικά. Τὰ τουρκικὰ ἐπωνύμια δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Ὡς Ἕλληνες συνυπελογίσθησαν καὶ οἱ εὐάριθμοι τουρκῶνυμοι Ἀνατολίται καὶ οἱ ξενώνυμοι, ἅτε ἑλληνικὴν συνείδησιν ἔχοντες.

Οὕτω κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐκ τῶν ἀναγορευθέντων 1384 μαϊστόρων Ἕλληνες ἠριθμήθησαν 694, Βούλγαροι 324 καὶ ἀμφισβητήσιμοι 366· κατανεμομένων δὲ τῶν τελευταίων εἰς ἑκατέρους ἐξ ἡμισείας οἱ μὲν Ἕλληνες γίνονται 877, οἱ δὲ Βούλγαροι 507. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, ὅποτε οἱ Βούλγαροι ἔνεκα τῆς ἀθρόας τῶν εἰς τὴν πόλιν ἐγκαταστάσεως πληθύνονται καὶ ἀπὸ τῆς τετάρτης—πέμπτης δεκαετηρίδος ἤρξαντο κτώμενοι ἐθνικὴν συνείδησιν, ἐκ τῶν 754 ἀναγορευθέντων μαϊστόρων Ἕλληνες ἠριθμήθησαν 262, Βούλγαροι 256 καὶ ἀμφισβητήσιμοι 236, ὧν κατανεμομένων ἐξ ἡμισείας εἰς ἑκατέρους οἱ μὲν Ἕλληνες γίνονται 380, οἱ δὲ Βούλγαροι 374. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἀναγορευθέντων ἀπὸ τοῦ 1685 μέχρι τοῦ 1856 μαϊστόρων ἐν ὧν 2138, ἐν οἷς καὶ οἱ

κατὰ τὸ 1870 ἀναγορευθέντες τέσσαρες, Ἕλληνες ἦσαν 1257, Βούλγαροι δὲ 881. Οὐχ ἦττον σημειωτέα καὶ ἡ ἀναλογία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀμπατζήδων, τῶν καταγραφέντων ἐν ἔτει 1817, ὅπως λάβωσι τεστίριον, ὅποτε πάντες οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ὁρθόδοξοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ συγχρόνου τῆς πόλεως ἱστοριογράφου Κ. Οἰκονόμου ἦσαν Ἕλληνες, ἅτε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες καὶ κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1805 καταστατικὸν τοῦ ρουφετίου ἀπηγορεύετο ρητῶς ἢ εἰς τὸ ρουφετίον ἄλλογενοὺς εἰσχωρεῖν. Ἐκ τῶν καταγραφέντων ἐν τῷ πίνακι προσώπων 1010, Ἕλληνες ἦσαν 553, ἐν οἷς καὶ 7 τουρκώνυμοι, Βούλγαροι δὲ 457, ἦτοι ἐκ τῶν 266 μαϊστόρων Ἕλληνες 157, τουρκώνυμοι 3, Βούλγαροι 106, ἐκ τῶν 188 υἱῶν τῶν μαϊστόρων Ἕλληνες 134, τουρκώνυμοι 3, Βούλγαροι 51, ἐκ τῶν 165 καλφάδων Ἕλληνες 86, τουρκώνυμοι, Βούλγαροι 98, ἐκ τῶν 197 τσηρακίων Ἕλληνες 89, Βούλγαροι 112, ἐκ τῶν 49 ραφτακατζήδων Ἕλληνες 18, Βούλγαροι 31 καὶ ἐκ τῶν 145 παιδιῶν (βοηθῶν) Ἕλληνες 86, Βούλγαροι 59.

§ 13. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων ἐκφέρονται ἐν τοῖς ἀρχείοις κατὰ τὸ ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπικρατοῦν ἔθος, ἦτοι τίθεται: α'.) μόνον τὸ κύριον ὄνομα τοῦ μαϊστορος, ὡς: ὁ Νικηφόρος, ὁ Δόξας, ὁ Χαρίτος, ὁ Χριστόδουλος, ὁ Χ' Δῆμος· β'.) μόνον τὸ ἐπωνύμιον, ὡς: ὁ Πάππος, ὁ Τσαπιστής, ὁ Καρπούζης, ὁ Καραπιπέρης, ὁ Μπάμπας, ὁ Λαγκυρᾶς, ὁ Τζεβερμετζίογλου, ὁ Στρίκογλου, ὁ Ἀρκαβάνιογλου, ὁ Κοβάτσιογλου· γ'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ ἐπωνυμίου, ὡς: Δημήτρις ὁ Κόπανος, Γεώργιος ὁ Τσαπάνης, Γεώργιος ὁ Τσηπούρης, Κωνσταντῖνος ὁ Κεντιντέν ἀγᾶς, Γεώργιος ὁ Κόρακας, Κωνσταντῖνος ὁ Μουμπζόγλου, Νάσης ὁ Βασίλειογλου, Μαυρουδῆς ὁ Σανίδογλου κτλ. δ'.) τὸ ἀπλόν κύριον μετὰ τοῦ τοπωνυμικοῦ, ὡς: Ἡλίας Στάνιμαχίτης, Κωνσταντῖνος Σαλονικεῖος, Στέριος Ἀμπελιανιώτης, Ἀργύρις Σέρρεςλης, Κυριᾶκος Ἀμασιαλής· ε'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ πατρωνυμίου ἢ τοῦ ἐπωνυμίου ἐκφερομένου κατὰ γενικὴν πτῶσιν μετὰ ἢ ἀνευ τοῦ υἱός, ὡς: Κωνσταντῖνος καὶ Γιακουμῆς υἱοὶ τοῦ Σακελλαρίου, Σταμάτις υἱὸς τοῦ Πέτρου, Πολυζῶις τοῦ Χατζῆ Δήμου υἱός, Γεώργιος τοῦ Χρυσάνθου υἱός, Μιχάλης τοῦ Φόρογλου υἱός καὶ Φώτιος Ἀριστάρχου, Χριστόδουλος τοῦ Κελαηδιοῦ, Διαμαντῆς τοῦ Παπαδήμα, Μῶκος τοῦ Κασίμογλου, Δημητράκις τοῦ Δροσινῶ καὶ ζ'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ πατρωνυμικοῦ καὶ τοῦ ἐπωνυμίου, ὡς: Κωνσταντῖνος τοῦ Θανάσι Κυρίτσι υἱός, Γιακουμῆς τοῦ Κωνσταντίνου Κεντιντένογλου υἱός, Κωνσταντῖνος τοῦ Μαυρουδῆ τοῦ Καρακάσιογλου υἱός, Γεώργιος τοῦ Κώστα Κοεμτζῆ υἱός.

Τὸ υἱὸς ἀντικαθίσταται πολλάκις διὰ τοῦ ἀδελφός, ὡς: Γεώργιος τοῦ Παπᾶ ἀδελφός, Μανολάκις τοῦ Ζαχαρινῶ ἀδελφός, διὰ τοῦ ἀνεψιός, ὡς: Μανολάκις τοῦ Διαμάντι ἀνεψιός, Νικόλας τοῦ Χατζῆ - Δημήτρι ἀνεψιός,

σπανιώτερον δὲ διὰ τοῦ ἀυτάδελφος, ὥς: Γιουβάννης ὁ αὐτάδελφος τοῦ Νικόλα τοῦ Χρήστου, διὰ τοῦ πατράδελφος, ὥς: ὁ Νικόλας τοῦ Στογιάν-
του πατράδελφος, διὰ τοῦ προγονός, ὥς: ὁ Κώτας τοῦ Κάσταγλη προ-
γονός, διὰ τοῦ ἔγγονος, ὥς: ὁ Κοσμάς τοῦ Μπερμπέρ - Μαυρουδῆ ἔγγο-
νος, διὰ τοῦ γυναικάδελφος, ὥς: ὁ Τζιώτης τοῦ Χατζῆ-Βυτίνα γυναικάδε-
λφος, διὰ τοῦ καϊνῆς (σύγγαμβρος), ὥς: Νικόλας τοῦ Χατζῆ - Θεοχάρη
καϊνῆς, διὰ τοῦ γαμβρός, ὥς: ὁ Νικηφόρος τοῦ Χατζῆ - Κωνσταντίνου
τοῦ Λογοθέτη γαμβρός καὶ δις διὰ τοῦ παραγινός. Σπανιώτατα δὲ ἀντί
τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, θείου καὶ πενθεροῦ τίθεται τὸ ὄνομα τῆς χή-
ρας, προφανῶς μητρὸς ἢ θείας ἢ πενθερᾶς, ὥς: ὁ Φώταιος τῆς Πανα-
γοῦς, Γιάννης τῆς Ἀντωνάκαινας, Σάββας τῆς Κυράτσας (υἱός) καὶ
Κωνσταντίνος τῆς Καλογριᾶς, Κώτας τῆς Παναίτσας, ἢ τῆς Παντελοῦς
ἀνεψιός, καὶ Πέτρος τῆς Κουρτσολινᾶς, τῆς Κατσώνας, τῆς Σοφούλας,
τῆς Πηγίνας, τῆς Μώσας γαμπρός, Πολλάκις δὲ τίθεται ἀπλῶς τὸ ὄνομα
τοῦ μαῖστορος μετὰ τοῦ ὀρθάκης (σύντροφος), *κάλφας* ἢ *τσηράκι* (μαθητῆς)
γνωστοῦ ἤδη, μαῖστορος, ὥς: Νικόλας τοῦ Σπανδωνῆ ὀρθάκης, Σιδέρης
τοῦ Ζαχαρινοῦ σύντροφος, Δημήτρης τοῦ Σανιδᾶ ὁ κάλφας, Γεώργιος Κα-
ραντζᾶς τοῦ Χριστοδόλου τσηράκι, Πέτρος τοῦ Χατζῆ - Λευθερί μαθη-
τῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1790 μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναγορευομένου μαῖστορος
καθ' οἷον δῆποτε τῶν προμνημονευθέντων τρόπων ἐκφερόμενον παρα-
τίθεται ταχτικῶς καὶ ἀπαραβάτως τὸ ὄνομα τοῦ μαῖστορος, παρ' ᾧ ἐμα-
θήτευσεν ὁ ἀναγορευόμενος, ὥς: ἐβγήκεν μάστορος ὁ Γρηγόρις, υἱὸς τοῦ
μάστορ - Θανάσι Ἀνιρέογλου, τσηράκι τοῦ Χατζῆ - Θανάσι Παπάζογλου.
Μόνον ἐπὶ τῆς πρωτομαῖστορείας τοῦ Χατζῆ - Παύλου, Χατζῆ - Ἰωάν-
νου, λίαν εὐπαιδεύτου, ἢ τουρκικῇ λέξει *τσηράκι* ἀντικαθίσταται ἐνίοτε
διὰ τοῦ δοῦλος, ὥς: Γεώργιος Ἀθανασίου, δοῦλος τοῦ Γεωργίου Πασχάλη.

Παρὰ τοῖς ἀλλοδαποῖς μαῖστορσιν ἐκδηλοῦται καὶ ἡ γενέθλιος αὐτῶν
ἢ τοῦ πατρός των πόλις ἢ κώμη δι' ἐθνικοῦ συνήθως ἐπιθέτου ἔχοντος
ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν τουρκικὴν κατάληξιν -*λης*. Τοιοῦτοι μαῖστορες ἐν
ὅλοις τοῖς ἄρχείοις ἀριθμοῦνται περὶ τοὺς 160. Ἀναμφιβόλως ὅμως καὶ
ἄλλοι πολλοὶ δὲν ἔλκουσι τὸ γένος ἐκ σειρᾶς προγόνων Φιλιππουπολιτῶν
ἐγκαταστάντες αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τὴν πόλιν ὥς μαῖστορες καὶ ἀναγνωρι-
σθέντες *ipso jure* ὑπὸ τοῦ ρουφετίου ὥς τοιοῦτοι. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ
τοῦ ὅτι αὐτῶν μὲν ἢ ἀναγόμεναις ὥς μαῖστόρων δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς
ἄρχείοις, οἱ δὲ παῖδες αὐτῶν καταβάλλουσι τὸ ἥμισυ τέλος ὥς υἱοὶ μαῖ-
στόρων. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι οἱ καὶ πρωτομαῖστορες γενόμενοι Ἀνα-
τολῖται μαῖστορες Χ'. Ἀθανάσις Χαλεπλῆς, Κωνστ. Μελκὼν ἐκ Λαμα-
σκοῦ καὶ Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὐσιακλῆ ἐξ Οὐσάκ ἐγκατέστησαν εἰς
τὴν πόλιν ὥς μαῖστορες. Οἱ πλείονες τῶν ἀλλοπαδῶν ἀνήκουσιν εἰς τὴν
πρώτην τοῦ ρουφετίου περίοδον, καθ' ἣν ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν

καθ' ἑκάστους καὶ διαλειπόντως ἔφερον τὸ ἐθνικὸν τῶν ἐπίθετον πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν παλαιότερων συναδέλφων τῶν· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίοδον, διακρίνονται μόνον 20 ἄλλοδαποὶ ἢ παῖδες ἄλλοδαπῶν· τοῦτο δέ, διότι ἀρξαμένης πλέον τῆς ἀθρόας ἐγκαταστάσεως πολλῶν ἐκ τῶν παρκακειμένων Βουλγαρικῶν κωμοπόλεων καὶ κωμῶν οἱ μαθητεύοντες αὐτῶν υἱοὶ καὶ ἀναγορευόμενοι μαῖστορες ἐθεωροῦντο ὡς Φιλιππουπολῖται· ἐλαχίστων ἐν τῇ ἀγορᾷ διατηρησάντων τὸ ἐθνικὸν τῶν ἐπίθετον. Ἐκ τῶν ἀναγραφόμενων ὡς ἄλλοδαπῶν ἐξ ἀπωτέρων τῆς αὐτοκρατορίας μερῶν 9 ἦσαν Ἡπειρώται (Ἀρβανῖται), 16 Ἀμασεῖς (Ἀμασιαλῆδες), 12 Καισαρεῖς (Καῖσαρλῆδες), 7 ἐκ Διαρβεκίου (Διαρβεκιρλῆδες), 6 Ἀδριανουπολῖται (Ἐδρινελῆδες), 6 Θεσσαλονικεῖς (Σαλονικεῖς), 3 Σμυρναῖοι (Ἰσμιρλῆδες), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ 2 ἢ 1 ἐξ Ἀιδινίου (Ἀϊντιλῆς), Κιουνταχείας, Περγάμου (Περγαμιλῆς), Χαλεπίου (Χαλεπλῆς), Τοκάτ (Τοκατλῆς), Σερρών (Σέρρεσλῆς), Χίου, Βερροίας Συρίας, (Ἀραμπιστανλῆς) καὶ Κωνσταντινουπόλεως (Σταμπολῆς—Πολίτης)· ἐκ δὲ τῶν προερχομένων ἐκ τῶν περικειμένων κωμοπόλεων καὶ κωμῶν 22 ἦσαν ἐκ Παζαρτζικίου (Παζαρτζικλῆδες), 15 Στενιμαχίται (Λαγκυράδες)⁷³⁾, 9 ἐκ Καρλόβου (Καρλοβηνοί), 4 ἐκ Κοπριβστίνης (Ἀβρανταλῆδες), 4 ἐκ Βατσκόβου (Βατσκοβλῆδες), 3 ἐκ Βοδενῶν (Βιδενιώται), 3 ἐξ Ἐσκι - Ζααρά (Ζααρλῆδες), 3 ἐκ Τσιρπάν (Τσιρμπανλῆδες), 3 ἐκ Περιστερᾶς (Πεστερλῆδες), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ 2 ἢ 1 ἐκ Πασά - μαχαλέ, Μαρκόβου, Καρά - ρίζ, Κυλοφέρου, Δερβέντ, Δερμέν - ντερέ, Καραγάτς, Μπατάκ, Σόποτ, Σηλύμνου, καὶ Σοφίας. Πάντες οἱ τῆς πρώτης κατηγορίας ἦσαν Ἕλληνες, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κωμοπόλεων Στενιμάχου, Βοδενῶν, Βατσκόβου καὶ Δερμέν - ντερέ, Κουτσόβλαχοι ἐλληνίζοντες καὶ Βούλγαροι οἱ ἐκ Παζαρτζικίου καὶ Περιστερᾶς, ἀνάμεικτοι οἱ ἐκ Καρλόβου καὶ Βούλγαροι οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν κωμῶν.

Τὰ Τουρκικὰ τῶν μαῖστόρων ἐπωνύμια καὶ πατρωνύμια κοινὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Βουλγάροις καταλήγουσι συνήθως εἰς -όγλου (=υἱός), οὐδὲ ἀπαξ τῆς πατρωνυμικῆς βουλγαρικῆς καταλήξεως -ωφ ἢ -εφ ἢ τῆς σλαβικῆς ἐν γένει -ις ἀπαντώσης. Τοσοῦτον δὲ ἡ κατάληξις -όγλου ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας συνηθεστάτη, ὥστε οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι πατέρων καὶ προγόνων ἐχόντων γνήσια ἑλληνικὰ ἐπωνύμια προσελάμβανον αὐτήν, ὡς Σανίδογλους (Σανιδᾶς), Σαντάλογλους (Σαντάλης), Κοπάνογλους (Κόπανος), Καραπιπέρογλου (Καραπιπέρης) καὶ πατρωνύμια ὡς: Ἀντώνο-

73) Οἱ Στενιμαχίται ὑπὸ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἐνεκα τῆς κυρίας περὶ τὴν οἰνοποιίαν ἀπασχολήσεως τῶν ὠνομάζοντο παλαιότερον *Λαγκυράδες*· *Λαγκυράδες* ἐκ τοῦ *ἀάγκερο* - *λάγκερη*, ὀνόματος κακῆς ἢ κατωτέρας ποιότητος οἴνου. Τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ λρχαίου *λάκυρος*, στεμφυλίας οἴνος κατὰ τὸν Ἡσίοχον.

γλου (τοῦ Ἀντωνίου), Νίκογλου (τοῦ Νικολάου), Χ' Δήμογλου (τοῦ Χ' Δήμου), Μανρουδόγλου (τοῦ Μανρουδῆ) κτλ. Ἡ πατρωνυμική κατάληξις -πουλλος, ἢ τοσοῦτον συνήθης παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, ἀπαντᾷ μόνον τετράκις, δις κατ' ἄρσενικὸν γένος Μαντραζόπουλλος, Λαγκυρόπουλλος καὶ δις κατ' οὐδέτερον. Τακιτζόπουλλο, Λαγκυρόπουλλο, ἦτις μᾶλλον δέον νὰ ὑποληφθῇ ὡς ὑποκοριστική κατὰ τὸ γλωσσικὸν τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἰδίωμα.

§ 14. Πολλοὶ τῶν μαϊστόρων ἀμπατζήδων φέρουσι τὸν τουρκῶν-μον τίτλον *χατζής*, (προσκυνητής) ὅπερ λίαν εὐεξήγητον. Πλανώμενοι ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Συρίαν πρὸς πώλησιν τῶν ἐμπορευμάτων των, δὲν κατέλειπον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μεταβῶσι καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπως ὡς εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ προσκυνήσωσι τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος. Καὶ οὕτω οὗτοι πρῶτοι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤνοιξαν εἰς τοὺς συμπόλιτας των καὶ εἰς τοὺς περιοίκους ὀρθοδόξους τὴν μακράν, ἐπίπονον καὶ κινδύνων τότε πλήρη πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους ὁδόν. Ὅθεν κατ' ἔτος ἀρχομένης τῆς μεγάλης διὰ τὸ Πάσχα τεσσαρακοστῆς, κερβάνια ὅλα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐξεκίνουν ἐκ Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς ἐκκλησίας διὰ τοὺς ἁγίους τόπους, προπεμπόμενα ὡς ἐν ἑορτῇ ὑπὸ πολλοῦ πλήθους ἐπὶ χιλιόμετρά τινα. Οὕτω ἐπληθύνοντο ὅλον ἐν οἱ ἐν Φιλιππουπόλει καὶ τῇ βορείῳ ἐν γένει Θράκῃ προσκυνῆται καὶ μέχρι τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος παρὰ πολλαῖς τῶν οἰκογενειῶν εὐρίσκοντο τῶν ἁγίων τόπων ἀγιογραφίαι (αἷς τάφος), αἷς οἱ προσκυνῆται μετὰ τῶν σαβάνων των καὶ ἄλλων ἱερῶν ἀντικειμένων συναπεχόμεζον ἐπανερχόμενοι. Ἡ πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους δὲ τῶν Φιλιππουπολιτῶν εὐλάβεια διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει ἰδρύσεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ 17ου αἰῶνος μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπ' αὐτὸ τὸ ἀνατολικὸν τῆς ἀκροπόλεως τεῖχος καὶ ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ταξειδιωτῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν πόλιν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων μακαριωτάτων Δοσιθέου (1664) καὶ Χρυσάνθου Νοταρᾶ (1720), συλλεγόντων ἐράνους. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1631 εὐσεβὴς προσκυνητὴς κατ' ἐπιγραφὴν κεκομμένην ἀφιέρωσε τὴν οἰκίαν του εἰς τὸν Πανάγιον τάφον: «ἴετι ἀχλα. ετοῦτο τὸ σπῖτι ἵνε αφιέρομένο ἰς τὸν ἅγιον τάφον κε ὅπως τὸ π[ω]λίση ἱερομόναχος ἢ μοναχ[ός] ἢ κοσμικὸς ἐκ στόματος τοῦ μ[α]καριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου . . . ἵνε ἀναθεματισμένος . . . »⁷⁴).

Ἐκ τῶν συχνῶν καὶ ἀδιαλείπτων τῶν ἀμπατζήδων δι' ἐμπορικὸς σκοποὺς ταξειδιῶν εἰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις καὶ τὸ φιλαπόδημον πνεῦμα ὅθεν ἤρξαντο

74) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἐπιγραφαὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρακικά Ἀθηνῶν τόμ. Β' ἔτος 1929, σελ. 16, III.

ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀδελφίσκου ἐκ ἀπαρχῆς Ἀὐτοῦ πορευόμενος
 συνῆκε τὰς ἐκείνου ἀπομνημονεύματα χάρτα ἀνακρίχθη πρὸς

Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων 183

τῶν Φιλιππουπόλεως ἐκ Φιλιπποῦ Πουλίφα· ὅθεν ἀρξάμενος

καὶ ἄθροοι μεταναστεύοντες. Τὸ προκαλοῦν δὲ τὰς μεταναστεύσεις των
 αἴτιον δὲν ἦτο μόνον ἡ χρησιμοθηρία, τ. ἔ. ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας
 καὶ ἡ δημιουργία καλυτέρας τύχης, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἐλευθερώτερον βίον
 τάσις καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ ἀφορήτου Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Οὕτω πολλοὶ
 μετώκουν εἰς Βιέννην, εἰς Ὀδησόν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλα-
 χοῦ καὶ ἐν ἔτει 1760 ἀπέκησαν καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ
 πληθυνθέντες μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἐν Καλκούτῃ ἱδρυσαν καὶ ἐκκλησίαν
 τῷ 1782 καὶ παρ' αὐτῇ μετὰ τέσσαρα ἔτη σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐπὶ ἑξ ὅλα ἔτη
 ἐδίδαξεν ὁ περιώνυμος Ἀθηναῖος Δημήτριος Γαλανός⁷⁵⁾. «Οἱ Φιλιππου-
 πολῖται ἐτόλμησαν νὰ ξενιτευθῶσι καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν· εἰς τὴν Καλ-
 κούταν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἐνιαυτῶν κατέστησαν ἀδελφότητα, ἐκτι-
 σαν ἐκκλησίαν ἱερουργημένην πάντοτε ἀπὸ ἑνα Σιναΐτην ἱερομόναχον
 καὶ δι' ἐμπορικῶν των οἰκῶν καθιδρυθέντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
 ἐκ τῆς μεταφορᾶς των πολυτίμων προϊόντων τῆς χώρας ἐκείνης ἐσύνα-
 ξαν πολλοὶ ἱκανὸν πλοῦτον»⁷⁶⁾ καὶ «περὶ τὰς τριᾶκοντα οἰκίας Ἑλληνο-
 ρωμαῖοι Φιλιππουπολῖται, εὐτυχοῦντες εἰς ἐμπορικὴν καὶ θρησκευτικὴν
 ἐλευθερίαν μὲ ἐκκλησίαν καὶ ἱερεῖς προχειριζομένους ἀπὸ τοῦ Σιναίου
 ἀρχιεπισκόπου»⁷⁷⁾.

Ἰδρυτὴς τῆς ἐν Καλκούτῃ Ἑλληνικῆς ἀρθοδόξου κοινότητος δυνα-
 τὸν νὰ θεωρηθῇ μετ' ἄλλων ὁ ἀμπατζῆς Φιλιππουπολίτης Παναγιώτης
 Χατζῆ Ἀλεξίου, ἀνὴρ μεγάλης φρονήσεως καὶ τιμότητος καὶ ἰδίως με-
 γάλῃς εὐσεβείας καὶ φιλοπατρίας⁷⁸⁾, πατὴρ τοῦ Γεωργίου καὶ Ἀναστασίου,
 πρὸς οὓς ἀλληλογραφεῖ ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος ὁ Σίφνιος, ἐφημέριος
 ἀπὸ τοῦ 1812 τῶν ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς πόλεσι Λάκα καὶ Ναρινγκαντζὲ Ἑλ-
 λήνων⁷⁹⁾. Ὁ Παναγιώτης Χατζῆ Ἀλεξίου ἀναγορεύεται μαῖστωρ ἀμπα-
 τζῆς τῷ 1766, ὁ δὲ πατὴρ τοῦ Ἀλέξιος Χατζῆ Ἀργυρίου τῷ 1733. Μετε-
 νάστευσε δὲ εἰς Ἰνδίας οἰκογενειακῶς κατὰ πρόσκλησιν, πιθανῶς, τοῦ
 πατρὸς του, ὅστις κατὰ τοὺς νέους χρόνους πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων
 ἐγκατέστη ἐν Καλκούτῃ, ὡς διερμηνεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, τῷ 1750
 κατὰ τὰ ἐπίσημα τῆς πόλεως ἀρχεῖα, ἀναδιφθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐν
 Ἰνδίας ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη κατ' ἀνακοίνωσιν πρὸς
 ἡμᾶς τοῦ Φιλιππουπολίτου Κλέωνος Δ. Ἀργυριάδου, ἀνωτάτου ὑπαλλήλου
 τοῦ οἴκου ἐν Μουσούρη. Αἱ εἰς Ἰνδίας τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἀποδημίαι

75) Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία, ἔτ. 1863, σελ. 672.

76) Κ. Κούμα, ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. τόμ. XII, σελ. 550, Βιέννη, ἔτ. 1832, πρβλ. καὶ Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ. ἀν. σελ. 29.

77) Νικ. Παπαδοπούλου, Ἑρμῆς ὁ κερδῶς, τόμ. II, σελ. 329, Βενετία ἔτ. 1817.

78) Ἡλία Ταυταλίδου, Ἰνδικὴ ἀλληλογραφία Γρηγορίου ἱερομόναχου Σιφνίου, Κων]πολις, 1852, σελ. 1β'.

79) Αὐτόθι, ἐπιστολαὶ 24 καὶ 29, σελ. 42 § λζ'.

Μητ. Ἀποστολίδης.

Ἀρχὴν θρακικῆς

Παναγιωτί

Γλωσσῆς

Θ. Νικ. Π.

Αθ. τ. Γ. 1936.7

ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα γινόμενα βαθμὴδὸν ἀραιότερα. Πολλοὶ τῶν μετानαστῶν ἐπανήλθον εἰς τὴν γενέτειραν, ἀλλὰ πάλιν ἀπήλθον⁸⁰⁾, δὲν ἐπαύσαντο ὅμως ἀλληλογραφεῖντες πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους των καὶ ἀποστέλλοντες πρὸς τοῖς χρηματικοῖς βοηθήμασι καὶ διάφορα πολύτιμα δῶρα, ἰδίως Ἰνδικὰ σάλια καὶ λαχούρια καὶ Περσικοὺς τάπητας, ὧν ἔβριθον αἱ Ἑλληνικαὶ οἰκίαι, ὥς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων προικοχαρτίων, ἐν οἷς φέρονται ἀείποτε ὡς ἀπαραίτητα προικῶ ἀντικείμενα.

Μεταξὺ τῶν ἐν Ἰνδίας ἐγκαταστάντων καὶ πλουτισθέντων Φιλιππουλιτῶν μνημονεύεται καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χατζῆ Γεωργίου Μανδρατζόγλου, ὅστις εἶχε καὶ ὑποκατάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐγράφη ἐν τινὶ τῆς Καλκούτας Ἀγγλικῇ ἐφημερίδι, ὅτι ἡ ἐκεῖ κυβερνητικὴ τράπεζα ἐξήτει τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ πρὸς παραλαβὴν κατὰ τὴν διαθήκην του τῆς ἐν αὐτῇ κατακειμένης ἐντόκως περιουσίας του, ἀνερχομένης εἰς μυθώδη ποσά. Κατὰ τὰς γενομένας ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐν Καλκούτῃ Ἑλλ. ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀρχιμονδρίτου Ἀθανασίου Ν. Ἀλεξίου ἐρεῦνας, φαίνεται ὅτι τὸ διαδοθὲν ἦτο μῦθος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνηγορεύθη κατὰ τὰ ἀρχεῖα μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1756, ἀπέθανε δὲ ἐν βαθεῖ ἡλικίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατ' ἀντίγραφον τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἀπὸ 1830 Αὐγ. 27 κατακεχωρισμένον ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐκκαθαριζομένη ἔδει νὰ διατεθῇ πρὸς διαφόρους φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς⁸¹⁾, κατὰ δὲ πρακτικὴν τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἀπὸ 1830 Δεκεμβρίου 15 ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ἐπιτρόπων του διενεμήθησαν 34.800 γρ. συμφώνως τῇ διαθήκῃ, ἐκτὸς τῶν διὰ τοῦ Κασίμη πωληθέντων καὶ εὐρισκομένων παρ' αὐτῷ.⁸²⁾ Ἡ οἰκογένεια τῶν Μανδρατζόγλου ἦτο ἐκ τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν τῆς Φιλιππουπόλεως οἰκογενειῶν τῶν ἀμπατζήδων. Ἰδρυτὴς αὐτῆς δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὁ Μαυρουδῆς, ἀναγορευθεὶς μαῖστωρ τῷ 1688, ἕτερα δὲ μέλη αὐτῆς φέρονται ἀναγορευθέντα μαῖστορες ὁ Μανόλκος τῷ 1704, ὁ Μῆτσος τῷ 1727 καὶ ὁ Μαυρουδῆς, ὅστις ἀπαθανὼν τῷ 1755 ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ρουφέτιον πληθὸς ἐπιτραπέζιων σκευῶν.

Ἀνεψιὸς τοῦ Κωνστ. Γ. Μανδρατζόγλου ἐπ' ἀδελφῇ, τῇ περιωνύμφῃ μεγάλῃ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ ἀγαθοεργῷ Ρωξάνδρᾳ, ἦτο ὁ Μανόλις Χατζῆ Γεωργίου Μποζατζόγλου, οὗτινος ὁ πατὴρ Χατζῆ Γεωργίς Μποζατζόγλου ἀνηγορεύθη μαῖστωρ τῷ 1775, πρόγονοι δὲ αὐτοῦ

80) Γ. Τσουκαλά, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 42 § λζ.

81) Κώδιξ Κυβίλλου 1781—1845, σελ. ρμθ.

82) Αὐτόθι ρν—ρνα.

ἦσαν οἱ μαῖστορες Ἀποστόλις (1732), Θανάσις (1712) καὶ Ἀγγελῆς (1703). Ὁ Μανόλις, ὅστις μετὰ τοῦ πατρὸς του ἐγκατέστη ἐν Ἰνδίας, ζῶν συνετήρει πλουσιοπαρόχως τὴν μητέρα του, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1832 ἐκληροδότησεν αὐτῇ 3000 ἰσπανικὰ διπλᾶ τάλληρα, ἅτινα ἅπαντα ἡ γηραιὰ καὶ ἐπιθανάτιος ἤδη Ρωξάνδρα κατέλιπε δι' ἐγγράφου διαθήκης της εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τῆς πόλεως σχολεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς πτωχοὺς⁸³⁾.

§ 15. Τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀμπατζήδων δυνατόν νά χρησιμεύσωσι καὶ ὡς γενεαλογικὴ πολλῶν ἑλληνικῶν τῆς πόλεως οἰκογενειῶν πηγὴ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας ἐλλείψει ἄλλων ἐπισήμων πηγῶν. Γενάρχης οὕτως εἶπεῖν ἐκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 1685 δυνατόν νά ὀνομασθῇ ὁ ἐκ τῶν προγόνων πρῶτος μνημονευόμενος ὅτι ἀναγορεύθη μαῖστωρ ἢ ὅτι ἐγκατεστάθη ἄλλοθεν εἰς τὴν πόλιν ὡς ἀνεγνώρισμένος ὑπὸ τοῦ ρουφετίου τοιοῦτος. Πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τῶν οἰκογενειῶν τούτων τῶν ἀμπατζήδων καὶ καραμπατζήδων ἐξηκολούθησαν τὸ προγονικὸν ἐπάγγελμα μέχρι ἐσχάτων καὶ ἡ γενεαλογικὴ αὐτῶν σειρὰ διήκει μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων ὡς διαπιστῶνται ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνυμίου καὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ ἀναγορευομένου μαῖστορος, φέροντος τὸ παππῶν ὄνομα, καταβάλλοντος δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους ὡς υἱοῦ μαῖστορος. Πολλοὶ ὅμως κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐπράποντο εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἰδίως εἰς τὸ τῶν καφατζήδων, τσοχατζήδων, σιτεμπόρων καὶ ἄλλα, τινὲς δ' αὐτῶν ὡς εὐποροὶ καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Τῶν οἰκογενειῶν τούτων αἱ μὲν ἐξέλιπον τῆς πόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤδη εἴτε ἐλλείψει ἀρρενογονίας εἴτε ἐνεκα μεταναστεύσεως ἁλλαχοῦ. Ἐκ τῶν ὕφισταμένων δὲ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας (1878), ὅποτε τὸ ἐπάγγελμα μεταπεσὼν εἰς χειρωνακτικὸν ἐγκατελείφθη ὑπὸ πάντων σχεδόν, ἀναγράφομεν τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν ἡμῖν, αἵτινες ἢ καὶ αὐταὶ μετόκησαν μετὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα τοῦ 1906 ἢ ἐξέλιπον ὅλως ἐλλείψει ἀρρενογονίας ἢ ἐξεβουλγαρίσθησαν. Αἱ οἰκογένειαι αὗται, ὧν αἱ οἰκίαι διεσφύζοντο μέχρι ἐσχάτων καὶ ὧν τινες νῦν μετεσκευάσθησαν μεταπωληθεῖσαι ἢ κατερρίφθησαν, κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἦσαν :

83) Τὰ πρωτότυπα πρὸς τὴν Ρωξάνδραν γράμματα τῆς νύμφης της Ἑλισάβετ Ἐμμανουήλ Μποζατζόγλου καὶ τοῦ δισεγγόνου της Ἐμμανουήλ Ἰησοῦ Ἐμμανουήλ Μποζατζόγλου, δι' ὧν ἀγγέλλεται αὐτῇ ὁ θάνατος καὶ τὸ εἰς αὐτὴν κληροδότημα τοῦ υἱοῦ της, ὡς καὶ τὰ ἀντίγραφα τοῦ πληρεξουσίου της καὶ πιστοποιητικῶν πρὸς παράληψιν τοῦ κληροδοτήματος μετὰ τῆς διαθήκης της, ἧτις ἐξετελέσθη πιστῶς ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων της, εὐρίσκονται σήμερον ἐν ἰδίῳ φακέλλῳ παρὰ τῇ Βουλγαρικῇ μητροπόλει. — Ἀλλαγὴ τῆς προγεγεστέρας διαθήκης τῆς Ρωξάνδρας ἐν τῷ Κώδικι Κυβέλλου σελ. 165, Μαΐου 20 ἔτ. 1833.

1 Ἀγγελῆ ἀμπατζῆ Γενάρχης Ἀγγελος Ἀθανασίου, μαῖστωρ τῷ 1841. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, 1 ὀδοντοῖατρος. Νῦν ἐν Αἰγύπτῳ.

2 Ἀνδρέογλου καρμπατζῆ Γενάρχης Θανάσις ἀναγορευθεὶς μαῖστωρ τῷ 1728. Ἡ οἰκογένεια ἐξέλιπε φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

3 Ἀντώνογλου ἀδελφῶν, ὑφασματαεμπόρων ἐν γτος Γενάρχης Λάμπρης Χ' Ἀντωνίου, υἱὸς μαῖστορος ὡς καταβαλὼν τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους, ἀναγορευθεὶς τῷ 1811. Ἀπόγονοι αὐτοῦ μεγαλέμποροι, πρὸς δὲ 3 ἱατροί, 1 νομικός, 1 χημικός. Νῦν ὑφίστανται ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀμερικῇ καὶ Βουλγαρίᾳ.

4 Ἀράμπογλου ἀδελφῶν καὶ ἐξαδέλφων, ὥρολογοποιῶν καὶ λιθοξόων. Γενάρχης Δημητράκις δηλωθεὶς ὡς μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1817 πρὸς λήψιν τεστιρίου. Ἀπόγονοι ἐν Ἑλλάδι νῦν.

5 Ἀργυρογλου ἀδελφῶν σιτεμπόρων Γενάρχης Πέτρος Χ' Ἀργυρίου 1800. Ἀπόγονοι καρμπατζῆδες, σιτέμποροι, 1 ἱατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

6 Ἀρναούτογλου Κ. ὑφασματαεμπόρου, διατέλεσαντος πρωτομαῖστορος καφταντζήδων καὶ παροιμιώδους καταστάντος ἐπὶ ὀξυθυμία καὶ σκληρότητι: «τοῦ Ἀρναούτογλου ὁ θυμὸς, θρῆνος, κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς». Γεννάρχης Κώστας Ἀρβανίτης (Ἀρναούτ—Κώτα) 1699. Ἀπόγονοι 1 ἱατρός, 1 διδάσκαλος καὶ ἔμποροι. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος κατ' ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν.

7 Ἀχλανῆ μεγαλοκτηματίου Γενάρχης Πέτρος μαῖστωρ, οὗ ὁ υἱὸς Δημητράκις ἀναγορευθεὶς τῷ 1806 μαῖστωρ κατέβαλε τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἀπόγονοι καρμπατζῆδες, κτηματῖαι, ἔμποροι, 1 δικηγόρος, 1 ἱατρός, νῦν ἐν Ἑλλάδι.

8 Βαρούσογλου ἀδελφῶν, ὑφασματαεμπόρων καὶ κτηματιῶν Γενάρχης Δημήτριος Βαρούς - κεχαγῆς, μαῖστωρ τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 2 νομικοί, 1 ὀδοντοῖατρος. Νῦν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

9 Βλαχιδῶν ἐμπόρων Γενάρχης Θεόδωρος Βλάχος τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Νῦν ἐν Ρωσίᾳ(·)

10 Βογαζῆ ἐμπόρου Γενάρχης Τάσιος, μαῖστωρ τῷ 1754. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 νομικός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

11 Γιάγκογλου ἀδελφῶν, κτηματιῶν - ποτοπωλῶν. Γενάρχης Ἀργύριος Χ' Γιάγκον, μαῖστωρ τῷ 1727. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, κτηματῖαι ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος.

12 Γκιονιμονογκερδάνη ἀδελφῶν, μεγαλοκτηματιῶν. Γενάρχης Χ' Δημητράκις (οὗ ὁ υἱὸς Ἀναστάσιος ἀνηγορεύθη μαῖστωρ καὶ ὡς υἱὸς μαῖστορος κατέβαλε τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους τῷ 1793. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χ'')

Γεώργιος μνημονεύεται ὡς μαῖστωρ τῷ 1769. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι καὶ μεγαλοκτηματῖαι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

13 *Διαμαντοπούλων ἀδελφῶν*, ἐμπόρων. Γενάρχης *Διαμαντῆς* (Γιαμαντῆς) τῷ 1688, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος Χ'* *Γιαμάντογλου* μαῖστωρ τῷ 1708. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες καὶ ἔμποροι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι καὶ Βουλγαρίᾳ.

14 *Ζαγαρλῆ* ἀδελφῶν κτηματιῶν. Γενάρχης *Δημήτριος Ἰωάννου*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς ἤδη τῷ 1792 δανεισθεὶς παρὰ τοῦ ρουφετίου. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες - κτηματῖαι, ἐξέλιπον ἀπὸ δεκαετίας ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

15 *Ζαφειριαδῶν ἀδελφῶν*, ὑφασματαεμπόρων. Γενάρχης *Ζαφείρις* μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1743. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ὑφασματαέμποροι, 2' ἱατροί. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

16 *Θεοχάρογλου ἢ Θεοχαρίδου*, ἐμπόρου. Γενάρχης *Θεοχάρης* μαῖστωρ τῷ 1699. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον λήγοντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

17 *Θωμᾶ* ἐμπορομεσίτου. Γενάρχης *Γεώργιος Θωμᾶ*, μαῖστωρ τῷ 1836. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐμπορομεσίτης. Λαξωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, τραπεζικὸς ὑπάλληλος. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

18 *Ἰατροπούλων* σιτεμπόρου. Γενάρχης *Κωνσταντῖνος Ἰατροῦ*, μαῖστωρ τῷ 1766. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

19 *Καζαντζόγλου* ἀδελφῶν καραμπατζήδων. Γενάρχης *Μανόλης* ἀμπατζῆς μαῖστωρ τῷ 1719. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες - κτηματῖαι. Ἐξέλιπον ὑπερμεσουντος τοῦ 19ου αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

20 *Καζάση* μεταξοπώλων-κτηματίου. Γενάρχης *Δημήτριος Παπαγεωργίου*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἔμποροι, τραπεζικοὶ ὑπάλληλοι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

21 *Καραδημήτρι* ἐμπορομεσίτου. Γενάρχης *Μιχαλάκης*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1823. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἐμπορομεσίται. Νῦν ἐν Γαλλίᾳ.

22 *Καρακάσσογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Νάσης* μαῖστωρ τῷ 1685. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσουντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

23 *Καρατζᾶ* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Παναγιώτης*, μαῖστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσουντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πιθανῶς ἐξεβουλγαρίσθησαν.

24 *Καρόδα* καραμπατζῆ - κτηματίου. Γενάρχης *Θανάσις*, μαῖστωρ τῷ 1730. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες καὶ ἐν Ἰνδίας. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

25 *Κεντινιέογλου* κτηματίου. Γενάρχης *Νάσης* τοῦ *Κεντινιέν ἀγά*, μαῖστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ὁ ἔσχατος, γεωπόνος, δολοφονήθη πρὸ 15ετίας.

26 *Κιάνον* ὑφασματεμπόρου. Γενάρχης Ἰωάννης μαῖστωρ τῷ 1832. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 ἱατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι. Κιτάνης καυταντζῆς μετὰ τῶν τέκνων του Δημητρίου καὶ Ἀθανασίου ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ μητροπολιτικῷ κώδικι Κυρίλλου ἀπὸ 15 Ἀπριλίου 1819 (σελ. νζ')

27 *Κοῖμτζόγλου* ἀδελφῶν, μεγαλεμπόρων, κτηματιῶν. Ὁ γενάρχης ἦτο κοῖμτζῆς ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος, πιθανῶς *Κωνσταντῖνος* ἢ Νικόλαος ὀνομαζόμενος. Τῶν τριῶν υἱῶν αὐτοῦ Χρήστου, Γεωργίου καὶ Ἰωάννου ἕκαστος ἐγένετο ἰδρυτὴς ἰδίου τῆς οἰκογενείας κλάδου, ὁ πρῶτος τῶν Κοῖμτζόγλου, ὁ δεῦτερος τῶν Κομζοπούλλων καὶ ὁ τρίτος τῶν Μαρασλῆ. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, μεγαλέμποροι, μεγαλοκτηματῖαι. Ἀντώνιος Κομζόπουλος ὁ φιλικὸς ἐν Μόσχᾳ, Γρηγόριος Μαρασλῆς ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης ἐν Ὁδησσῷ, Χατζῆ Γιοβαννῆς Κοῖμτζόγλου ἐν Φιλιππουπόλει. Νῦν ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Βερολίνῳ.

28 *Κοκκώσιογλου* ἀμπελοκτηματίου. Γενάρχης Γιάγκος Ἀγγελῆ Κοκκώσης, μαῖστωρ τῷ 1822. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες - κτηματῖαι, ἐξεβουλγαρίσθησαν.

29 *Κοιτιάσογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης Δημήτριος Κοιτιάση μαῖστωρ τῷ 1714. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

30 *Κούρτοβις* - *Τσαλόγλου Παῦλου* καραμπατζῆ. Μαῖστωρ ὁ αὐτὸς τῷ 1826 ὡς *Παῦλος Κούρτη*. Υἱὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκ Λαμασκῶ πρώτης γυναικὸς του Γραμματικῆς Ἀλέξανδρος Ζωηρὸς πασάς ἱατρός τοῦ Σουλτάν Χαμίτ, καθηγητὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱατρικῆς Σχολῆς καὶ συγγραφεύς. Αἱ ἐκ τῆς δευτέρας γυναικὸς αὐτοῦ Ἑλένης, ἀδελφῆς τῶν ἐξ Ἀγράφων ἀνταδελφῶν μεγαλεμπόρων Γεωργιαδῶν, δύο θυγατέρες ἐννυμφεύθησαν τοὺς Ἑλληνας ἐμπόρους Κωνστ. Ταχτατζῆ καὶ Γιάγκον Κούρτοβις. Ὁ Παῦλος Τσαλόγλου ἐβουλγάρισεν ἀπὸ τοῦ 1850.

31 *Κράσοβντίνογλου* ἢ *Σταματιαδῶν*, μεγαλεμπόρων. Γενάρχης Γεώργιος Βυνίνας, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1696. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ὑφασματέμποροι, ἀλευρέμποροι, παντοπῶλαι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

32 *Κράχτογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης Τόλος (Χριστόδουλος) μαῖστωρ τῷ 1733. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Πιθανῶς ἐξεβουλγαρίσθησαν.

33 *Κρομμύδα* ἀμπατζῆ. Γενάρχης Κώτας, μαῖστωρ τῷ 1713. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

34 *Κύνογλου*, κτηματίου. Γενάρχης Χ' Γεώργιος, μαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

35 *Κύρον δικηγόρου*. Γενάρχης Κῆρος, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1745. Ἀπόγονοι ἔμποροι, 1 δικηγόρος. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

36 *Κυριζικόγλου*, ἐμπόρου. Γενάρχης. *Πέτρος Στογιάννου Κυριζίκης*, μαῖστωρ 1814. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι, 1 καθηγητής. Ἐξέλιπον ἐν Ἑλλάδι πρὸ ὀλίγου.

37 *Κωνσταντίνου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Χατζῆ Γεωργίου Κωνσταντίνος*, μαῖστωρ τῷ 1842. Ἀπόγονοι ἔμποροι, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

38 *Κωφοῦ* ἀδελφῶν, ἐμπόρων. Γενάρχης *Στεφανῆς*, μαῖστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, 1 ἰατρός (**Αργυρίου*). Νῦν ἐν Ἑλλάδι, Βουλγαρίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ.

39 *Μαυρίδου* δικηγόρου. Γενάρχης *Κωνσταντίνος Μαυρουδόγλου ἀρχων Λογοθέτης* πρωτομαῖστωρ τῷ 1723. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι, 2 νομικοί. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

40 *Μεταξᾶ* ὑφασματεμπόρου. Γενάρχης ὁ μαῖστωρ *Βούζκος Μεταξᾶς*, οὗ ὁ υἱὸς *Πέτρος* μαῖστωρ τῷ 1841. Ἀπόγονοι ἔμποροι καὶ τραπεζίτικοὶ ὑπάλληλοι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

41 *Μήτκογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Κωνσταντίνος*, μαῖστωρ τῷ 1777. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

42 *Μπακάμπαση* ἀδελφῶν ὑφασματεμπόρων. Γενάρχης *Γιαννάκης*, μαῖστωρ τῷ 1843. Ἀπόγονοι ὑφασματεμπόροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

43 *Μπάρμπογλου*, καπνεργοστασίου. Γενάρχης *Δημήτριος Μπάρμπας* μαῖστωρ τῷ 1707. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

44 *Μπαροσόγλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Νικόλας*, μαῖστωρ τῷ 1769. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Ὁ ὕστατος ἔφερε τὸ ἐπωνύμιον *Εὐζωνας*, ὡς ὑπηρετήσας ἐν τοῖς εὐζωνικοῖς τάγμασι καὶ μετασχὼν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ 1886 καὶ 1897.

45 *Μουμιζόγλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Κωνσταντίνος*, μαῖστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ὁ ὕστατος Θεμιστοκλῆς Κωνσταντινίδης ἔμπορος ἐξέλιπεν ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

46 *Μπομπότσα* μηχανικοῦ. Γενάρχης *Γεώργιος*, μαῖστωρ τῷ 1703. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, 1 μηχανικός, Νῦν ἐν Ἑλλάδι. Δι' ἓνα τῶν ἀπογόνων ὡς γυναικοθήραν ὑπάρχει καὶ δημῶδες τραγοῦδι. *)

47 *Μπουλγκούρογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Θανάσις*, μαῖστωρ τῷ 1776 Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐξεβουλγαρίσθησαν.

84) **Ιδε Μυρτ. Ἀποστολίδου Τραγοῦδια Φιλιππουπολιτῶν, ὁ Μπομπότσογλου, ἀρ. 8. Ἀρχεῖον τόμ. Α' σελ. 231, ἐτ. 1934—35.*

48 *Μπουρνάζογλου* ἀμπατζή. Γενάρχης *Γεώργιος*, μαΐστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος.

49 *Νάτσιογλου*, ράπτου. Γενάρχης *Χ' Μήτσος*, μαΐστωρ τῷ 1746. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

50 *Ντόμπρογλου* ἀδελφῶν ἐμπόρων. Γενάρχης *Δημήτριος Ντόμπρου*, μαΐστωρ τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἔμποροι. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

51 *Οἰκονομίδων καὶ Τσικερδέκη*, ἐμπόρων. Γενάρχης ὁ Ἱερεὺς *Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος* καὶ Διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Σωτήριος, Ἀθανάσιος καὶ Νικόλαος φέρονται δεδηλωμένοι μεταξὺ τῶν υἱῶν τῶν μαΐστωρων τῷ 1818 πρὸς λήψιν τεστιρίου. Ἀπόγονοι ἔμποροι. Νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

52 *Οὐζούνογλου* καραμπατζή. Γενάρχης *Γεώργιος Παναγιώτου*, μαΐστωρ τῷ 1811. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Θηλυγονία.

53 *Οὐσιακλή* καραμπατζή. Γενάρχης *Γιάγκος Κωνσταντίνου*, μαΐστωρ τῷ 1836. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Θηλυγονία.

54 *Παπάζογλου* ἢ *Παπᾶ*, μεγαλεμπόρων. Γενάρχης *Νικόλας*, μαΐστωρ τῷ 1685. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι, τραπεζίται, διπλωμάται. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

55 *Πασιαλή*, καραμπατζή. Γενάρχης *Γεώργιος*, μαΐστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, κτηματῖαι, διδάσκαλοι. Νῦν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ.

56 *Πέτρογλου* ἢ *Πετροπούλλων*, ἀδελφῶν ἐμπόρων. Γενάρχης *Βασίλειος Φιντίκ - Πέτρου* μαΐστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ἐν Βουλγαρίᾳ.

57 *Πηπὲ*, καραμπατζή. Γενάρχης *Χριστόδουλος*, μαΐστωρ τῷ 1692. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρι ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

58 *Πολίτογλου* μεγαλεμπόρου. Γενάρχης *Γεώργιος Πολίτης* μαΐστωρ τῷ 1744. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες - μεγαλέμποροι. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

59 *Πριμίδων* ἐμπόρου. Γενάρχης *Πρίμος* μαΐστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι. Μετενάστευσαν φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν.

60 *Ράφτογλου* ἀμπατζή. Γενάρχης *Σανιδᾶς Μανρουδῆς*, μαΐστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

61 *Σανίδογλου* ἀμπατζή Γενάρχης *Σανιδᾶς* ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ ρουφετίου. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

62 *Σαρή Σταύρου*. (Κοσμά) καραμπατζή μεγαλεμπόρου. Μαΐστωρ ὁ αὐτὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σταῦρος Κοσμά* τῷ 1817. Ἐξέλιπεν ἀκληρος.

63 *Σερραῖον* ἐμπορίου. Γενάρχης *Ἀργύριος Σέρρεςλης*, μαῖστωρ τῷ 1716 Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

64 *Σλαβοῦια* μεγαλεμπορίου. Γενάρχης *Ἰωάννης Θεοδοσίον*, μαῖστωρ τῷ 1807. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

65 *Σλαύη* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Νικόλαος Σλαύη*, μαῖστωρ τῷ 1813. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, 1 γεωμέτρης. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

66 *Σλίβογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Φώτιος*, μαῖστωρ τῷ 1713. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

67 *Σταντσίδου* μεγαλεμπορίου - κτηματίου. Γενάρχης *Στάντσος Ἰωάννου*, μαῖστωρ τῷ 1818. Ἀπόγονοι μεγαλέμποροι, κτηματῖαι, 1 στρατιωτικός, ἐβουλγαρίσαν ἀπὸ τοῦ 1886. Νῦν Στάντσεφ.

68 *Σταυρίτσα* ἢ *Καρπουζάκογλου*, καραμπατζῆ. Μαῖστωρ *Καρπουζάκις* τῷ 1763. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

69 *Σταύρογλου*, ἀδελφῶν μεγαλοπαντοπωλῶν. Γενάρχης *Μανολάκις*, μαῖστωρ τῷ 1709. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἄκληροι.

70 *Στρίκογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Κυριάκις* τῷ 1699. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος.

71 *Τοκάτσου Χατζῆ* - *Χριστοδούλου*, ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Χατζῆ - Χριστόδουλος*, μαῖστωρ τῷ 1743. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, παντοπῶλαι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

72 *Τριανταφύλλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Τριαντάφυλλος*, μαῖστωρ τῷ 1747 Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, δημοτικός ὑπάλληλος. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

73 *Τσολακίδου* σιτεμπόρου. Γενάρχης *Μανόλκος τοῦ Τσολάκη*, μαῖστωρ τῷ 1704. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

74 *Φαρέση* κουρέως. Γενάρχης *Γεώργιος*, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος* τῷ 1833 καταβάλλει τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

75 *Χαλεπλῆ* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Χ'* Ἀθανάσις πρωτομαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐμπορομεσίται, 1 ἱατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

76 *Χατζῆ* - *Ἀναστασίον*, καραμπατζῆ κτηματίου. Γενάρχης *Χ''* Ἀναστάσις, πρωτομαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

77 *Χατζῆ - Γαβριήλ* ἀμπατζῆ. Γενάρχης ὁ *Χ''* *Γαβριήλ*. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες καὶ ὑπάλληλοι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

78 *Χατζῆ - Γιαννάκογλου*, καραμπατζῆ. Γενάρχης *Δημήτριος*, μαῖστωρ

τῷ 1817. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

79 Χατζῆ - Γιοβάντισσιν κτηματίου. Γενάρχης Θανάσις, οὗ ὁ υἱὸς μαῖστωρ τῷ 1737. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, κτηματῖαι, 1 κτηνίατρος Ἐξέλιπον ἐσχάτως. Θηλυγονία.

80 Χατζῆ - Θεοδώρου ἢ Λάμπουλου, ὑφασματαμπόρου. Γενάρχης Φώτσιος τῷ 1703. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, 1 ὀδοντοῖατρος. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

81 Χατζῆ - Παύλου, σιτεμπόρου. Γενάρχης Παύλης Τζώνης Μαννίσαλης, μαῖστωρ τῷ 1808. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ὁ ἔσχαιος ἐν Φιλιππουπόλει.

§ 16. Ἐν τῇ γενομένη εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Ἀλεξ. Πέεφ τῶν ἀρχαίων μεταφράσει, τῇ ἐκτυπωθείσῃ παραλλήλως μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Φιλιππουπόλεως, πάντα τὰ κύρια ὀνόματα τῶν μαῖστωρῶν ἀνεξαίρετως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν πατρωνυμίων, ἰδίως τῶν ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ, μετεγράφησαν φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς βουλγαριστί. Οὕτω δὲ ὁ ἀδαῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης Βούλγαρος τῶν ἀρχαίων ἀναγνώστης, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ παραβάλλῃ τὴν μετάφρασιν πρὸς τὸ κείμενον, ἀναμφιβόλως θὰ ὑπολάβῃ ὅτι πάντες σχεδὸν ἢ οἱ πλείονες τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἀμπατζήδων ἦσαν Βούλγαροι, τῶν Ἑλλήνων λίαν μειονοψηφούντων, τὰ δὲ ἀρχεῖα ἐγράφησαν ἑλληνιστί, διότι τότε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὥς φαίνεται, ἦτο ἡ ἐπίσημος τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ἀγορᾶς οὕτως εἰπεῖν. Περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἄλλ' ἐξηλληνισμένων ἤδη μέχρι τῶν πρώτων δεκάδων τοῦ 19ου αἰῶνος μαῖστωρῶν προεργήθησαν διὰ μακρῶν τὰ δέοντα. Οἰαδίποτε ὅμως φωνητικὴ καὶ μορφολογικὴ μεταβολὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ ἐπωνυμίων κατὰ τὴν εἰς ἄλλην γλῶσσαν μεταγραφὴν αὐτῶν καθιστᾷ ἀγνώριστα καὶ οἶονεῖ ἄλλα τὰ φέροντα αὐτὰ πρόσωπα καὶ ὅταν ἀκόμη ταῦτα ἀνήκωσιν εἰς τὸ ἔθνος, εἰς οὗ τὴν γλῶσσαν μεταγράφονται τὰ ὀνόματά των. Τὰ Βουλγαρικά ἐν τοῖς ἀρχείοις ὀνόματα καὶ ἐπωνύμια δὲν μετέγραψαν ἑλληνιστί μορφολογικῶς οἱ συντάξαντες τὰ ἀρχεῖα Ἑλληνες, ὅπως καὶ οἱ Βούλγαροι νῦν ipso modo μεταβάλωσι ταῦτα βουλγαριστί. Ἐκ τῶν αὐτογράφων ἐν τοῖς ἀρχείοις ὑπογραφῶν τῶν μαῖστωρῶν καὶ αὐτῶν τῶν διὰ Βουλγαρικῶν γραμμάτων φερομένων διαπιστοῦται ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι ἐξηλληνιζόμενοι καὶ ἐν Ἑλληνικῷ περιβάλλοντι διαζῶντες ἐξηλλήνιζον φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς τὰ Βουλγαρικά τῶν ὀνομάτων. Εἶτα πολλοὶ τῶν Βουλγαρωνύμων ἐνδέχεται νὰ ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες ἢ ἀπόγονοι ἐξηλληνισμένων ἤδη Βουλγάρων προγόνων.

ὅπως καὶ πράγματι ἦσαν ἔνεκα τῶν γενομένων ἐπιμειξιών. Πῶς λοιπὸν οἱ καλούμενοι καὶ ὑπογραφόμενοι π. χ. Στογιάννος Μιχαήλου, Πέτρος Στοῖνου, Βέλως Ράτη, Κυριάκος Νικολάου, Δημήτριος Πέτκου, Γιαννάκις Βούλκου, Χ'' Γιβάνης, Χ'' Νένιος, Λάμπρης Χρήστου κτλ. μεταγράφονται μορφολογικῶς βουλγαριστὶ Στογιάν Μιχαήλωφ, Πέταρ Στοῖνωφ, Βέλιο Ράδεφ, Κυργιάκ Νικόλωφ, Δημήτηρ Πέτκωφ, Γιαννάκι Βούλκωφ, Χ'' 'Ιβάν, Χ'' Νένιο, Λάμπρη Χρήστωφ κτλ.; Καὶ εἶνε δυνατόν οἱ μεταγραφέντες οὕτω νὰ γνωρισθῶσιν ὅτι εἶναι οἱ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ Ἑλληνικὴν μορφολογίαν ἐκδηλούμενοι μαῖστορες; Ὁ Κυργιάκ Νικόλωφ, καὶ ὁ Γιαννάκι, οἱ Βούλκωφ κτλ. δὲν εἶναι πλέον ὁ Κυριάκος Νικολάου καὶ ὁ Γιαννάκις Βούλκου, ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οἱ σλαβοφανεῖς καὶ ζάπλοντοι Ἕλληνες Γεώργιος Ἀδέρωφ καὶ Βασίλειος Ζαχάροφ—οἱ αὐτοὶ μεταγραφόμενοι μορφολογικῶς ἑλληνιστὶ Ἀδερίδης καὶ Ζαχαριάδης. Οὐδεμία δικαστικὴ ἢ διοικητικὴ τις ἀρχὴ θ' ἀνεγνώριζε τοὺς μεταγραφόμενους οὕτω ὥς τοὺς αὐτοὺς ἄνευ προηγουμένης κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως.

Καὶ ἂν μὲν ὁ μεταφραστὴς περιορίζετο εἰς τὴν μορφολογικὴν καὶ φωνητικὴν μεταβολὴν μόνον τῶν βουλγαρωνύμων καὶ βουλγαρεπωνύμων ἢ ἄλλως πως ἀποδεδειγμένων βουλγαρικῆς προελεύσεως μαῖστόρων, οὓς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ διακρίσει τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἐξηλληνισμένων ἤδη ἢ ἑλληνιζόντων μαῖστόρων προσπαθήσαμεν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν ν' ἀπαριθμήσωμεν, τὸ πρᾶγμα, θὰ ἐδικαιολογεῖτο. Θὰ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὥς βουλγαρικῆς προελεύσεως δικαίως μετεγράφσαν βουλγαριστὶ ἐπαναγόμενοι μετὰ θάνατον τοῦλάχιστον εἰς τὸν πατρῶον τῶν ἐθνισμὸν, εἰ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματός τῶν μόνον ἢ καὶ τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης θὰ ἦτο ἐπισφαλὲς νὰ θεωρηθῶσιν ὥς γνήσιοι Βούλγαροι μετὰ τὴν γενομένην ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐπιμειξίαν διαφορῶν ἐθνῶν καὶ ἀφοῦ μάλιστα οὗτοι μετέστησαν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεθ' ἑλληνικῆς συνειδήσεως καὶ ὥς Ἕλληνες τὸ ὕστατον ἐθυμιάσθησαν καὶ ἠυλογήθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἀτυχῶς ὁ μεταφραστὴς ἐκβουλγαρίζει καὶ πάντα τὰ ἑλληνικὰ κύρια ὀνόματα καὶ πλεῖστα τῶν πατρωνυμίων, τὰ ἀσυνήθη τοῖς Βουλγάροις καὶ οὕτω πλεῖστοι ἀποδεδειγμένοι Ἕλληνες μαῖστορες, ὧν οἱ ἀπόγονοι ζῶσι καὶ σήμερον, βουλγαροποιοῦνται. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ὁ μεγάλεμπορος καὶ ἐξαδέλφος τοῦ Μαρσλῆ καὶ Κομιζοπούλλου Χ'' Γιοβαννῆς Χρήστου Κοϊμζόγλου μεταγράφεται Χ'' 'Ιβάν Χρήστωφ, ὁ Φώτισος τοῦ Χ'' Θεοδώρου, ὁ γενάρχης τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας ἢ Λάμπογλου—Φώτσο Χ'' Τεοντῶρ, ὁ Ἀγγελῆς Ἀθανασίου, οὗ ὁ ἑγγονος ὁδοντοῖατρεὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ—Ἀγγελ Ἀτανάσωφ κτλ.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην τὰ κύρια ὀνόματα, τὰ πατρωνύμια καὶ ἐπωνύμια μεταγραφόμενα εἰς ἄλλην γλῶσσαν δεόν νὰ παραμένωσιν ἀμε-

τάβλητα, ὡς δηλ. ἐκφέρονται ἐν τῇ γλώσσῃ, ἐξ ἧς παραλαμβίνονται, ὅπως ἐκφαίνεται ὁ ἐθνισμὸς τῶν φερόντων αὐτά, καθ' ὅσον τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἶναι κοινὰ εἰς πολλὰ ἔθνη μεταβαλλόμενα μορφολογικῶς καὶ φωνητικῶς, κατὰ τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν ἰδίωμα, ἕτερα δὲ εἰσάγονται ἐξ ἄλλης γλώσσῃς, ἔνεκα ἱστορικῶν, φιλικῶν, συγγενικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἄλλων λόγων. Οὕτω μόνον εἶναι δυνατὸς ὁ καθορισμὸς τῆς ἐθνικότητος τῶν φερόντων αὐτά, ἐλλειπόντων ἄλλων περὶ αὐτῆς τεκμηρίων ἢ μὴ παρατιθεμένου τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν ἐπιθέτου. Ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐπὶ παραδείγματι: ὁ Κεντιντένογλου, Ντεμιρτζόγλου, Κοϊμτζόγλου, Μπουλγκούρογλου κτλ. ὡς τουρκεπώνυμοι ἐνδέχεται νὰ εἶναι Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι, Ἕλληνες, Βούλγαροι, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος Κεντιντένογλου, ὁ Χριστόδουλος Ντεμιρτζόγλου, ὁ Ἀντώνιος Κοϊμτζόγλου (Κοιμζόπουλος), ὁ Ἀθανάσιος Μπουλγκούρογλου εἶναι ἀναμφισβητήτως Ἕλληνες, μεταγραφόμενοι ὅμως Κωνσταντῖν Κεντιντένογλου. Χριστοδούλ Ντεμιρτζόγλου Ἀντών. Κοϊμτζόγλου, Ἀτανὰς Μπουλγκούρογλου, γίνονται Βούλγαροι. Ὡσαύτως ὁ Μιχαὴλ Καρατζᾶς, ὁ Γαβριὴλ Καζάσης, ὁ Δημητρίκις Κύρου, ὁ Θεόδωρος Ἀποστόλου εἶναι Ἕλληνες, μεταγραφόμενοι ὅμως Μιχαὴλ Καρατζᾶ, Γαβριὴλ Καζάσεφ, Δημήτρι Κύρωφ, Τόντωρ Ἀποστόλωφ γίνονται βούλγαροι. Παράβαλε καὶ τὰ ὀνόματα Λουδοβίκος (Ἕλλην), Ludwig (Γερμανός), Louis (Γάλλος), Ludovico (Ἰταλός), Φραγκίσκος (Ἕλλην), Franz (Γερμανός), François (Γάλλος), Francesco (Ἰταλός), Ἰωάννης, Γιάννης, Γιαννάκις, Γιάνκος, Γιάννος, Γιαννιός, Γιωβαννῆς, Γιωβάννης, (Ἕλλην), Johann (Γερμανός), Jean (Γάλλος), Giòvanni (Ἰταλός), John (Ἀγγλος), Ivan, Jiovan (Σλαῦος). Οὕτω καὶ οἱ φέροντες γνήσια Βουλγαρικά ὀνόματα ὑπὸ Ἑλληνικὸν τύπον ὄντων Βούλκοις, Στάντσιοις, Ντόμπροις, Σφέτκοις κτλ. δέον νὰ θεωρῶνται ἢ ἐξηλληνισμένοι Βούλγαροι ἢ γνήσιοι Ἕλληνες⁸⁵), οἱ δὲ φερόμενοι καὶ ὑπογραφόμενοι Βούλκοι, Στάντσιοι, Ντόμπροι, Σφέτκοι, Γιουβάν, Ταμπάν, Γιουβάνκο κτλ. εἶναι πράγματι καὶ ἀναμφισβητήτως Βούλγαροι.

§ 17. Ἐν τέλει σημειώτεον ὅτι ἐν τῇ ἀκολουθούσῃ τῶν ἀρχαίων δημοσιεύσει νῦν χάριν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν ἐγένοντο πρὸς συντομίαν

85) Ἐπὶ παραδείγματι γνήσιοι Ἕλληνες ἐκ προγόνων καταλιπόντες, ὅσοι ἠδύνησαν, ἐλληνιστάτους ἀπογόνους ἦσαν οἱ βουλγαρῶννυμοι ἢ βουλγαρεπώννυμοι Φιλιππουπολίται: Σπασίδης κτηματίας, Πάντζογλου μεγάλεμπορος, Πετκίδης ἐλληνοδιδάσκαλος - σιτέμπορος, Σλαύης Σλαυίδης ὀδοντοῖατρος, Στογιαννόπουλος ἀρχιτέκτων ἀπόφοιτος τοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, Χατζῆ Γιωβάντισογλου μεγαλοκτηματίας, Μιχ. Ντόμπρογλου ἔμπορος, Βούλκος Μεταξᾶς ἔμπορος, Σλαύης Νικολαΐδης γεωμέτρης, πρὸς δὲ οἱ Στενιμαχίται Μιχαὴλ Γιάνογλου νομικὸς καὶ ἑφεδρος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, Δημ. Βοϊταΐδης δημοδιδάσκαλος, Σέμκογλου νομικὸς, διδάκτωρ τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου κτλ.